

Pyhtään rakennusinventointi

Pyhtään rannikko- ja saaristoalueen
osayleiskaava

Työn tilaaja

Pyhtään kunta
Laura Lahti, elinvoimapäällikkö
Motellikuja 4
49220 Siltakylä

Laatija

Ramboll
Niemenkatu 73
15140 Lahti
P +358 20 755 611
www.ramboll.fi

Juha Riihiranta, insinööri (YAMK)
puh. 050 3124770

Tiina Heikkilä, insinööri (AMK)
puh. 040 139 5193

Kannen kuva

Ramboll

Nykytilavalokuvat

Ramboll

Suoritusajankohta

Toukokuu 2025 - huhtikuu 2026

Päiväys

30.4.2026

SISÄLTÖ

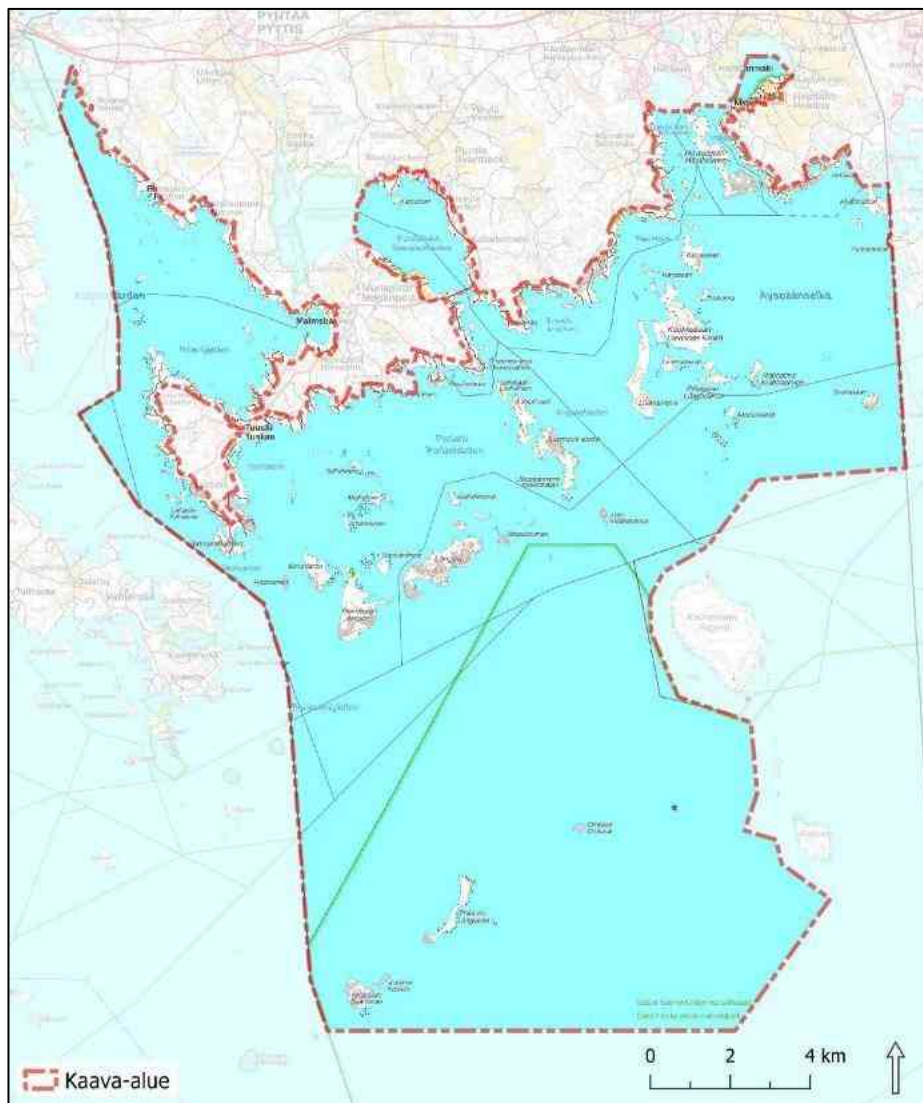
1.	Johdanto	2
1.1	Selvityksen tausta ja tarkoitus	2
1.2	Käytetyt menetelmät	3
2.	Säilyneisyys sekä arvojen ja merkittävyyden arviointi	4
2.1	Arvojen ja merkittävyyden arviointi	4
2.2	Säilyneisyyden arviointi	5
2.3	Luokittelu	6
3.	Alueen arvokkaat kulttuuriympäristöt	7
3.1	Unescon maailmanperintökohteet ja valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt	7
3.2	Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet	7
3.3	Maakunnallisesti arvokkaat kulttuurimaisemat	7
3.4	Paikallisesti arvokkaat kulttuuriympäristön kohteet	9
4.	Kaavoitus- ja suunnittelutilanne	11
4.1	Kaavatilanne	11
4.2	Selvitykset ja suunnitelmat	17
5.	Selvitysalueen historia ja nykytila	18
6.	Kohdekortit	21
6.1	Hinkabölen kulttuurimaisema	21
6.2	Seurantalo Moborg	26
6.3	Hinkabölen kansakoulu ja opettajan asuinrakennus	28
6.4	Tuuskin kulttuurimaisema	30
6.5	Pirtnuoran kylä	36
6.6	Heinlahden kylä	38
6.7	Purolan Alakylä	42
6.8	Kiviniemen kartano	50
6.9	Långörenin propsisahan rakennusjäänteet	52
6.10	Mäntyniemi	54
6.11	Muuring	56
6.12	Hevossaaren pohjoisosa	58
6.13	Hiltunen	72
6.14	Solö	74
6.15	Huovisen huvila	76
6.16	Lonsanpohja	78
6.17	Pyölinniemi	82
6.18	Entinen seurakunnan kiinteistö	84
6.19	Pitkäsalmi	86
6.20	Pannukari	88
6.21	Sommarvik	94
6.22	Hevossaaren eteläranta	97
6.23	Paarlastinkallio	99
6.24	Kainalonpää	101
6.25	Siitviikki	103
7.	Johtopäätökset ja suositukset	105
7.1	Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävät kohteet	105
7.2	Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet	106
7.3	Kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet	107
7.4	Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimattomat	107
8.	Lähteet	113

1. Johdanto

1.1 Selvityksen tausta ja tarkoitus

Pyhtään kunnalla on vireillä Pyhtään rannikko- ja saaristoalueen osayleiskaavan laatiminen. Osayleiskaavan tavoitteena on päivittää osittain vanhentuneet Pyhtään rannikon ja saariston osayleiskaava sekä Hevossaaren osayleiskaava. Tämän työn tarkoituksena on laatia alueelle rakennusinventointi yleiskaavoitusta varten.

Selvitysalueena on vireillä olevan Pyhtään rannikko- ja saaristoalueen osayleiskaavatyön mukainen aluerajaus. Kaava-alue käsittää valtaosan Pyhtään rannikosta sekä saaristosta, mukaan lukien mm. Munapirtin ranta-alueet, Hevossaaren, Koukkusaaren, Kuussaaren, Långön, Svartbäck Krokön sekä Pitkä- ja Mustaviirin saaret. Suunnittelualueeseen eivät sisälly esimerkiksi Siltakylänlahden ja Heinlahden pohjoisosat tai Pyhtään ulkosaaristossa sijaitseva Kaunissaari. Kaava-alue rajautuu lännessä ja osittain myös idässä kuntarajaan. Pohjoisessa kaava-alue käsittää rannikolta noin 200–300 metrin levyisen ranta-alueen.

Kuva 1.1. Selvitysalueen rajaus.

1.2 Käytetyt menetelmät

Alueidenkäyttölaki (1999/132) edellyttää, että kaavoitus perustuu riittäviin selvityksiin ja arvokkaiksi tunnistettujen kohteiden säilyminen turvataan maankäyttöhankkeissa. Arvojen huomioimisen ja vaikutustenarvioinnin tulee perustua rakennetun ympäristön selvitykseen. Pyhtään rakennusinventointi on laadittu Kymenlaakson museon 2025 Laatuohjeiden mukaan.

Vireillä olevaan osayleiskaavatyöhön liittyvä aloitusvaiheen viranomaisneuvottelu käytiin 21.1.2025. Neuvottelussa nostettiin esille kaksi osayleiskaavoja varten 1990-luvulla tehtyä kevyttä katsausta alueen rakennuksista. Viranomaisnäkemysten mukaan inventoitujen kohteiden tilanne tulisi tarkistaa ja laajentaa ajallisesti. Maakunnallisesti arvokkaiden rakennettujen kulttuuriperintökohteiden inventointi on parhaillaan tekeillä.

Esiselvitysvaihe käynnistyi olemassa olevan lähtöaineiston kartoittamisella ja siihen tutustumisella. Esiselvitysvaihe on perustunut aiemmin tehtyihin selvityksiin, historia-, kartta-, valokuva- sekä kaava- ja arkistotietoihin. Kunnalta on saatu rakennus- ja huoneistorekisteritiedot (RHR). Luettelo tämän selvityksen lähteistä löytyy kappaleesta 8. Lähteet.

Esiselvitysvaiheen lähdemateriaalin kokoamisen jälkeen järjestettiin Kymenlaakson museon, Pyhtään kunnan ja konsultin välinen työkokous, jossa vahvistettiin rakennusinventoinnin tavoitteet ja läpivienti sekä inventoitavat kohteet. Työkokous pidettiin 17.6.2025.

Maastokäynnit selvitysalueelle toteutettiin 28.8.2025 ja 4.9.2025. Maastokäynneistä tiedotettiin Pyhtään kunnan kotisivuilla. Kohteet pyrittiin valokuvaamaan teiden varsilta. Maastokäynneillä kohteet dokumentoitiin valokuvaamalla ja kirjaamalla niitä koskevat keskeiset tiedot ylös. Inventointi suoritettiin rakennusten ulkoarkkitehtuurin sekä ympäristöllisten ja kulttuuristen seikkojen pohjalta. Sisätiloja ei tutkittu. Valokuvat, joissa ei ole lähdeviitettä, ovat selvityksen tekijän.

Selvityksen on tilannut Pyhtään kunta, jonka yhteyshenkilö tässä työssä on ollut elinvoimapäällikkö Laura Lahti. Kymenlaakson museon puolelta työtä on ohjannut rakennustutkija Viivi Alajuuma. Selvityksen on laatinut konsulttina Ramboll Finland Oy. Työn ovat laatineet insinööri (AMK) Tiina Heikkilä sekä insinööri (YAMK) Juha Riihiranta.

2. Säilyneisyys sekä arvojen ja merkittävyyden arviointi

2.1 Arvojen ja merkittävyyden arviointi

Rakennetun kulttuuriympäristön kohteita ja niiden sisältämää kulttuurihistoriallista arvoa määriteltäessä on tarkasteltu rakennustaiteellisia, historiallisia ja taajamakuvallisia arvoja säilyneisyyden, harvinaisuuden, tyypillisyyden, kerroksellisuuden ja kertovuuden näkökulmasta. Rakennustaiteellisiin arvoihin sisältyvät arkkitehtoniset arvot, yksityiskohdat, rakentamistapa ja materiaalit. Historiallisiin arvoihin sisältyvät yhteiskunnalliset ilmiöt ja käyttö. Taajamakuvallisia ja maisemallisia arvoja arvioitaessa on huomioitu alueen ja rakennusten merkitys taajamarakenteessa ja -näkymissä.

Rakennustaiteellinen merkitys

Kohde edustaa ansiokkaasti aikakautensa rakentamista, tiettyä arkkitehtonista tyyliä tai rakennustapaa. Arkkitehtonisen laadun lisäksi suunnittelijan tunnettavuus, kohteen innovatiivisuus ja kaupunkirakennustaiteellinen laatu sisältyvät kriteeriin. Rakennustaiteellisiin arvoihin sisältyvät arkkitehtoniset arvot, yksityiskohdat, rakentamistapa ja materiaalit.

Historiallinen merkitys

Kohteella on merkitystä historian tai kulttuurihistorian tulkinnassa tai havainnollistamisessa. Se on ollut vaikutuksiltaan heijastava tai välittänyt innovaatiota. Historiallisiin arvoihin sisältyvät yhteiskunnalliset ilmiöt ja käyttö.

Taajamakuvallinen merkitys

Kohde luo tai siihen sisältyy voimakkaita elämyksiä esimerkiksi luonnonmaiseman ja ihmisen vaikutuksen vastakkaisuuden tai tietyn kaupunkikuvallisesti hallitsevan tai toistuvan tekijän takia. Taajamakuvallisia arvoja arvioitaessa on huomioitu alueen ja rakennusten merkitys taajamarakenteessa ja -näkymissä.

Kohteen tai alueen arvojen merkittävyys arvioidaan rakennussuojelua koskevassa laissa esitetyn perusteiden (Laki rakennusperinnön suojelemisesta 4.6.2010/498):

- harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus);
- historiallinen tyypillisuus alueelle (tyypillisuus);
- aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus);
- alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys);
- merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus); tai
- näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).

Rakennus voidaan suojella, jos se on valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittävä.

2.2 Säilyneisyyden arviointi

Säilyneisyys perustuu maastokäyntien yhteydessä suoritettuihin rakennusten ulkotilojen katselmuksiin. Säilyneisyyttä on arvioitu seuraavin kriteerein:

Hyvin säilynyt

- käyttö on alkuperäinen
- julkisivumateriaalit ovat alkuperäiset tai alkuperäisen kaltaisia
- alkuperäiset yksityiskohdat hyvin säilyneitä
- ovet ja ikkunat ovat alkuperäiset
- rakennuksessa on ajallista kerroksellisuutta

Kohtalaisesti säilynyt

- käyttötarkoitus on muuttunut
- rakennusta on osittain muutettu, mutta sen perushahmo on säilynyt
- julkisivumateriaalit ovat alkuperäiset tai alkuperäisen kaltaisia
- alkuperäisiä detaljeja on osittain muutettu
- oviin ja ikkunoihin on tehty muutoksia, mutta uudet ovat lähes alkuperäisen kaltaiset ja muutokset ovat luettavissa

Oleellisesti muuttunut

- rakennuksen käyttötarkoitus on muuttunut
- rakennusta on muutettu niin, ettei alkuperäistä tilannetta pysty hahmottamaan
- julkisivumateriaaleja on osittain tai kokonaan muutettu
- alkuperäisiä detaljeja on muutettu
- ovia ja ikkunoita on muutettu
- muutokset ovat kokonaisuuden luonnetta häiritseviä ja niitä on vaikea havaita

2.3 Luokittelu

Kohteiden ja alueiden arvottaminen toteutetaan kolmiportaisena luokituksena, joka perustuu kunkin kohteen ja alueen arvojen ja merkittävyyden sekä säilyneisyyden arviointiin. Luokittelu laaditaan yleiskaavatason tarkkuudella. Luokitus ei ole suoraan suojelupäätös, vaan suunnittelua ohjaava.

LUOKKA	KOHDE	ALUE
LUOKKA 1 Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä	<p>Kohteeseen liittyy valtakunnallisia, maakunnallisia tai erittäin merkittäviä paikallisia arvoja tai ne ovat entuudestaan suojeltuja.</p> <p>Kohde on kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, maisemallisesti tai yhdyskuntarakenteellisesti poikkeuksellisen merkittävä. Kohde voi olla osa laajempaa tunnistettua kulttuuriympäristöä tai itsenäisesti arvokas kokonaisuus. Tyypillisiä piirteitä ovat harvinaisuus, edustavuus aikakaudelleen, korkea arkkitehtoninen laatu, historiallinen keskeisyys tai maisemallinen näkyvyys. Säilyneisyys on erittäin hyvä tai hyvä. Rakenteet, mittakaava, rakennuskanta ja ominaispiirteet ovat selkeästi tunnistettavissa ja muutokset vähäisiä tai palautettavissa.</p>	<p>Alue on kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti, maisemallisesti tai yhdyskuntarakenteellisesti poikkeuksellisen merkittävä. Alue voi olla itsenäisesti arvokas kokonaisuus tai osa laajempaa tunnistettua kulttuuriympäristöä. Kaupunki- ja maisemarakenne on hyvin säilynyt. Katuja polkuverkko, tonttijako, pihapiirit, avoimet tilat ja näkymäakselit sekä viherrakenne ja topografiset suhteet ovat luettavissa. Rakennuskanta on edustava, muutokset vähäisiä tai palautettavissa.</p>
LUOKKA 2 Kulttuurihistoriallisesti merkittävä	<p>Kohteeseen liittyy paikallisia arvoja osana selvitysalueen rakennuskantaa. Yksittäisenä kohteena sen arvo jää kohteen kokonaisuuden tai vaatimattomuuden tai siihen tehtyjen muutosten vuoksi vähäisemmäksi kuin 1. luokan kohteiden kanssa. Kohde on keskeinen osa kunnan tai taajaman identiteettiä, kyläkuvaa tai historiallista kehitystä. Kohde on edustava aikakaudelleen, rakennustyyppilleen tai yhdyskuntarakenteelle ja muodostaa selkeän kokonaisuuden. Säilyneisyys on hyvä tai kohtalainen. Keskeiset ominaispiirteet, mittakaava, katulinjaukset, pihapiirit tai rakennusten massoitteelu ovat pääosin säilyneet, vaikka muutoksia on voinut tapahtua.</p>	<p>Alueella on keskeinen rooli kunnan tai taajaman identiteetissä, kyläkuvassa tai historiallisessa kehityksessä. Alue on edustava aikakaudelleen ja tyyppilleen ja muodostaa luettavan kokonaisuuden. Säilyneisyys on hyvä tai kohtalainen. Runkorakenne (katuverkko, tonttijako, mittakaava), pihapiirit, viherrakenne ja keskeiset näkymät ovat pääosin säilyneet, vaikka paikoin on muutoksia ja täydennysrakentamista.</p>
LUOKKA 3 Kulttuurihistorialliselta arvoiltaan vaatimaton	<p>Kohteeseen liittyy korkeintaan vähäisiä paikallisia arvoja. Yksittäisenä kohteena sen merkitys on rajallinen. Rakennuksella ei ole erityisiä tunnistettavia kulttuurihistoriallisia, rakennustaiteellisia tai maisemallisia erityisarvoja, tai arvo on heikentynyt olennaisesti laajojen muutosten vuoksi. Rakenne voi olla katkonainen tai voimakkaasti uudistunut. Säilyneisyys heikko tai alkuperäinen kokonaisuus ei ole enää hahmotettavissa.</p>	<p>Alueeseen liittyy korkeintaan vähäisiä paikallisia arvoja. Kokonaisuuden yhtenäisyys on heikko tai arvoa on olennaisesti heikentänyt laaja muutos, pirstoutuminen tai täydennysrakentaminen. Katulinjaukset, tonttirakenne, viherrakenne tai avoimet tilat ovat osin kadonneet, ja alkuperäinen luonne on heikosti hahmotettavissa.</p>

3. Alueen arvokkaat kulttuuriympäristöt

3.1 Unescon maailmanperintökohteet ja valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt

Selvitysalueella on yksi Unescon maailmanperintökohde, **Struven ketju / Mustaviiri**, joka kuuluu Struven ketjun mittauspisteisiin. Mustaviirin saarella sijaitseva mittauspiste edustaa maailmanperintöluettelossa tieteen ja tekniikan historiaa (Museovirasto, 2025). Sama mittauspiste kuuluu myös valtakunnallisesti merkittävien rakennetun kulttuuriympäristöjen kohteisiin (RKY 2009).

Selvitysalueella ei sijaitse muita valtakunnallisesti merkittäviä rakennetun kulttuuriympäristön kohteita.

3.2 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

Selvitysalueelle sijoittuu osittain kaksi eri valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta (VAMA 2021). Kumpikaan arvoalue ei sijoitu kaava-alueen ranta-alueille.

Selvitysalueen luoteisnurkka sijoittuu Ahvenkoskenlahden vesialueiden osalta **Kymijokilaakson kulttuurimaiseman** alueelle. Kyseisen maisema-alue sijoittuu valtaosin mantereen puolelle.

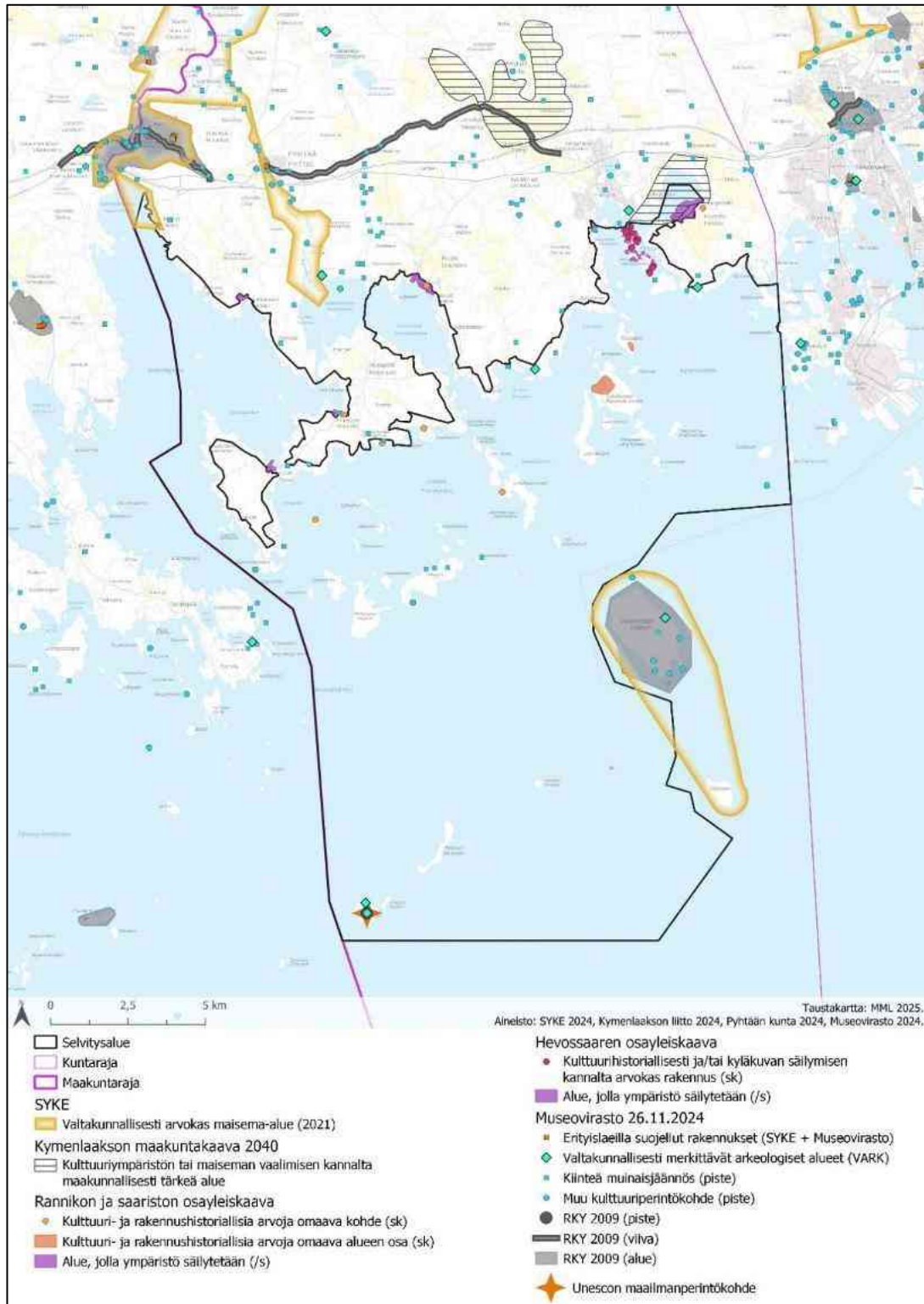
Selvitysalueen itäosassa pieni kaistale valtakunnallisesti arvokasta **Itäisen Suomenlahden saaristomaisemien** maisema-aluetta sijoittuu Bisaballsfjärdenin vesialueelle Kaunissaaren ympäristöön.

3.3 Maakunnallisesti arvokkaat kulttuurimaisemat

Selvitysalueelle sijoittuu osittain yksi Kymenlaakson maakuntakaavassa 2040 kulttuuriympäristön tai maiseman kannalta maakunnallisesti tärkeäksi alueeksi merkitty alue. **Heinlahden maakunnallinen maisema-alue** sijoittuu selvitysalueen koillisnurkkaan Heinlahden vesialueelle ja sitä ympäröiville rannoille. Alueen kuvaus (Kymenlaakson liitto, 2020): *Suuret tasaiset peltoaukeat, joita ympäröivä laaja laaksoalue rajautuu tiiviimmin selänteisiin lahden etelä-, länsi-, ja pohjoispuolella. Länsipuolen näkymiä rajaa vastarannan metsä. Alue on monipuolinen kasvillisuuden ja eläimistön kannalta.*

Rakennettujen kulttuuriperintökohteiden inventoinnissa on kuvausta täydennetty seuraavasti (Lampila, 2024): *Alueen rakennuskanta on monipuolisten rakennusajankohtien takia kerroksellista ja koostuu maatalous- sekä asuinrakennuksista.*

Maakuntakaavamääräys (Kymenlaakson liitto, 2020): *Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon kulttuuriympäristön ominaispiirteiden vaaliminen ja turvattava merkittävien maisema- ja kulttuuriarvojen säilyminen. Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on sovitettava yhteen maankäytön ja maisema- ja kulttuuriarvojen vaatimukset.*

Kuva 3.1. Kartta selvitysalueen ja lähiympäristön maiseman ja kulttuuriympäristön arvokohteista ja -alueista.

3.4 Paikallisesti arvokkaat kulttuuriympäristön kohteet

Selvitysalueella on voimassa *Rannikon ja saariston osayleiskaava* (vahvistettu 2.8.2000) sekä *Hevossaaren osayleiskaava* (hyväksytty 2001), joissa on kulttuuriympäristöä koskevia merkintöjä.

3.4.1 Rannikon ja saariston osayleiskaava

Rannikon ja saariston osayleiskaavassa selvitysalueelle merkinnöillä *Alue, jolla ympäristö säilytetään (/s)* on osoitettu 7 aluetta sekä *Kulttuuri- ja rakennushistoriallisia arvoja omaavia kohteita ja Kulttuuri- ja rakennushistoriallisia arvoja omaavia alueen osia (/sk)* 11 kohdetta.

Rannikon osayleiskaavassa /s-kohteita koskeva kaavamääräys:

Alueen merkintä koskee maisemallisesti tai kulttuurihistoriallisesti arvokkaita alueita rakennuksineen. Ympäristön tilaan vaikuttavia toimenpiteitä suoritettaessa ja rakennettaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, ettei alueen maisemallista, kulttuurihistoriallista tai luonnonolosuhteita johtuvia arvoja vaaranneta tai heikennetä.

Rannikon osayleiskaavassa /sk-kohteita koskeva kaavamääräys:

Rakennuslain 135 §:n nojalla määrätään, että alueella ovat kiellettyjä sellaiset toimenpiteet, jotka vaarantavat alueet suojeluarvot.

Seuraavassa on listattu osayleiskaavassa esitetyt /s- ja /sk-alueet ja -kohteet:

- Pirtnuoran kylä (/s)
- Kiviniemen kartano (/s)
- Purolan Alakylä (/s)
- Hinkabölen kulttuurimaisema (/s)
- Tuuskin kulttuurimaisema (/s)
- Heinlahden kulttuurimaisema (/s)
- Hinkabölen kansakoulu ja opettajan asuinrakennus (/s)
- Purolan kylähistoriallinen asuinrakennus (/sk)
- Seurantalo Moborg (/sk)
- Långörenin propsisahan rakennusjäänteet (/sk)
- Krokön kivilouhimo (/sk)
- Storsundetin purjealuksen hylky (/sk)
- Svartholmin hylky ja mahdollinen satamapaikka (/sk)
- Kolonia Leonidan rakennusjäänteet (/sk)
- Koukksaaren kalastajakylä (/sk)

Seuraavat kohteet on merkitty muinaisjäännösrekisteriin kiinteinä muinaisjäännöksinä:

- Verssonkankaan miilu (/sk)
- Storsundetin purjealuksen hylky (/sk)
- Långön Båksudden (/sk)

3.4.2 Hevossaaren osayleiskaava

Hevossaaren osayleiskaavassa merkinnöillä *Alue, jolla ympäristö säilytetään (/s)* on osoitettu 17 aluetta sekä *Kulttuuri- ja rakennushistoriallisia arvoja omaavia kohteita ja Kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus (sk)* 17 kohdetta.

Hevossaaren osayleiskaavassa /s-kohteita koskeva kaavamääräys:

Alueen merkintä koskee maisemallisesti tai kulttuurihistoriallisesti arvokkaita alueita rakennuksineen.

Alueen asuinrakennukset ja pihapiirin ulkorakennukset ovat aikansa ja käyttötarkoituksensa tyyppisiä edustajia, joiden arvo ympäristön osana on merkittävä. Näillä perusteilla ympäristön kannalta tärkeät rakennukset tulee pyrkiä säilyttämään.

Uudisrakennusten, laajennusten sekä korjaustoimenpiteiden tulee tyylin, mittasuhteiden, materiaalien ja värityksen suhteen soveltua alueen luonteeseen ja rakennuskantaan. Rakennusten julkisivun materiaalin tulee olla ympäristöön soveltuvin värein käsitelty lauta tai veistetty hirsi.

Alueen yksityiskohdat, kuten aidat, portinpylväät, istutukset sekä kulkuväylät ovat keskeisiä kyläkuvan ilmeelle, minkä vuoksi niiden säilymistä tulisi edistää. Uudet aidat ja muut rakennelmat tulee tyyliältään sovittaa alueen perinteiseen tyyliin.

Merkittävistä korjaus- ja muutostöistä sekä rakennusten purkamisesta tulee pyytää maakuntamuseon lausunto.

Hevossaaren osayleiskaavassa sk-kohteita koskeva kaavamääräys:

MRL 43.2 4:n nojalla määrätään, että rakennusta ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä. Rakennuksessa tehtävien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen kulttuurihistoriallisesti arvokas ja kyläkuvan kannalta merkittävä luonne säilyy.

Koko kaava-alueeseen kohdistuu seuraava määräys:

Koko yleiskaava-alue muodostaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kokonaisuuden. Ympäristön tilaan vaikuttavia toimenpiteitä suoritettaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, ettei alueen maisemallisia, kulttuurihistoriallisia tai luonnonolosuhteista johtuvia arvoja vaaranneta tai heikennetä.

Seuraavassa listassa on lueteltu Hevossaaren yleiskaavan sk -kohteet (/s-alueita ei ole nimetty):

- Huovisen huvila
- Vilan
- Eskola
- Aitta
- Solö
- Moring
- Tallbacka (Pajunen)
- Hiltunen (vanha renkitupa)
- Skinnari
- Renko
- Entinen navetta (tätä kohdetta ei ole paikannettu kartalta)
- Sved
- Granberg
- Sommarvik (Kaksi kohdetta)
- Sandelin (Nordgren) (tätä kohdetta ei ole paikannettu kartalta)
- Norrudden (tätä kohdetta ei ole paikannettu kartalta)
- Vainio (Jenssenin huvila)

4. Kaavoitus- ja suunnittelutilanne

4.1 Kaavatilanne

4.1.1 Maakuntakaava

Kymenlaakson maakuntakaava 2040

Kymenlaakson maakuntavaltuusto on hyväksynyt Kymenlaakson maakuntakaavan 2040 kokouksessaan 15.6.2020.

Siltakylän taajama on osoitettu maakuntakaavassa taajamatoimintojen alueeksi (A). Purola on osoitettu kylä-kohdemerkinnällä (at). Heinlahden rannikko, Hevossaari, osa Munapirtistä, Heinäsaaresta ja Långön saaresta sekä joitain pienempiä saaria on osoitettu maa- ja metsätalousvaltaiseksi alueeksi, jolla on ulkoilun ohjaamistarvetta (MU). Virkistysalueita (V) on osoitettu Munapirttiin Verssonkankaan ja Tuuskin alueille, Heinäsaareen, Långön saareen, Kuussaareen sekä joihinkin pienempiin saariin. Lisäksi Hevossaaren länsirannalle on osoitettu virkistysalueen kohdemerkintä. Verssonkankaan ja Mäntyniemen alueelle on lisäksi osoitettu matkailupalvelujen alue (RM).

Heinlahden alue on osoitettu luonnonsuojelualueena (SL), kulttuuriympäristön ja maiseman vaalimisen kannalta tärkeänä alueena sekä Natura 2000 -verkostoon kuuluvana tai siihen ehdotettuna alueena. Myös Kokkovuori, Koukkusaaren länsiosa sekä Itäisen Suomenlahden kansallispuisto on merkitty Natura 2000 -verkostoon kuuluvaksi tai siihen ehdotetuksi alueeksi. Itäisen Suomenlahden kansallispuistoon kuuluvat saaret on myös osoitettu luonnonsuojelualueeksi (SL). Ristisaaren, Pitkäviirin ja Mustaviirin ympäristö on osoitettu vedenalaisen luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeäksi alueeksi. Mustaviirin saarella sijaitsee myös Unescon maailmanperintökohde (Struven astemittausketju).

Selvitysalueelle on merkitty seuraavia arvokkaita harjualueita tai muita geologisia muodostumia (ge): Kokkovuori-Aataminvuori, Lovisteininvuori-Tonttuvuori, Koukkusaari, Verssonkangas, Högberget, Santaniemenharju, Pitkäviiri ja Skagsande. Selvitysalueeseen sisältyy myös Kaunissaaren-Ristisaaren hiekka- ja sora-muodostumat, joka on maakuntakaavassa merkitty arvokkaana vedenalaisena geologisena muodostumana (ge_v).

Selvitysalueen länsiosaan on maakuntakaavassa osoitettu matkailun ja virkistyksen kehittämisen kohdealue. Kohdealue kattaa suuren osan Munapirtistä, Heinäsaaren, Långön saaren sekä pienempiä saaria edellä mainittujen saarten läheisyydestä.

Selvitysalueelle on maakuntakaavassa lisäksi osoitettu tärkeitä pohjavesialueita, sini-viheryhteystarve, yhdystie, laivaväyliä, veneväylä, satama-alue (ls), vene-satamia (vs), pääsähkolinja sekä uusi tai kehitettävä pääsähkolinja.

Selvitysalueella koskevat lisäksi maakuntakaavan yleiset suunnittelumääräykset. Suunnittelumääräysten mukaan rannikon ja saariston suunnittelussa, rakentamisessa ja merkittävien yhteiskunnan toimintojen sijoittelussa on erityistä huomiota kiinnitettävä tulvariskeihin silloin, kun maanpinnan korkeus on tason +3,5 metriä alapuolella.

Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa vesistöjen läheisyydessä tulee turvata yhtenäisen rakentamattoman rantaviivan säästämisen, huomioida vesien ekologisen tilan parantaminen sekä tunnetut muinaisjäännökset. Lisäksi yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee selvittää edellytyksiä uusiutuvaan energiaan perustuvien järjestelmien käyttöön.

Suunnittelussa on huolehdittava, että toiminta ei aiheuta Natura 2000 -verkostoon kuuluvalla tai verkostoon ehdotetulla alueella sellaisia haitallisia vaikutuksia tai häiriöitä, jotka merkittävästi heikentävät alueen luonnonarvoja.

Itä-Uudenmaan vaihemaakuntakaava

Selvitysalue rajautuu lännessä Uudenmaan maakuntaan. Uudellamaalla on Pyhtään tuntumassa voimassa Uusimaa-kaava 2050-maakuntakaavakokonaisuuteen kuuluva Itä-Uudenmaan vaihemaakuntakaava. Uusimaa-kaava 2050-maakuntakaavakokonaisuus sai lainvoiman korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä 13.3.2023. Lisäksi voimassa on Uudenmaan 4. vaihemaakuntakaava tuulivoimaratkaisun osalta. Uudenmaan 4. vaihemaakuntakaava sai lainvoiman vuonna 2020 ja se kumoutui lähes kokonaan Uusimaa-kaavan voimaantumisen myötä.

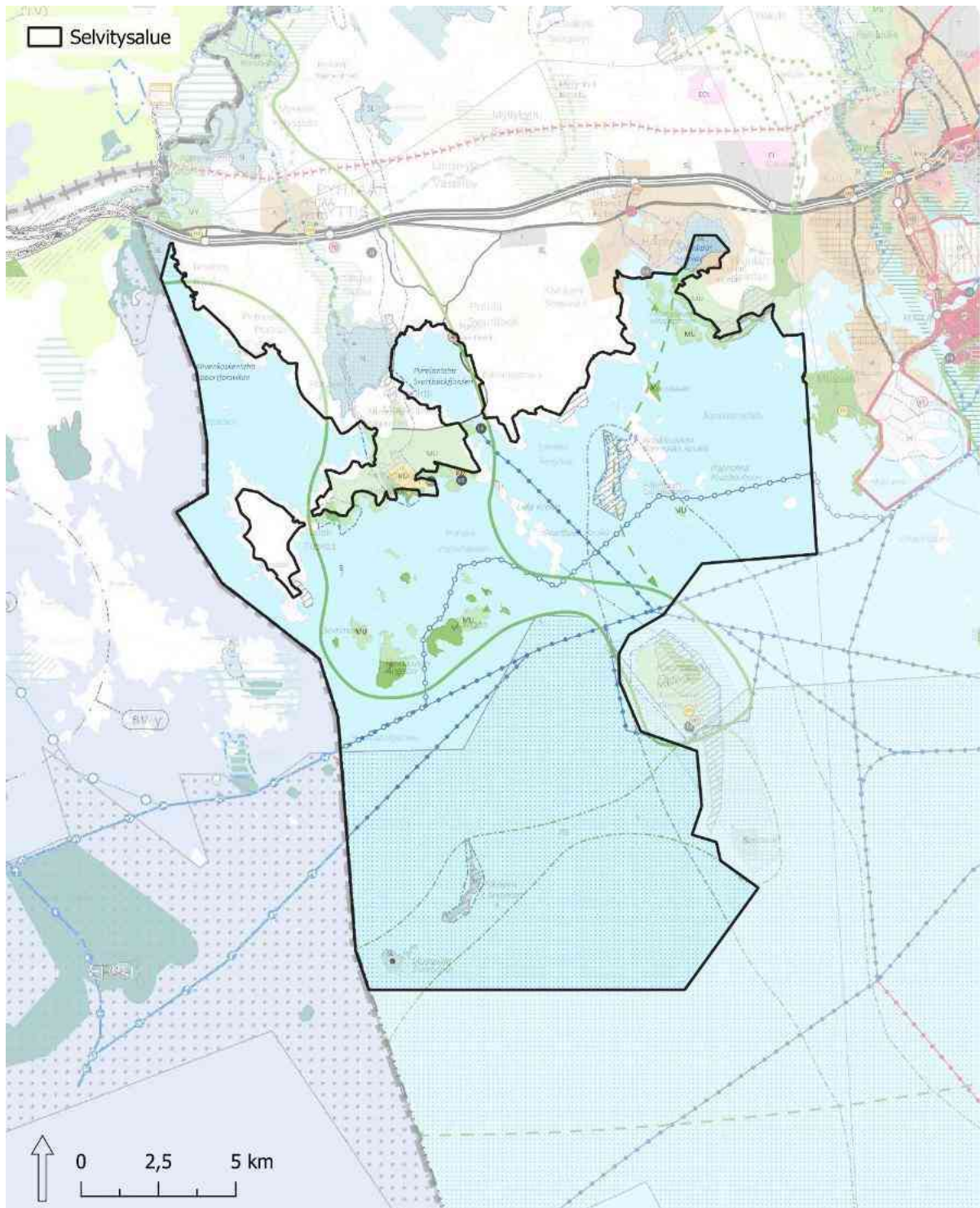
Itä-Uudenmaan vaihemaakuntakaavassa selvitysalueen tuntumaan on osoitettu ylimaakunnallisia laivaväyliä (Orregrund-Kotka, Lehtisen väylä), jotka jatkuvat myös Kymenlaakson maakuntakaavassa. Itä-Uudenmaan vaihemaakuntakaavassa selvitysalueen tuntumassa on myös Natura 2000 -alueita (Pernajanlahtien ja Pernajan saariston merensuojelualue & Kymijoki ja Ahvenkoskenlahti), suojelualueita (Meriniitty & Bisaballen) sekä kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue (Kungshamnin historiallinen satamapaikka).

Kymenlaakso-vaihemaakuntakaava

Kymenlaakson maakuntahallitus on päättänyt käynnistää Elinvoimainen ja sopeutuva Kymenlaakso -vaihemaakuntakaavan laatimisen 18.10.2024. Keskeisimmät maakuntakaavan muutostarpeet liittyvät energiamurroksen ja elinkeinorakenteen muutostarpeisiin ja -trendeihin. Maankäyttöraatkaisujen osalta merkittäväksi on noussut myös huoltovarmuuteen ja kriittisen infrastruktuurin kokonaisturvallisuuden liittyvien seikkojen huomioiminen. Vaihemaakuntakaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelma on ollut nähtävillä alkuvuodesta 2025.

Uudenmaan 5. vaihemaakuntakaava

Uudenmaan maakuntahallitus on päättänyt käynnistää Uudenmaan 5. vaihemaakuntakaavan eli Innovatiivinen vihreä siirtymä (VISIO) laatimisen 23.2.2025. Vaihemaakuntakaava täydentää ja täsmentää voimassa olevaa maakuntakaavakokonaisuutta viiden vihreään siirtymään kytkeytyvän teeman (energia; teollinen tuotanto, kiertotalous ja maa-aineshuolto; luonto ja hiilensidonta; logistiikka ja pitkän matkan henkilöliikenne; vesihuolto ja vesivarat) sekä maanpuolustuksen osalta. Vaihemaakuntakaavaluonnos on ollut nähtävillä keväällä 2026. Kaavaluonnoksessa selvitysalueen tuntumaan on osoitettu luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä alueita (Itäisen Suomenlahden saaristo & Ahvenkoskenlahti).

Kuva 4.1. Kymenlaakson maakuntakaava 2040 (Kymenlaakson liitto) sekä Pyhtäseen lännessä rajautuva Uudenmaan voimassa olevien maakuntakaavojen epävirallinen yhdistelmä (Uudenmaan liitto).

4.1.2 Yleiskaava

Pyhtään rannikon ja saariston osayleiskaava

Suurella osalla selvitysalueesta on voimassa Pyhtään rannikon ja saariston osayleiskaava, joka on vahvistettu ympäristökeskuksessa 2.8.2000. Rannikon ja saariston osayleiskaavaan on tehty vuonna 2001 pieni kaavamuuotos Munapirtin Labböleen sekä vuonna 2002 Munapirtin Malmsbackeeniin. Molemmat kaavamuuotokset ovat koskeneet muutamaa kiinteistöä. Vuonna 2023 Munapirtin Tuuskin alueelle on tehty kaavamuuotos, jossa maa- ja metsätalousvaltaiselle alueelle osoitettiin yksi erillispientalojen rakennuspaikka.

Hevossaaren osayleiskaava

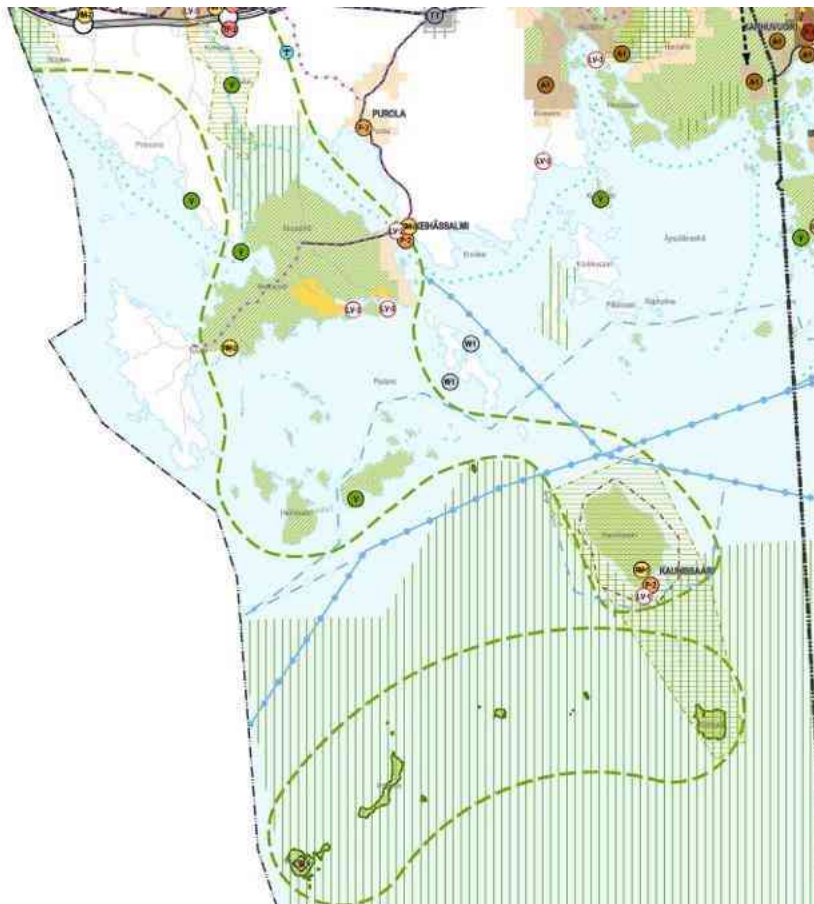
Hevossaaren pohjoisosassa on voimassa Hevossaaren osayleiskaava, joka on hyväksytty 11.6.2001.

Viereiset osayleiskaavat

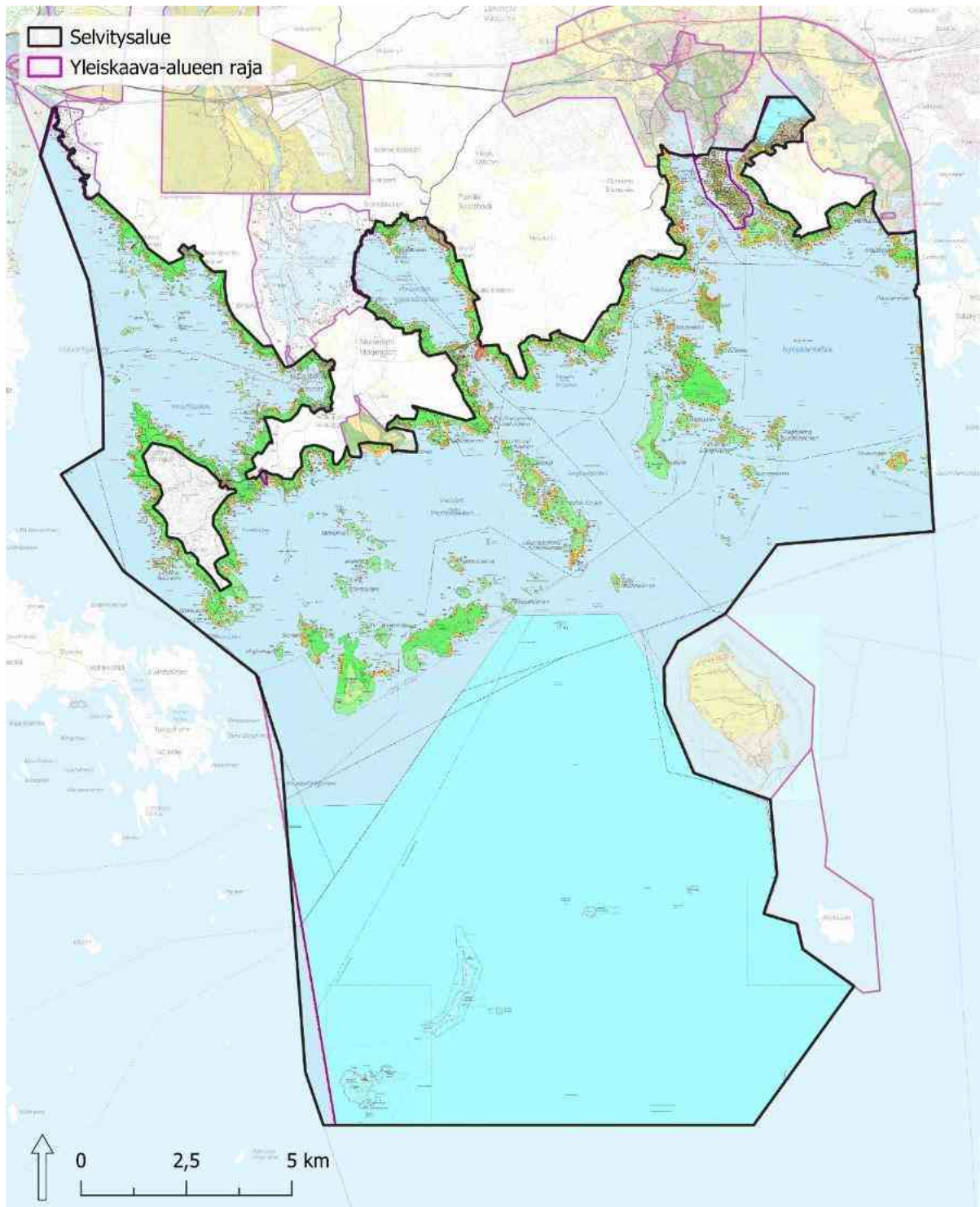
Pohjoisessa selvitysalue rajautuu Kymijoen länsihaarojen osayleiskaavoihin (osa 3 ja 4) ja Pyhtään keskustaajaman osayleiskaavaan, joka on hyväksytty 10.6.2024. Munapirtissä selvitysalue sivuaa Verssonkankaan osayleiskaavaa, joka on hyväksytty 10.12.2018. Selvitysalueen itäpuolella, aivan kuntarajan tuntumassa on voimassa Heinlahden osayleiskaava, joka on tullut voimaan 16.9.2014.

Kotka-Haminan seudun strateginen vaiheyleiskaava 2040

Selvitysalueella koskee myös kunnanvaltuuston 10.9.2018 hyväksymä Kotkan–Haminan seudun strateginen vaiheyleiskaava 2040. Strateginen vaiheyleiskaava on Pyhtään kunnan osalta oikeusvaikutukseton.

Kuva 4.2. Ote Kotkan-Haminan seudun strategisesta vaiheyleiskaavasta.

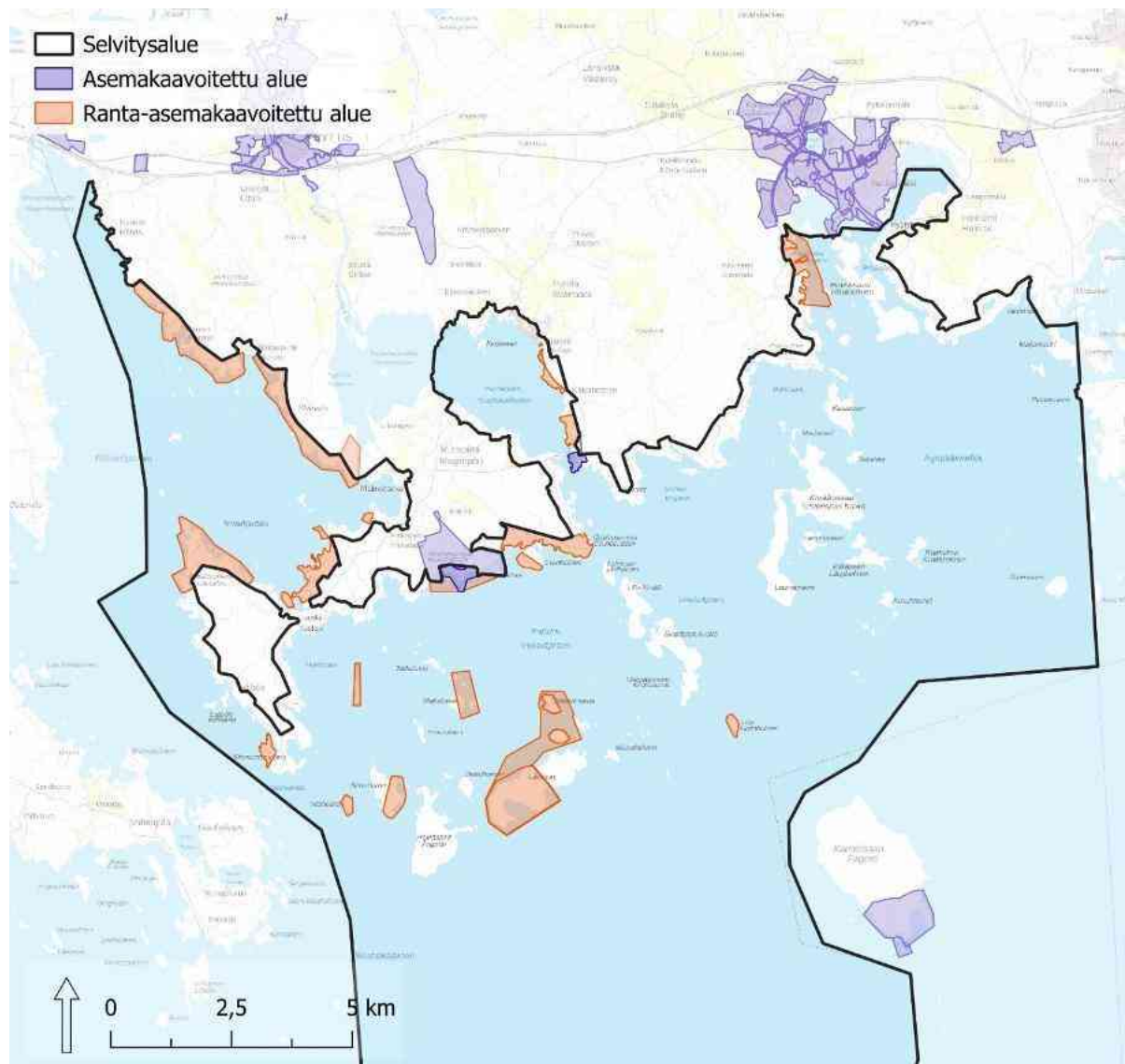

Kuva 4.3. Yleiskaavoitetut alueet selvitysalueella (Pyhtään kunta).

4.1.3 Asemakaava

Selvitysalue on suurelta osin asemakaavoittamatonta. Verssonkankaan alueella on voimassa Verssonkankaan asemakaava (hyväksytty 15.8.2016). Keihässalmen alueelle on hyväksytty asemakaava 13.12.2021 (lainvoimainen 24.8.2022).

Alueella on lisäksi voimassa vanhempia ranta-asemakaavoja vuosilta 1977–1992 sekä uudempi Hinkapyölin kylän Strandborgin tilan ranta-asemakaava.

Kuva 4.4. Asemakaavoitetut ja ranta-asemakaavoitetut alueet selvitysalueella (Pyhtään kunta).

4.2 Selvitykset ja suunnitelmat

- Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet
  - Kymenlaakso, Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, VAMA 2021, Ympäristöministeriö ja SYKE.
  - Avoimet paikkatietoaineistot, Suomen ympäristökeskus.
- Unescon maailmanperintökohteet
  - Verkkosivu: Maailmanperintökohteet Suomessa, Museovirasto. Saatavilla: <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/maailmanperintokohteet-suomessa>. Luettu: 22.5.2025.
  - Avoimet paikkatietoaineistot, Museovirasto.
- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, RKY 2009
  - Museovirasto, http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx
  - Avoimet paikkatietoaineistot, Museovirasto 2024.
- Erityislaeilla suojellut rakennukset
  - Avoimet paikkatietoaineistot, Museovirasto ja Suomen ympäristökeskus (aineisto ladattu 26.11.2024).
- Maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt
  - Kymenlaakson kulttuuriympäristökartoitus 2008. Anjalankoski – Elimäki – Hamina – Iitti – Jaala – Kotka – Kouvola – Kuusankoski – Miehikkälä – Pyhtää – Valkeala – Virolahti. Kaakkois-Suomen ympäristökeskus. 28.8.2008.
  - Rakennettujen kulttuuriperintökohteiden inventointien koonti. Pyhtää. Kymenlaakson liitto. 8/2023.
  - rakennettujen kulttuuriperintökohteiden inventointi. Pyhtää, Virolahti, Miehikkä, Haja-asutusalueet. Kymenlaakson liitto. 30.8.2024.
  - Verkkosivu: Kymenlaakson kulttuuriperintö: arvokkaat maisema-alueet, kulttuuriympäristöt ja suojelukohteet, Kymenlaakson liitto. Saatavilla: <https://experience.arcgis.com/experience/124523d61ded4a95a038e98c72fc15f0/>. Luettu: 22.5.2025.
- Kymenlaakson maakuntakaavan 2040
  - Kaavakartta, kaavaselostus, kaavamerkinnot ja määräykset, suunnitteluratkaisujen perustelut ja kohdeluettelo (Maakuntavaltuusto 15.6.2020), Kymenlaakson liitto.
  - Avoimet paikkatiedot, Kymenlaakson liitto.
- Rannikon ja saariston osayleiskaava
  - Kaavakartta, kaavaselostus, kaavamerkinnot ja määräykset (kaava vahvistettu ympäristökeskuksessa 2.8.2000), Pyhtään kunta.
  - Paikkatiedot digitoitu Rambollin toimesta 2024.
- Hevossaaren osayleiskaava
  - Kaavakartta, kaavaselostus, kaavamerkinnot ja määräykset (kaava hyväksytty kunnanvaltuustossa 11.6.2001), Pyhtään kunta.
  - Hevossaaren rakennushistoriallinen selvitys yleiskaavoituksen pohjamateriaaliksi, 1999, Kymenlaakson maakuntamuseo / Timo Lievonon.
  - Paikkatiedot digitoitu Rambollin toimesta 2024.

5. Selvitysalueen historia ja nykytila

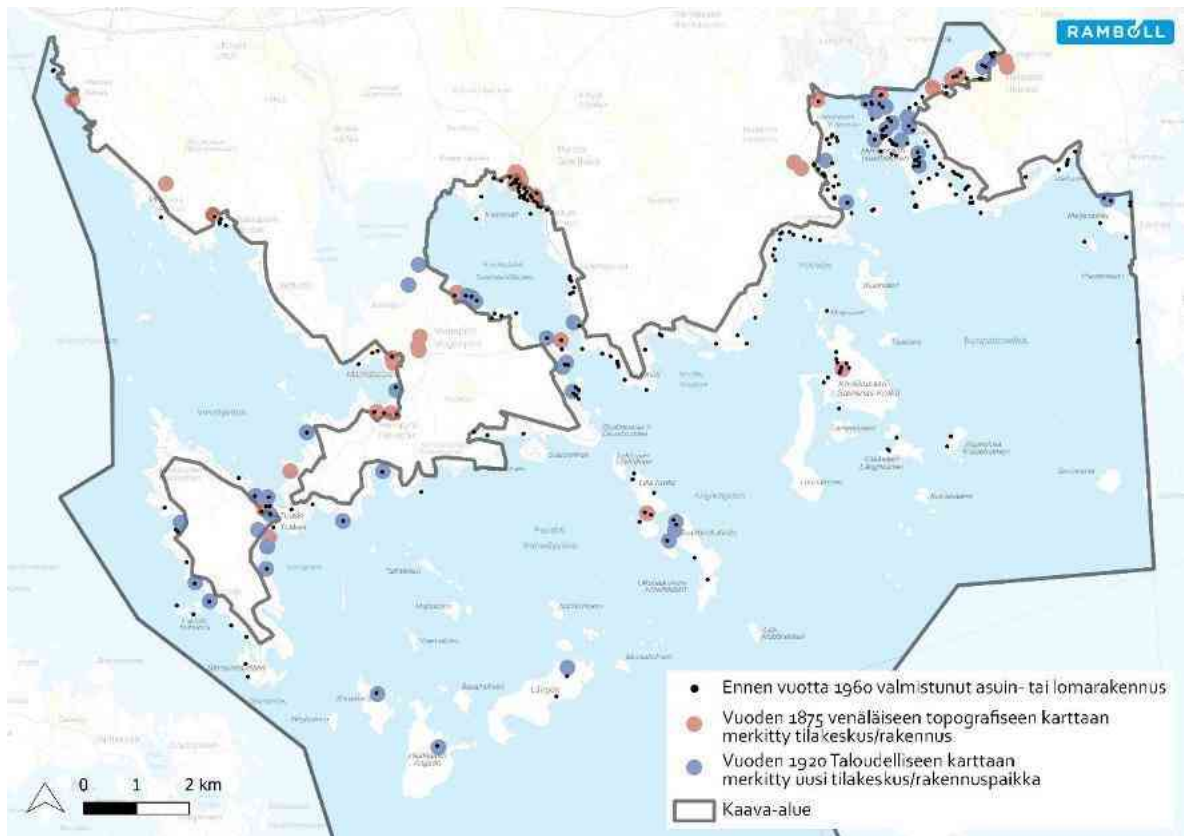
Pyhtään rannikko- ja saaristoalueella on ollut vanhastaan seitsemän keskiaikaisen kylän hallinnassa: Munapirtti (Mogenport), Hinkapyöli (Hinkaböle), Malmi (Malms), Purola (Svartbäck), Kivimäki (Stensnäs, Lill Kuppis), Siltakylä (Broby, Stor Kuppis) ja Heinlahti (Heinlax). Ulkosaaristossa Mustaviiri lähisaarineen on kuulunut Suurahvenkoskelle sekä Pitkäviiri ja muut pienemmät saaret Suomen valtiolle. Mantereelta kylien omistukset ovat levittäytyneet yhtenäisinä maa- ja vesialuekokonaisuuksina pohjois-eteläsuunnassa kohti saaristoa. Selvitysalueen ulkopuolella Kaunissaari ja Ristisaari ovat muodostaneet kokonaan oman kylänsä. (Kuva ; Alanen & Kepsu 1989; Maanmittaushallitus 1920; Maanmittauslaitos 2026c; Kansalliskirjasto 2026a)

Selvitysalueella tai sen läheisyydessä on ollut Munapirtin, Hinkapyölin, Malmin, Purolan, Kivimäen ja Heinlahden keskiaikaisperäisiä kylätontteja. Rannikon ja saariston keskiaikaiset kylät ovat yleensä olleet pieniä muutaman talon keskittyymiä, mutta Purola ja Heinlahti edustavat yli kymmenen maakirjatalon saaristokylää. Selvitysalueen kylät ovat olleet luonteeltaan tiiviitä ryhmäkylä. Kyläasutuksen ympäristössä on ollut pienempiä ja suurempia peltoalueita, mutta suurella osalla selvitysaluetta maaperä on ollut karua ja kivistä, mikä ei ole mahdollistanut viljelyä ja sitä kautta asutuksen syntymistä. (Alanen & Kepsu 1989; Maanmittaushallitus 1920; Maanmittauslaitos 2026c; Kansalliskirjasto 2026a)

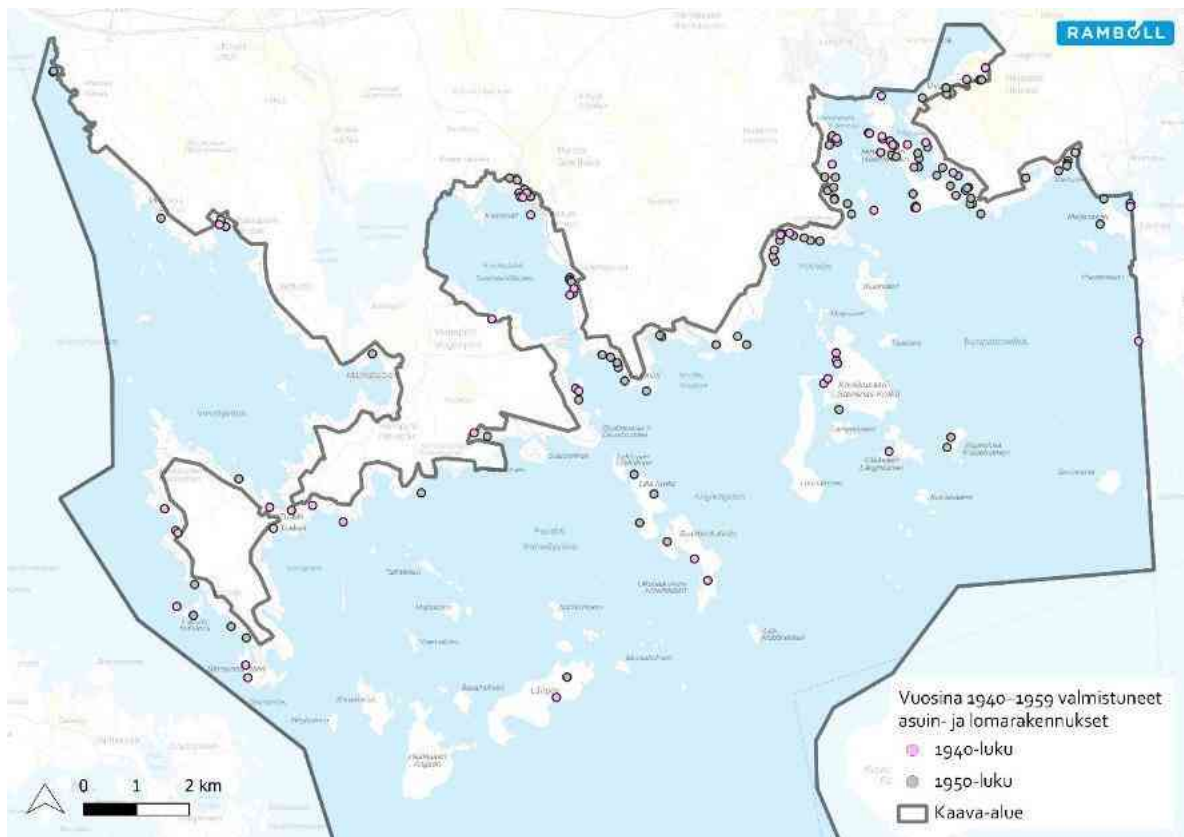
1800-luvun kuluessa selvitysalueen asutus on alkanut levittäytyä kylätonttien ulkopuolelle mm. Heinlahdessa ja Purolassa sekä Munapirtin saaren rannoilla. Viimeistään tuolloin Hevossaareen ja Koukkuusaareen sekä Lilla Krokön, Långön ja Mustaviirin saariin on muodostunut ensimmäiset asu-
mukset. 1900-luvun taitteessa uutta asutusta on tullut erityisesti Munapirtin saaren länsi- ja itäosiin sekä Hevossaareen. Vanhojen karttojen perusteella on pääteltävissä, että viimeistään tuolloin myös Heinäsaari, Sommarön ja Majansaari on asutettu. Pyhtään saarissa on asunut mm. kalastajia ja luotseja. (Maanmittaushallitus 1920; Kansallisarkisto 2026; Maanmittauslaitos 2026c; Kansalliskirjasto 2026a; 2026b; 2026c)

Saaristossa vanhin rakennuskanta on kooltaan jonkin verran pienempää kuin mantereella, mutta samanlaiset rakennustyylien ja materiaalien muutokset ovat vaikuttaneet molemmissa ympäristöissä. Saaristossa rakennettuun ympäristöön luovat omaleimaisuutta kalastukseen ja merenkulkuun liittyvien ranta-aittojen, venevajojen ja laitureiden muodostamat kokonaisuudet. (Mökkönen 2026)

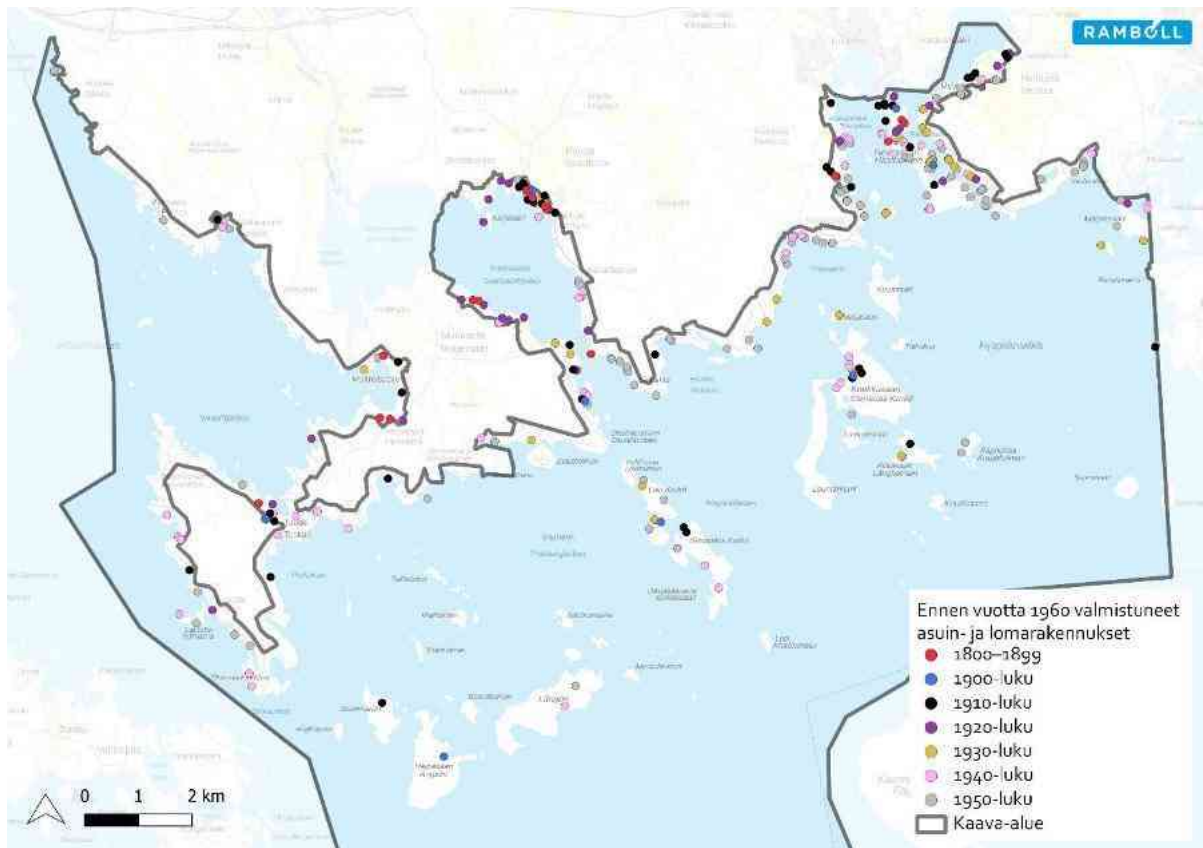
Selvitysalueella rannoille rakentaminen on ollut voimakasta 1940- ja 1950-luvuilla (Kuva), jolloin melko tiiviitä huvilarivistöjä on toteutunut mm. Päkinlahdelle, Pitkäsalmeen, Kiviniemen rannalle ja Keihässalmen tuntumaan. Munapirtin saari on saanut 1960-luvulla Keihässalmen kautta mantereelle ensin lautta- ja sitten siltayhteyden. Selvitysalueella on tällä hetkellä noin 1400 ennen vuotta 1960 valmistunutta asuin- tai lomarakennusta (Kuva). Osa niistä sijaitsee historiallisilta kartoilta paikannetuilla alueen vanhoilla rakennuspaikoilla (Kuva). (Maanmittauslaitos 2026b; 2026c; Pyhtään kunta 2026)

Kuva 5.1. 1900-luvun taitteessa karttoihin merkityt tilakeskukset ja rakennuspaikat.

Kuva 5.2. Vuosina 1940–1959 valmistuneet asuin- ja lomarakennukset (Pyhtään kunta).

Kuva 5.3. Ennen vuotta 1960 valmistuneet asuin- ja lomarakennukset (Pyhtään kunta).

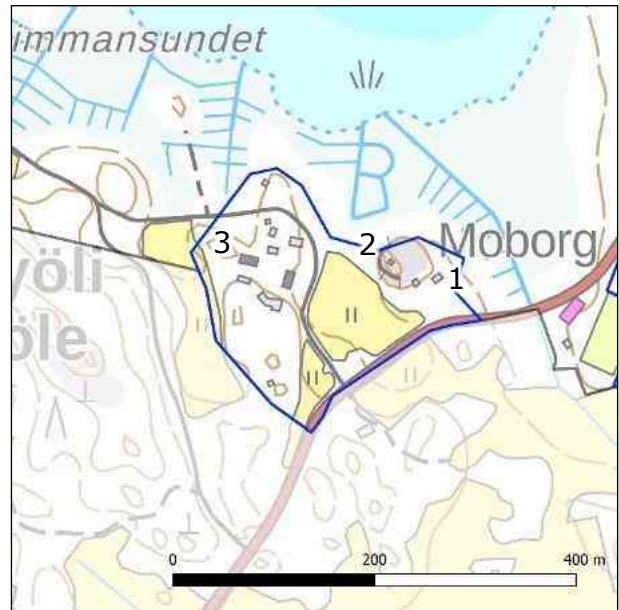
6. Kohdekortit

6.1 Hinkabölen kulttuurimaisema

Kuvaus

Hinkabölen kulttuurimaisema sijaitsee Munapirtin saarella Hinkapyölinlahden eteläpuolella Tuuskiin vievän tien varrella. Kulttuurimaiseman rungon muodostavat Hinkabölen vanha sekä uusi päärakennus pihapiireineen. Rakennuskanta on pääosin peräisin 1800-luvulta.

Alueelle sijoittuu yhteensä kaksi avainkohdetta; Hinkabölen vanha asuinrakennus (1), Hinkabölen tuulimylly (2) sekä Hinkabölen uusi päärakennus (3). Avainkohteiden tarkemmat kuvaukset ja arvotukset ovat edellä.

Arvot

Hinkabölen kulttuurimaisema edustaa hyvin säilynyttä perinteistä 1800-luvun hirsirakentamista ja maaseudun rakennusperinnettä. Erityisesti vanhalla sekä uudella empiretyylisellä päärakennuksella, luhtiaitalla ja tuulimyllyllä on erityistä rakennushistoriallista arvoa. Kokonaisuutena rakennukset muodostavat yhtenäisen ja hyvin säilyneen rakennuskokonaisuuden. Erityisesti tuulimyllyllä on maisemallista arvoa Hinkabölen kulttuurimaisemassa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

Hinkabölen vanhinta rakennuskantaa edustavat tuulimylly, vanha päärakennus sekä luhtiaitta. Kuva noin vuodelta 1920. (Kuva: Munapirtin saaren kyläyhdistyksen kotisivut)

6.1.1 Hinkabölen vanha päärakennus

Kuvaus

Hinkabölen vanha päärakennus lienee rakennettu 1780. Päärakennus säilyi asuttuna aina vuoteen 1921 asti, jonka jälkeen se on toiminut museona. Rapistunut vanha päärakennus restauroitiin 2007-2014. Yksikerroksinen ja suorakaiteen muotoinen hirsirakennuksen hirsipinnat ovat näkyvissä. Harjakatto on katettu päreellä. Sisäänkäynnin edustalla on pieni harjakattoinen katos. Puupuitteiset ikkunat ovat kuusiruutuisia. Päärakennuksen länsipuolelle sijoittuu hirsirakenteinen kaksikerroksinen luhtiaitta, joka on siirretty 1989 toisesta paikasta tonttia. Rakentamisajankohdasta ei ole tarkkaa tietoa.

Arvot

Hinkabölen vanha päärakennus on rakennushistoriallisesti ja historiallisesti merkittävä, edustaen 1700-luvun lopun maaseudun hirsirakentamista. Rakennuksen alkuperäiset tunnuspiirteet kuten hirsipinnat, mittasuhteet ja pärekattoinen harjakatto ovat säilyneet hyvin. 2007-2014 aikana toteutettu restaurointi tukee hyvää säilyvyyttä. Asumisen jatkumo vuoteen 1921 ja sen jälkeinen museokäyttö korostavat historiallista ja sosiaalista arvoa. Länsipuoleinen luhtiaitta täydentää pihapiirin rakennushistoriallista ja ympäristöarvoa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Hinkabölen vanha päärakennus 1780.

6.1.2 Hinkabölen tuulimylly

Kuvaus

Pihapiirin pohjoispuolella ja maisemassa näkyvälle paikalle kallion päälle sijoittuu 1861 valmistunut tuulimylly, joka on tyypiltään pylvästuulimylly. Konttimalliset tuulimyllyn seinäpinnat ovat maalaa-matonta ajan saatossa harmaantunutta pystylaudoitusta ja harjakaton katemateriaalina päre. Jauhatushuoneen sisälle kiivetään tikkaita pitkin.

Munapirtin saaren kyläyhdistyksen kotisivuilla kerrotaan, että tuulimyllyn kunnostus alkaa 12.1.2026. Tärkein prioriteetti on myllyhuoneen alimman palkiston uusiminen. Nämä kahdeksan palkkia kannattelevat koko myllyhuoneen painon. Vuosien varrella ne ovat ikääntyneet, taipuneet ja haljenneet. Sisäänkäynnin molemmin puolin olevat ulkonevat palkit ovat lahoamassa.

Arvot

Hinkabölen tuulimylly on rakennus- ja teollisuushistoriallisesti merkittävä ja harvinainen esimerkki 1800-luvun maaseudun tuulimyllyrakentamisesta. Sen alkuperäiset tunnuspiirteet kuten konttimainen rakenne, pärekatto sekä kulku jauhatushuoneeseen ovat hyvin tunnistettavissa. Kalliolle sijoit-tuva ja maisemassa näkyvä sijainti antaa myllylle huomattavan maisema- ja maamerkkiarvon. Pyl-väsmyllyt 1800-luvun puolivälistä ovat nykyisin harventunut rakennustyyppi, joten kohde on vähin-tään paikallisesti merkittävä. Lisäksi sillä on sosiaalista arvoa paikallisen talonpoikauskulttuurin edustajana.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

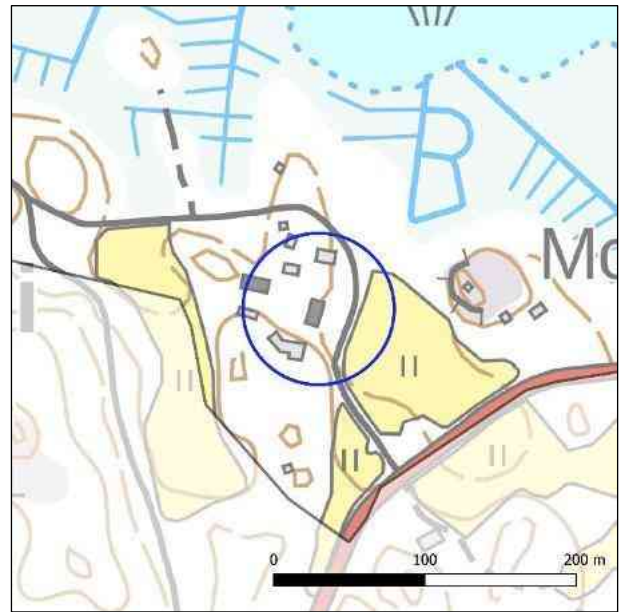

Hinkabölen tuulimylly 1861.

6.1.3 Hinkabölen uusi päärakennus

Kuvaus

Hinkabölen uusi päärakennus rakennettiin noin 200 metriä länteen ja se valmistui vuonna 1840. Suorakaiteen muotoisessa päärakennuksessa on harjakatto ja osittain korotettu keskiosa. Julkisivut on verhoiltu vaalean keltaiseksi maalatulla vaakalaudoituksella ja se on perustettu luonnonkivisokkelille. Vesikatteena on peltikatto. Rakennusmassaan liittyy myöhemmin rakennettu lasiveranta, jossa on suuret moniruutuiset ikkunat. Rakennuksessa ikkuna-aukotus vaihtelee: osassa rakennusta on perinteisiä moniruutuisia ikkunoita, kun taas osassa ovat T-mallisia. Päärakennuksen lisäksi pihapiiriin kuuluu useita 1800-luvun ja 1900-luvun vaihteen ulkorakennuksia. Hirsirakennuksissa on punaiseksi maalatut julkisivut ja harjakatot. Pihapiirin itäosaan sijoittuu päärakennuksen ulkoasua mukaileva ja 2010 valmistunut asuinrakennus.

Arvot

Hinkabölen päärakennus edustaa 1800-luvun maaseuturakentamista ja muodostaa yhdessä useiden 1800-1900-lukujen vaihteen hirsisten ulkorakennusten kanssa edustavan ja maisemallisesti arvokkaan pihapiirin. Päärakennuksen keskeiset ominaispiirteet ovat pääosin säilyneet, vaikka myöhemmät lisäykset kuten peltikate ja lasiveranta heikentävät alkuperäisyyttä. Rakennuskokonaisuus ilmentää tilakeskuksen kehitystä pitkällä aikajänteellä.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Hinkabölen uusi päärakennus, valokuvausajankohdasta ei ole tietoa. (Kuva: Munapirtin saaren kyläyhdistyksen kotisivut)

Hinkabölen uusi päärakennus 1840.

Hinkabölen 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun ulkorakennuksia.

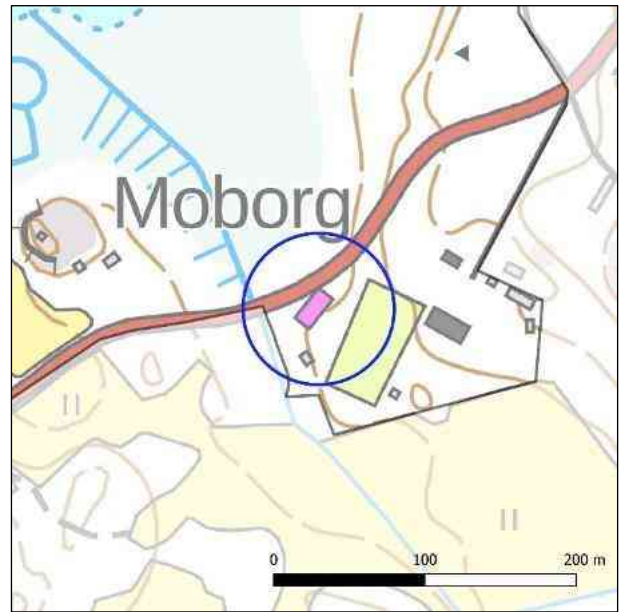
Hinkabölen ulkorakennus sekä 2010 valmistunut asuinrakennus.

6.2 Seurantalo Moborg

Kuvaus

Kohde sijaitsee Munapirtin saarella Hinkapyölinlahden eteläpuolella, kiinni Tuuskintiessä. Seurantalonsa lisäksi pihapiiriin kuuluu pieni punaiseksi maalattu ulkorakennus. Rakennuksen itäpuolella on sammaloitunut urheilukenttä.

Seurantalo on valmistunut 1906. Rakennuksessa tehtiin 1910-luvulla laajennuksia, jolloin se sai mm. eteisen, avaran näyttämön ja tornin. Nykyisessä asussaan talo on yksinkertaistettu satulakattoiseksi. Suorakaiteen muotoisen rakennuksen julkisivuissa on vaalean keltaiseksi maalattu vaakalaudoitus. Perustukset ovat lohkokiveä, laajennusosassa betonia. Lapekattoinen pääsisäänkäynti sijoittuu pihan puolelle. Kummassakin päädyssä on pääsisäänkäyntiä vaatimattomammat sisäänkäynnit. Uusitut ikkunat ovat pääosin kaksijakoisia ja niissä on valkoiset puitteet. Harjakaton katemateriaalina on pelti.

Arvot

Seurantalo Moborgilla on paikallista historiallista arvoa, ja se edustaa 1900-luvun alun tavanomaista yhteisöllistä puurakentamista. Rakennuksen nimeä ja vuosilukua osoittava kyltti vahvistaa kohteen identiteettiä ja historiallista luonnetta, ja sen arvot liittyvät erityisesti paikalliseen seurantalotoimintaan. 1910-luvulla sekä myöhemmin toteutettu julkisivujen yksinkertaistaminen on merkittävästi vähentänyt rakennuksen alkuperäisyyttä. Seurantalolla on vähäistä maisemallista arvoa, sillä se sijoittuu kiinni Tuuskintiehen.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu kulttuuri- tai rakennushistoriallisia arvoja omaavaksi kohteeksi (sk).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde.

Julkisivu pihan puolelle.

Julkisivu tien puolelle ja rakennuksen eteläpäätä.

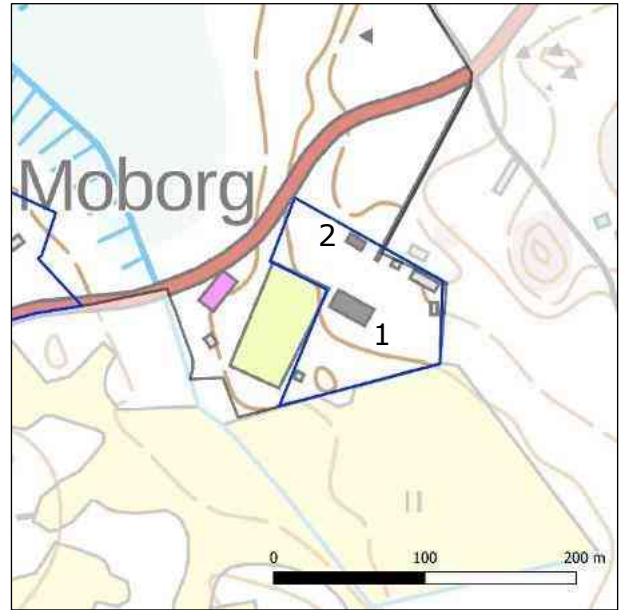
Ulkorakennus

6.3 Hinkabölen kansakoulu ja opettajan asuinrakennus

Kuvaus

Kohde sijaitsee Munapirtin saarella Hinkapyölinlahden eteläpuolella Tuuskiin vievän tien vieressä. Rakennuskokonaisuuteen kuuluu kansakoulurakennus 1927, opettajan asuinrakennus sekä kolme ulkorakennusta.

Hinkabölen **kansakoulurakennus** (1) on valmistunut 1927 ja sen suunnittelusta vastasi Armas Esti. Kookas koulurakennus koostuu kahdesta poikkipäädylisestä rakennusosasta sekä niiden väliin sijoittuvasta kapeammasta rakennusosasta. Rakennuksen keskiosaan sijoittuu pääsisäänkäynti, jonka yhteydessä on katettu veranta. Harjakaton katemateriaalina on punatiili. Julkisivut on verhoiltu punaiseksi maalatulla pystyauoituksella. Perustus on luonnonkiveä. Ikkunoiden koko ja muoto sekä puitejako vaihtelevat rakennusosittain. Itäpäätyyn on tehty myöhemmin pieni lapekattoinen laajennusosa.

Koulurakennuksen pohjoispuolelle sijoittuu **opettajan asuinrakennus** (2), jonka valmistumisajan kohdasta ei ole tarkkaa tietoa. Yksikerroksisessa, suorakaiteen muotoisessa ja puurunkoisessa rakennuksessa on pystyauoituksella verhoillut ja punaiseksi maalatut julkisivut. Harjakatto on katettu punatiilillä. Ikkunat ovat moniruutuisia puuikkunoita. Sisäänkäynti sijoittuu sisäänvedetyn pienen kuistin kautta.

Arvot

Hinkabölen kansakoulurakennus ja opettajan asuinrakennus edustavat 1900-luvun alun koulurakentamista. Rakennuksia yhdistävät moniruutuiset puuikkunat sekä yhtenäinen julkisivuväriytyys, jotka luovat niille selkeästi tunnistettavan ja yhtenäisen ilmeen. Molemmissa rakennuksissa on säilynyt alkuperäisiä ikkunoita ja ovia. Koulurakennusta on ulkoasun perusteella laajennettu, mikä on havaittavissa julkisivun ikkuna-aukotuksen muutoksina. Rakennuksilla on sivistyshistoriallista arvoa, sillä ne ovat toimineet koulukäytössä. Kohteella ei ole erityisiä maisemallisia arvoja, sillä ne jäävät olemassa olevan kasvillisuuden peittoon Tuuskintien tiemaisemassa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

Hinkabölen kansakoulu 1927.

Hinkabölen kansakoulun opettajan asuinrakennus.

Pihapiirin ulkorakennuksia.

6.4 Tuuskin kulttuurimaisema

Kuvaus

Munapirtin saarella sijaitseva Tuuskin merenrantakylä oli olemassa ainakin jo 1700-luvulla ja muodostui lähinnä Mäkelän talosta. Kauniin merenlahden rannalla sijaitsevan kylän rakennuskanta on 1900-luvun vaihteen molemmilta puolilta.

Alueelle sijoittuu yhteensä viisi avainkohdetta; Rasin tilakeskus (1), Mäkelän tilakeskus (2) Tuuskintie 460 (3), Piispa (4) sekä Backmans (5). Avainkohteiden tarkemmat kuvaukset ja arvotukset ovat edellä.

Arvot

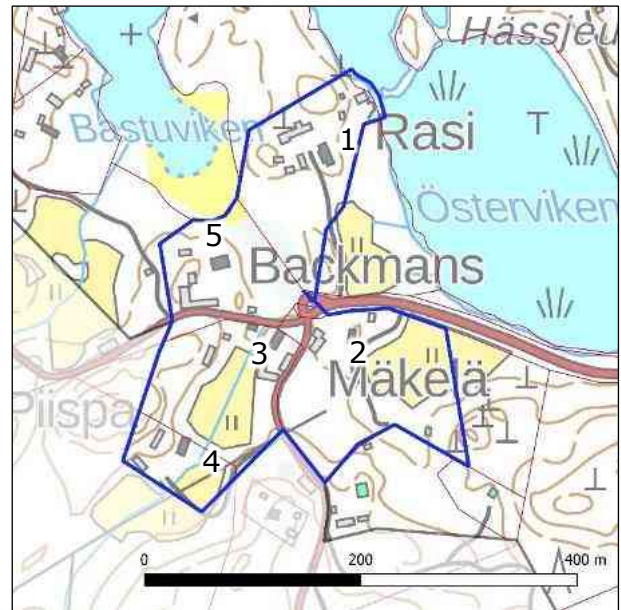
Mäkelän, Tuuskintie 460:n ja Piispan tilakeskukset muodostavat historiallisesti kerroksellisen ja yhtenäisen rakennusryhmän, joka sijoittuu näkyvästi tieympäristöön ja jäsentää paikallista kulttuurimaisemaa. Kohteita yhdistävät edustavat, aikakautensa tyylipiirteitä hyvin säilyttäneet päärakennukset, perinteiset pihapiirit ulkorakennuksineen sekä yhtenäinen materiaalien ja värityksen käyttö. Kokonaisuus ilmentää vaurasta maatalous- ja asutushistoriaa 1900-luvun alun alusta.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

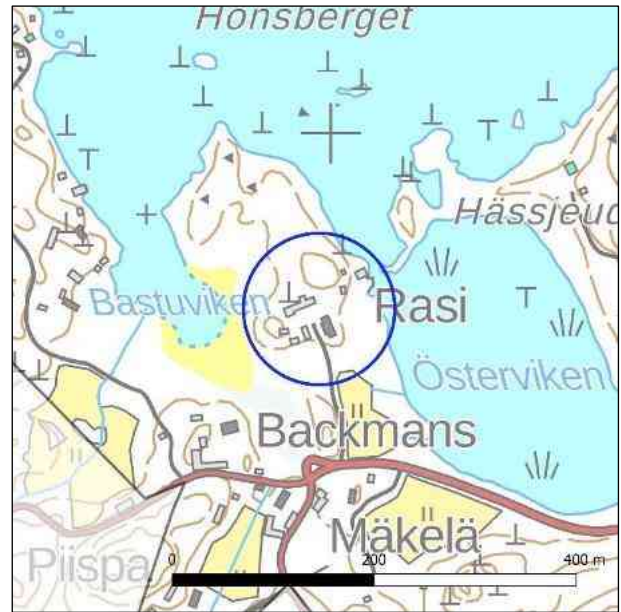
Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

6.4.1 Rasi

Kuvaus

Bastuvikenin ja Östervikenin väliselle alueelle sijoittuu Rasin tilakeskus. Ulkoasultaan jälleenrakennuskauden arkkitehtuuria edustava, mutta rekisteritietojen mukaan 1927 valmistunut päärakennus on yksikerroksinen ja julkisivut on verhoiltu vaaleaksi maalatulla pysty-laudoituksella. Pihan puolella on kaksi sisäänkäyntiä käsittävää lapekattoinen veranta. Kohtisuoraan päärakennukseen nähden sijoittuu osin lohkokiviperusteinen ja osin hirsirakenteinen pitkä navettarakennus. Ulkohahmoa hallitsevat koko kattoalalle asennetut aurinkopaneelit. Lisäksi rakennuskokonaisuuteen kuuluu pieni oletettavasti 1900-luvun alusta peräisin oleva asuinrakennus, lohkokiviperusteinen ulkorakennus sekä autokatos. Rannassa on 1900-luvun alusta peräisin olevia rantarakennuksia.

Arvot

Rasin tilakeskus muodostaa ajallisesti kerroksellisen maaseudun rakennuskokonaisuuden, jossa yhdistyvät 1900-luvun alkupuolen ja jälleenrakennuskauden piirteet sekä nykyajan muutokset. Päärakennus edustaa ulkoasultaan jälleenrakennuskauden vaatimatonta arkkitehtuuria ja on säilynyt mittasuhteiltaan ja keskeisiltä ominaispiirteiltään hyvin tunnistettavana. Osin lohkokiviperusteinen ja osin hirsirakenteinen pitkä navettarakennus ilmentää alueen maataloushistoriaa, vaikka sen ulkoasua hallitsevat nykyisin laajat aurinkopaneeliasennukset. Kokonaisuuteen kuuluvat muut rakennukset täydentävät tilakeskuksen toiminnallista ja historiallista kerroksellisuutta. Rantaan sijoittuvat varhaisemmat rantarakennukset vahvistavat kokonaisuuden kulttuurihistoriallista arvoa ja kertovat tilan pitkäaikaisesta käytöstä ja suhteesta ympäröivään vesistöön.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimaton kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

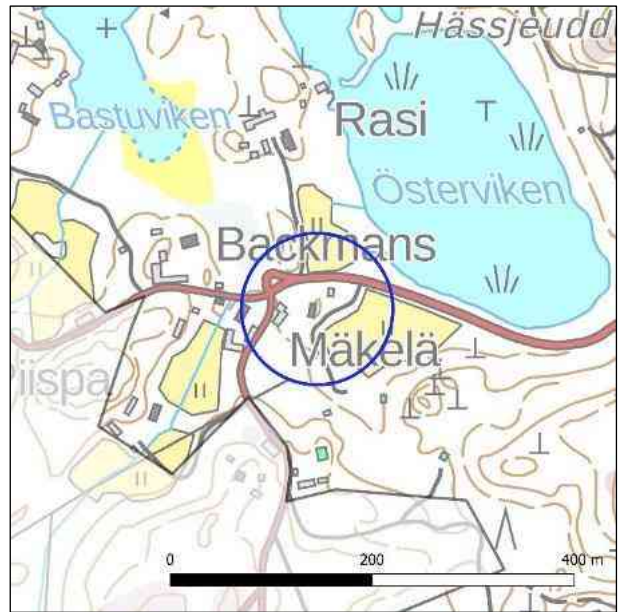

Rasin päärakennus sekä navetta.

6.4.2 Mäkelä

Kuvaus

Teiden risteyskohtaan näkyvälle paikalle sijoittuu Mäkelän tilakeskus. Tilakeskus käsitti aikoinaan lähes koko Tuuskin kylän. Päärakennuksen vanhin osa on 1700-luvulta. Nykyinen ulkoasu on 1900-luvun vaihteesta. Verannat on rakennettu 1950-luvulla. Edustavan rakennuksen julkisivuissa vuorottelevat vaalean keltaiseksi maalattu vaaka- ja pystylauditus, joita jäsentävät tummemmaksi maalatut listoitukset. Ikkunat ovat pääosin kuusiruutuisia puuikkunoita. Tien varressa on pieni ja vaalean keltaiseksi maalattu lapekattoinen autokatos 1990-luvulta sekä punaiseksi maalattu lautaverhoiltu kookas varistorakennus oletettavasti 1900-luvun alusta.

Arvot

Mäkelän tilakeskus on rakennushistoriallisesti, historiallisesti sekä maisemallisesti merkittävä kokonaisuus. Päärakennuksen 1700-luvulle ulottuva vanhin osa sekä myöhemmin tehdyt muutokset ilmentävät pitkää kerroksellista kehitystä. Edustavuutta korostavat vaaleaksi maalatun vaaka- ja pystylaudituksen vuorottelu, tummemmat listoitukset sekä pääosin kuusiruutuiset puuikkunat. Tilakeskus, joka on aikanaan käsittänyt lähes koko Tuuskin kylän, kantaa vahvaa paikallishistoriallista ja sosiaalista arvoa, ja risteyskohdan näkyvä sijainti antaa sille maisemallista arvoa. Kookas varistorakennus vahvistaa kokonaisuuden perinteistä ilmettä.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

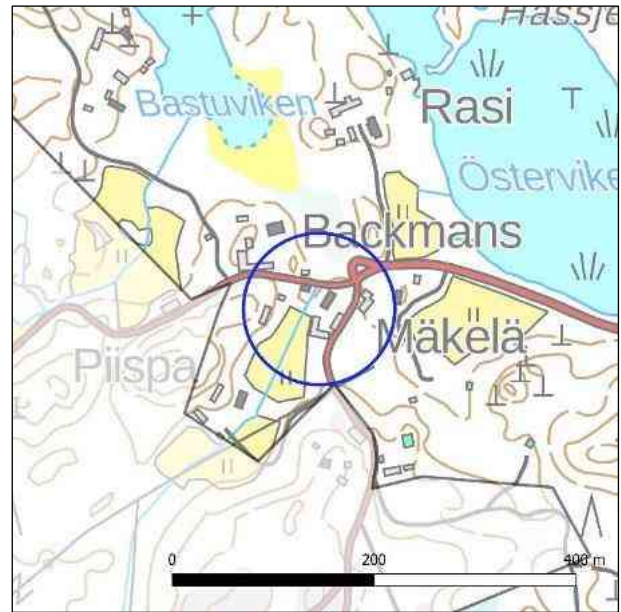

Mäkelän päärakennus sekä ulkorakennus.

6.4.3 Tuuskintie 460

Kuvaus

Tiemaisemassa keskeiselle paikalle sijoittuu Tuuskintie 460. Komea päärakennus on valmistunut 1919. Julkisivuissa vuorottelevat vaalean keltaiseksi maalattu vaaka- ja pysty- laudoitus, jota jäsentävät tumman ruskeat listoitukset. Vanhat puuikkunat ovat pääosin T-mallisia ja niissä on koristeelliset ylävuorilaudat. Pihan puolelle sijoittuu taitekattoine lasiveranta. Sokkeli on suurta lohkokiveä. Päärakennuksen lisäksi pihapiiriin kuuluu kaksi erillistä ulkorakennusta, joita on laajennettu useaan otteeseen. Rakennukset ovat osin hirsi- ja osin lautarakenteisia, ja ne on maalattu punaisiksi.

Arvot

Tuuskintie 460 edustaa 1900-luvun alun vaurasta maaseudun rakentamista, jonka arvoa korostavat vaaleankeltaisen vaaka- ja pysty- laudoituksen vuorottelu tummine listoituksineen, pääosin säilyneet T-malliset puuikkunat koristeellisine ylävuorilautoineen, pihan puoleinen taitekattoinen lasiveranta sekä näyttävä lohkokivisokkeli. Keskeinen sijainti tiemaisemassa antaa kohteelle maisemallista arvoa. Kokonaisuuteen kuuluvat muut rakennukset täydentävät pihapiirin kerroksellisuutta.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Tuuskintie 460.

6.4.4 Piispa

Kuvaus

Piispan tilan päärakennus on valmistunut 1904. Kookkaan päärakennuksen julkisivuissa vuorottelevat vaalean siniseksi maalattu vaaka- ja pystyaukkoitus. Harjakaton katemateriaalina on profiilipelti. Pihan puolella julkisivua jäsentää keskivaiheille sijoittuva matala ja osin lasitettu ja lapekattoinen sisäänkäyntikuisti. Pienissä kuusiruutuisissa puuikkunoissa on koristeelliset ylävuorilaudat. Perustukset ovat kookasta lohkokiveä. Suojaisaan pihapiiriin kuuluu lisäksi hirsirakenteinen ulkorakennus sekä osin hirsirakenteinen ja osin pystyaukkoitettu ulkorakennus.

Arvot

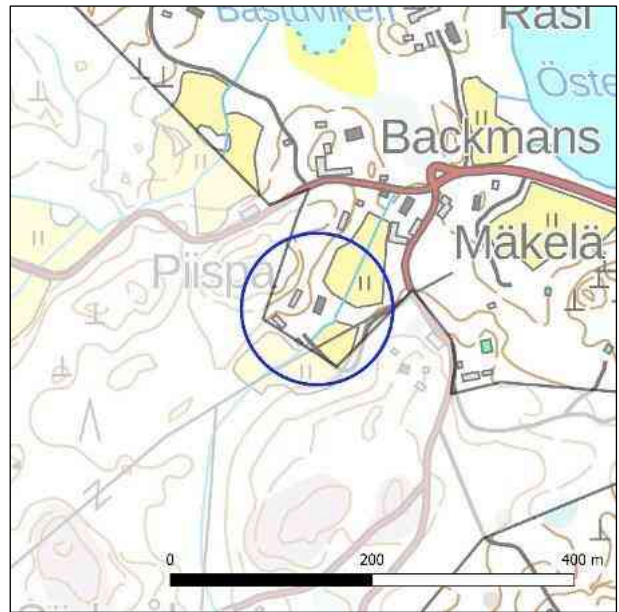
Piispan tila on rakennushistoriallisesti sekä historiallisesti merkittävä kokonaisuus. Jugendvaikutteinen päärakennus vuodelta 1904 ja ulkorakennukset ilmentävät varhaisen 1900-luvun alun maaseutuasumisen kehitystä. Päärakennuksen edustavuutta korostavat vaaleansiniseksi maalatun vaaka- ja pystyaukkoituksen vuorottelu, kookas lohkokivisokkeli sekä pienet kuusiruutuiset puuikkunat koristeellisine ylävuorilautoineen. Päärakennuksen mittakaava ja rakentamisajankohdalleen tunnistettavat piirteet ovat hyvin säilyneet.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Piispan päärakennus.

Ulkorakennukset täydentävät rakennuskokonaisuutta.

6.4.5 Backmans

Kuvaus

Backmansin historiallinen tilakeskus sijoittuu Bastuvikenin ja Mörtvikintien väliselle alueelle. Backmansin matala tiilipintainen päärakennus on valmistunut 1966. Tien varressa on pihaa suojaava osin hirsirakenteinen ja osin pysty-laudoitettu punaiseksi maalattu ulkorakennus.

Arvot

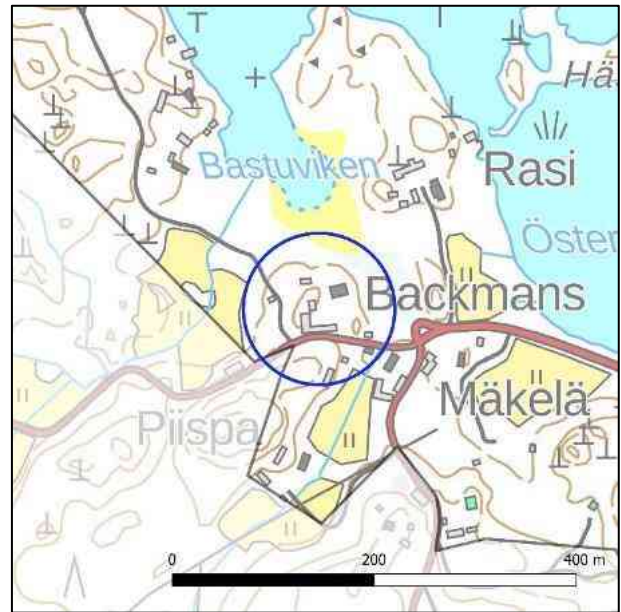
Backmansin rakennuskokonaisuus havainnollistaa siirtymä perinteisestä maatalouden rakentamisesta 1960-luvun modernisoituvaan asuinrakentamiseen. Kohteella ei ole erityisiä rakennushistoriallisia tai maisemallisia arvoja.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoituu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimaton kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

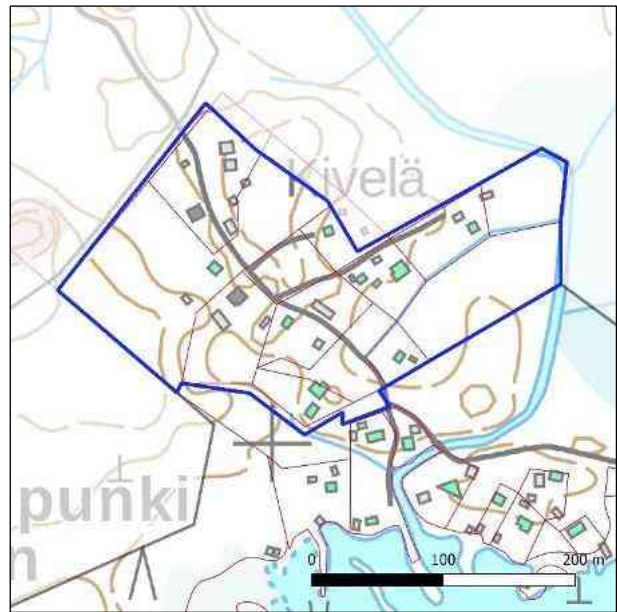
Backmansin päärakennus sekä ulkorakennus tien varrella.

6.5 Pirtnuoran kylä

Kuvaus

Pirtnuoran kylä on 1700-luvulta peräisin olevan Pörtnoran tilakeskukseen kuuluvien torpparakennusten muodostama ryhmä Kotorantaan johtavan tien kummallakin puolella.

Rakennuskokonaisuus muodostuu noin kymmenestä loma- ja asuinrakennuksista koostuvasta pihapiiristä. Alueen vanhinta rakennuskantaa edustavat 1900-luvun alussa rakennetut kohteet Alakaupungintie 38 ja 40. Näiden pienet, punaiset ja vaatimattomat päärakennukset sijaitsevat lähellä tietä. Hiekkatien vastakkaisella puolella on vanha sementtitiilinen navetta. Sotien jälkeistä rakentamista edustavat Alakaupungintie 30 ja 47. Muutoin kylän rakennuskanta on rakentunut 1960-luvun jälkeen.

Arvot

Pirtnuoran kylä heijastaa rakentumisen eri vaiheita 1900-luvun alusta nykypäivään. Varhaisimmat rakennukset (Alakaupungintie 38 ja 40) liittyvät kylän syntyyn ja Pörtnoran tilakeskukseen sekä alkuperäiseen torpparakenteeseen, josta on säilynyt vain vähän. Sotien jälkeinen rakentaminen ja 1960-luvun jälkeinen kehitys täydentävät alueen ajallista kerroksellisuutta. Alue sijaitsee syrjässä pienen hiekkatien varrella eikä sillä ole erityistä maisemallista arvoa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimaton alue.

Alakaupungintie 40 sekä siihen liittyvä tien toisella puolella sijaitseva vanha navettarakennus.

Alakaupungintie 30 ja 47.

Alueen 1990-luvun ja 2000-luvun rakentamista.

6.6 Heinlahden kylä

Kuvaus

Heinlahden maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta (karttakuvassa musta vaakaviivitus) kuvastavat suuret tasaiset peltoaukeat, joita ympäröivä laaja laaksoalue rajautuu tiiviimmin selännteisiin lahden etelä-, länsi-, ja pohjoispuolella. Länsipuolen näkymiä rajaa vastarannan metsä. Alue on monipuolinen kasvillisuuden ja eläimistön kannalta. Alueen rakennuskanta on monipuolisten rakennusajankohtien takia kerroksellista ja koostuu maatalous- sekä asuinrakennuksista.

Heinlahden kylä keskittyy Heinlahden etelärannan ja Myyrymäen väliselle alueelle, jota halkoo Heinlahdentie. Vanhin rakennuskanta keskittyy alueen itä osaan Koiviston ja Suppalan ympäristöön sekä länsiosaan Myyrymäen ja Myyryn tilan läheisyyteen. Alueen rakennuskanta on kerroksellista, mikä näkyy pihapiirien rakenteessa ja rakennusten mittakaavassa. Osa vanhimmista asuinrakennuksista on siirtynyt vapaa-ajan käyttöön tai autioitunut, mikä heijastuu rakennusten ulkoasuun ja pihapiiriin. Rakennusten julkisivuissa on tehty paikoin huomattavia muutoksia, jotka osin heikentävät alkuperäistä ilmettä.

Alueelle sijoittuu yhteensä kaksi avainkohdetta; Koivisto (1) sekä Myyrymäentie 25 (2). Avainkohteiden tarkemmat kuvaukset ja arvotukset ovat edellä.

Arvot

Heinlahden kylän arvo perustuu maakunnallisiin maisema-arvoihin. Vanhojen tilakeskusten pihapiirit sekä tienvarsi-asutus kuvastavat kylähistorian kerroksellista kehitystä. Vanhimpien asuinrakennusten muuttaminen vapaa-ajankäyttöön, autioituminen sekä julkisivuissa tehdyt muutokset heikentävät kyläalueen yhtenäisyyttä sekä säilyneisyyttä. Alueen vanhinta rakennuskantaa edustavat edelleen Koivisto sekä Myyrymäentie 25, jotka ilmentävät 1800-luvun lopun–1900-luvun alun maaseudun rakennusperinnettä.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimaton alue.

Itäosan rakennuskantaa; Heinlahdentie 122 ja Heinlahdentie 128.

Itäosan rakennuskantaa; Heinlahdentie 123.

Länsiosan rakennuskantaa; Myyrin päärakennus (Myyrymäentie 22).

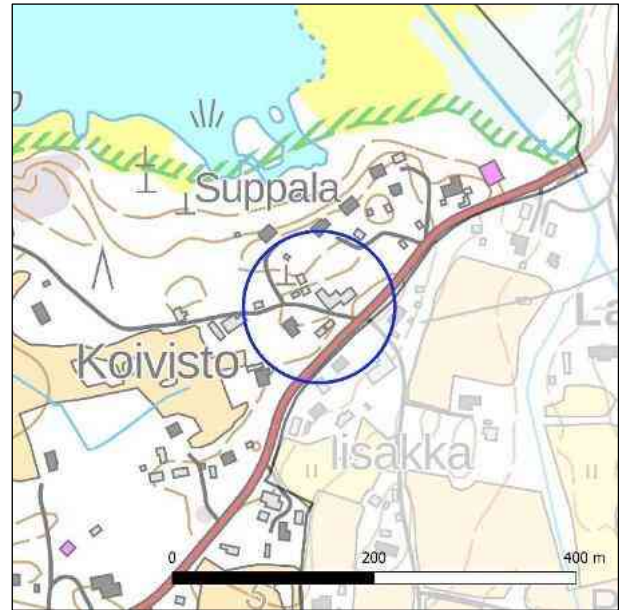

Länsiosan rakennuskantaa; Heinlahdentie 190a ja Heinlahdentie 190b

6.6.1 Koivisto

Kuvaus

Heinlahdentien ja Esankäärryntien risteyksessä sijaitsee Koiviston historiallinen tilakeskus. Kookas päärakennus on ulkoasun perusteella valmistunut 1900-luvun alussa. Yksikerroksinen, harjakattoinen ja epäsymmetrisesti massoiteltu lautaverhottu rakennus on maalattu oliivinvihreäksi. Pihan puoleista sivua hallitsee pitkä, myöhemmin muutettu, lasitettu kuisti, jolle johtavat lohkokiviportaat. Myös sokkeli on lohkokiveä. Vesikatteena on ruskea konesaumattu pelti. Esankäärryntien toisella puolella on suuri sementtitiilinavetta. Rakennuskokonaisuuteen kuuluu lisäksi lukuisia ulkorakennuksia eri vuosikymmeniltä.

Arvot

Koiviston historiallinen tilakeskus on kerroksellinen rakennuskokonaisuus, joka edustaa 1900-luvun alun maaseudun tilarakentamista ja maaseudun kehitystä. Päärakennus ilmentää 1900-luvun alun rakentamista säilyttäen ajalle tyypillisiä piirteitä, vaikka muutoksia on tehty. Kokonaisuus muodostaa risteysalueelle maamerkin, joka vahvistaa kyläkuvaa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Koiviston päärakennus ja sementtitiilinavetta.

6.6.2 Myyrynmäentie 25

Kuvaus

Myyrynmäentie 25 sijoittuu Myyryn historiallisen tilakeskuksen viereen. Asukastietojen mukaan päärakennus on valmistunut 1880-luvulla. Yksikerroksinen ja pohjakaavaltaan nelionmallisen julkisivuissa on keltaiseksi maalattu vaakapanelointi. Ikkunat ovat pääosin kolmijakoisia puuikkunoita, joissa on valkoiset puitteet. Vaatimaton ja kattamaton betoniportain varustettu sisäänkäynti keskittyy julkisivun kesiosaan. Harjakaton katemateriaalina on punatiili. Päärakennuksen itäpuolelle sijoittuu kookas osin punatiilinen, sementtitiilinen ja osin lautaverhoiltu navettarakennus.

Arvot

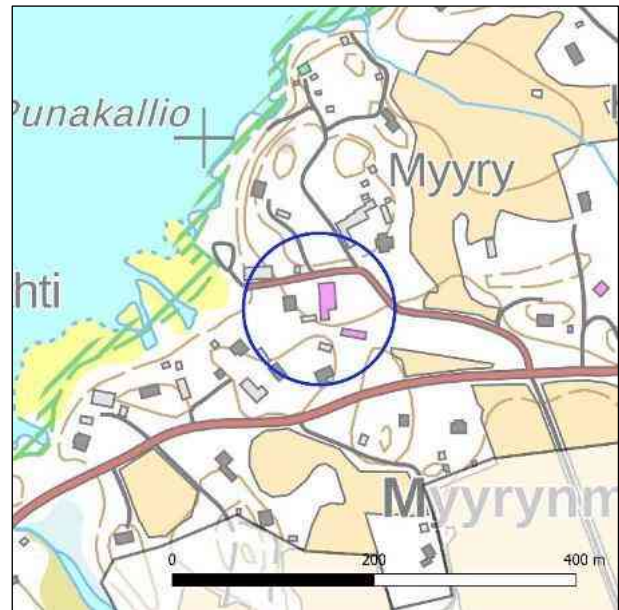
Myyrynmäentie 25:lla on kulttuuri- ja rakennushistoriallista arvoa 1800-luvun asutushistorian edustajana, vaikka julkisivujen myöhemmät muutokset heikentävät säilyneisyyttä. Kerroksellinen ulkoasu kertoo kuitenkin pitkään jatkuneesta käytöstä ja muuntohistoriasta. Tiemaisemassa päärakennus jää olemassa olevan kasvillisuuden sekä navettarakennuksen varjoon, eikä sillä siten ole erityistä maisemallista arvoa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Päärakennus sekä navetta.

6.7 Purolan Alakylä

Kuvaus

Purolan kylä jakautuu luonteeltaan kahteen erilaiseen osaan; Alakylä on tiivis merenranta-kylä, jonka rakennuskanta on 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta. Suljetut piha-alueet ja niiden väliset tiet muodostavat yhtenäisen miljöö.

Purolan alakylä sijoittuu Purolanlahden ranta-raisemaan mutkittelleen Purolantien varteen ja muodostaa eheän, tievarsimaisen kyläjakson. Alueella on muutamia edustavia 1800-luvun puolelta peräisin olevia rakennuksia sekä lukuisia 1900-luvun alkupuoliskolle ajoittuvia, edustavia ja hyvin säilyneitä asuinrakennuksia. Täydennysrakentaminen on sovitettu luontevasti ympäristöönsä. Kokonaisuus on elinvoimainen ja maisemallisesti yhtenäinen.

Alueelle sijoittuu yhteensä 6 avainkohdetta; Purolan työväentalo (1), Päkinrannatie 6 (2), Purolan seurantalo (3), Sjöbergin huvila (4), Purolantie 437 (5) sekä Purolan entinen myymälä (6) Avainkohteiden tarkemmat kuvaukset ja arvotukset ovat edellä.

Arvot

Purolan alakylällä on maisemallista arvoa Purolanlahden rantavyöhykkeen ja tievarsimaisen ansiosta sekä merkittäviä kulttuurihistoriallisia arvoja perinteisen kylärakenteen ja asutushistorian ilmentäjänä. Rakennusperintöarvoa vahvistavat 1900-luvun alkupuoliskon asuinrakennusten hyvä säilyneisyys, alkuperäisten mittasuhteiden ja detaliikan näkyminen. Yhtenäinen yleisilme ja ympäristöä kunnioittava täydennysrakentaminen tukevat kokonaisuuden identiteettiä ja lisäävät alueen edustavuutta.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

Purolantie 8:n vanha päärakennus sekä tien varressa oleva hirsirakennus.

Itäosan rakennuskantaa; Purolantie 455 sekä Purolantie 449.

Länsiosan rakennuskantaa; Syvärannantie 22 ja Päkinrannantie 10.

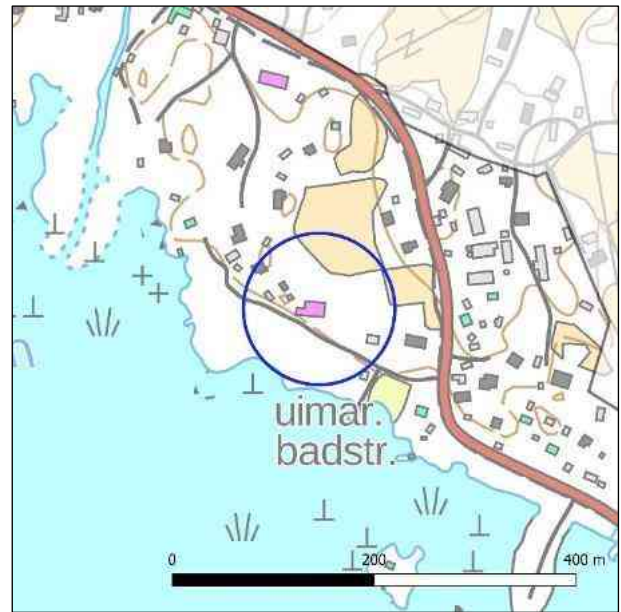
6.7.1 Purolan työväentalo

Kuvaus

Joen suistoalueella sijaitseva Purolan työväentalo (Svartbäckin rakennus) on kylän vanhimpia rakennuksia 1800-luvun alusta. Pitkänomainen työväentalo on harjakattoinen ja punaiseksi maalattu. Rakennuksessa on luonnonkivisokkeli. Itäpäätyyn sijoittuu taitekattoinen lasikuisti, jota kehystää kaartuva päätykolmio. Julkisivuja jäsentävät korkeat, symmetrisesti sijoiteutu puuikkunat koristeellisine vuorilautoineen. Runkoa täydentää myöhemmin rakennettu matalampi siipiosa.

Arvot

Purolan työväentalolla on huomattavaa kulttuurihistoriallista ja sosiaalihistoriallista arvoa varhaisena 1800-luvun maaseudun päärakennuksena ja yhtenä kylän vanhimmista säilyneistä rakennuksista. Sen aiempi käyttö työväentalona liittyy kohteen paikalliseen yhteiskuntahistoriaan. Rakennuksen arvoa korostavat kookas ulkohahmo, luonnonkiviperustus, ikkunakoristeet sekä päädyn korostettu sisäänkäynti. Maisemallisesti rakennus toimii maamerkinä uimarannan ympäristössä. Vaikka osa yksityiskohdista kuten peltikate ja siipiosa ovat myöhempiä lisäyksiä, kohde on hyvin säilynyt.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Purolan työväentalo eli Svartbäckin työväenyhdistyksen työväentalo. Mustavalkoinen kuva on vuodelta 1957. (Työväen arkisto)

6.7.2 Päkinrannantie 6

Kuvaus

Päkinrannantie 6 sijaitsee Svarbäckens nimisen joen pohjoispuolella. Korkealle luonnonkivisokkelille kohoava rakennus on valmistunut 1919. Hirsirunkoisessa rakennuksessa on julkisivut verhoiltu pystysuuntaisella laudoituksella, joka on maalattu tummanpunaiseksi. Julkisivuja jäsentävät valkoiset kehyslistat, koristeelliset ikkunavuorilaudat sekä päätykolmion pieni teräväkaarinen ullakkoikkuna. Puuikkunat ovat moniruutuisia ja mittasuhteiltaan kapehkoja. Katteena on peltikate. Pihapiiriä suojaa rehevä ja vanhoista puista koostuva kasvillisuus.

Arvot

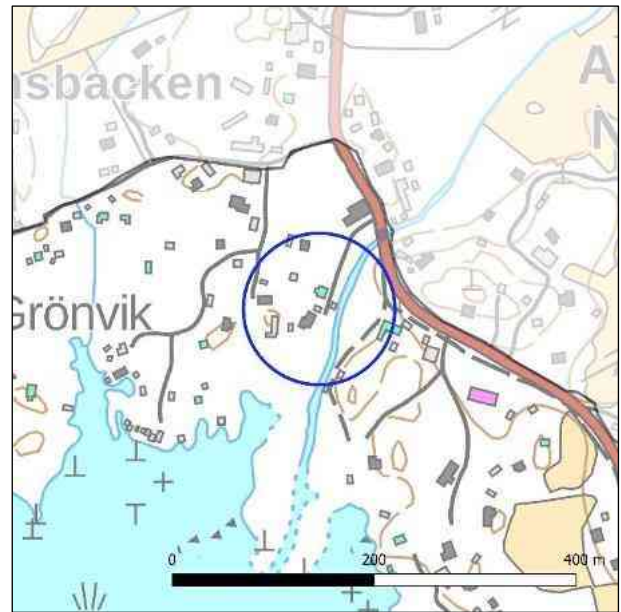
Päkinrannantie 6:lla on kulttuurihistoriallista arvoa hyvin säilyneenä ja edustavana esimerkkinä 1900-luvun alun asuinrakentamisesta. Kohteen arvoa korostavat korkea luonnonkivisokkeli, perinteinen punamultaväriytyminen sekä alkuperäiset mittasuhteet ja ikkunajaot.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

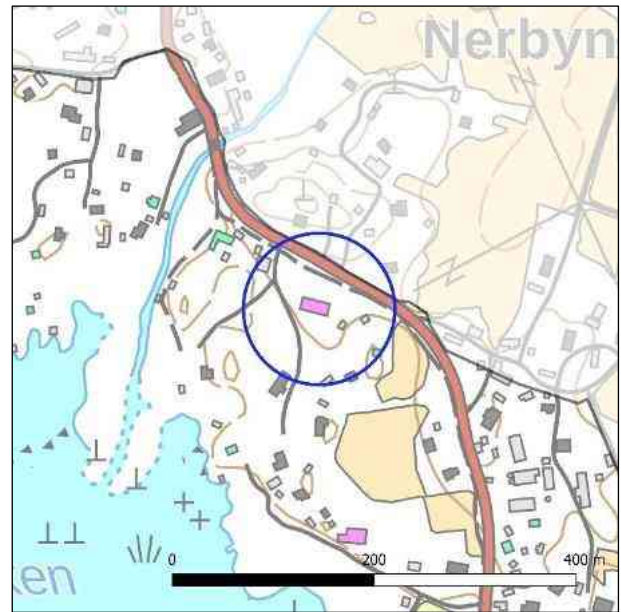

Päkinrannantie 6.

6.7.3 Purolan seurantalo Svedbo

Kuvaus

Purolan seurantalo Svedbo on vuonna 1916 rakennettu ja vuonna 1960 uudistettu seurantalorakennus. Pitkänomainen, harjakattoinen ja osin ullakollinen puurunkoinen rakennus on pystylaudoitettu ja maalattu keltaiseksi. Julkisivuja jäsentävät valkoiseksi maalatut vuori- laudat ja 1960-luvulla uusitut ikkuna-aukot. Vesikatteena on vaalea konesaumapelti. Pääsisäänkäyntiä korostaa myöhempi tuulikaappi sekä loiva esteetön luiska. Rakennus sijaitsee Heinlahdentien varrella. Tien ja rakennuksen väliin jää sorapintainen pysäköintialue. 2000-luvulla taloon on toteutettu sisävessat ja kunnallinen vesi keittiöön, ja vuonna 2019 asennettiin koneellinen ilmanvaihto.

Arvot

Purolan seurantalolla on huomattavaa sosiaali- ja kulttuurihistoriallista arvoa Purolan kyläyhteisön seurantalona, joka rakentaminen talkoilla ja lahjoituksilla heijastaa paikallisen yhteistoiminnan historiaa. Rakennus on edustava esimerkki varhaisen 1900-luvun seurantalotyypistä, jossa 1960-luvun uudistus ja myöhemmät talotekniset parannukset muodostavat luettavan kerroksellisuuden ilman että rakennuksen perusmassoittelu, kattomuoto ja materiaalihahmo ovat kadonneet. Maise- mallisesti rakennus toimii maamerkinä kyläympäristössä ja pihapiirinsä tapahtumapaikkana.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Purolan seurantalo Svedbo.

6.7.4 Sjöbergin huvila

Kuvaus

Sjöbergin huvilamainen asuinrakennus on 1900-luvun alun venäläisvaikutteinen, sirosti koristeltu puurakennus, joka on siirretty nykyiselle paikalleen Terijoelta. Rakennus on massoittelultaan rikas. Risteävät harjakatot, pienet kattolyhdyt ja eri suuntaan avautuvat kuistit ja verannat jäsentävät kokonaisuutta. Puuverhous on vaaleansiniseksi maalattu, ja julkisivuja elävöittävät koristeelliset listoitukset, moniruutuiset ikkunat sekä kaiteelliset portaat ja verannat. Katteena on peltikatto. Huvilaluonnetta.

Arvot

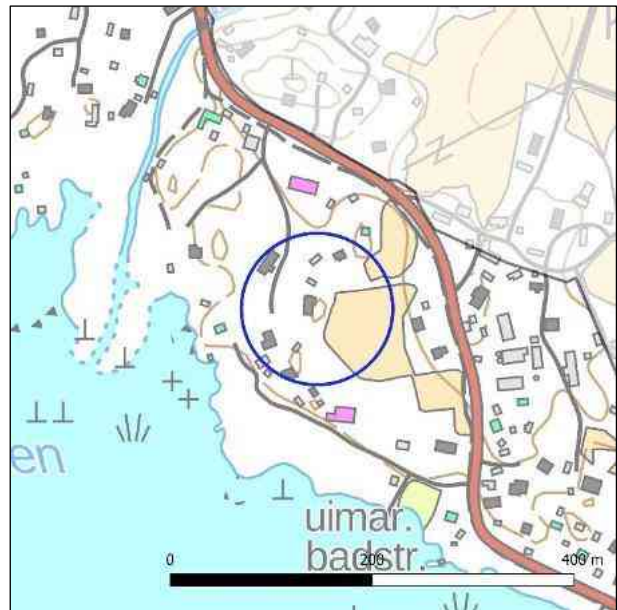
Sjöbergin huvilalla on kulttuurihistoriallista arvoa harvinaisena, venäläisvaikutteisen huvilakulttuuria edustavana ja Terijoelta siirrettynä varhaisen 1900-luvun rakennuksena. Sen merkittävyyttä lisää siirtohistoria, joka kertoo alueiden välisestä kulttuurivaikutteiden ja rakennusperinteen liikkumisesta. Merkitystä lisäävät myös hyvin säilyneet arvoelementit kuten alkuperäinen massoitelu, koristelistat sekä ikkunajako. Huvilarakennuksella on vähäistä maisemallista arvoa Heinlahdentien tiemaisemassa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

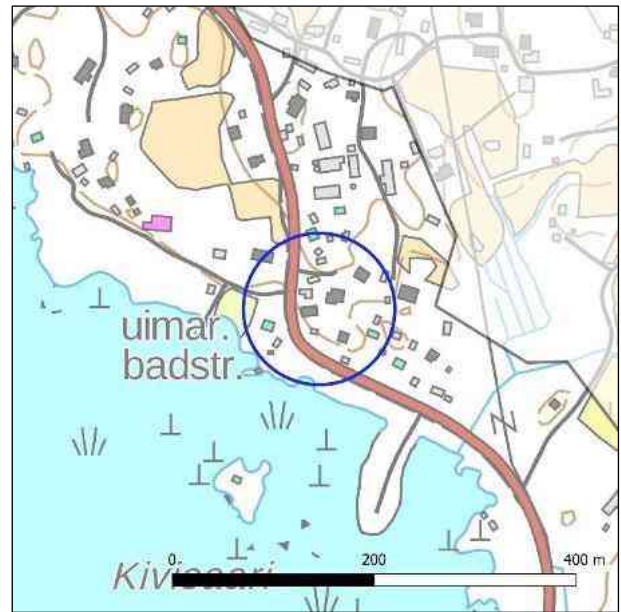

Sjöbergin huvila.

6.7.5 Purolantie 437

Kuvaus

Purolantie 437 sijaitsee tieympäristön solmukohtassa Heinlahdentien ja uimarannalle johtavan tien risteyksessä. Rakennusrekisterin mukaan rakennus on valmistunut vuonna 1968, mutta karttatarkastelu osoittaa, että paikalla on ollut asuinrakennus jo 1940-luvulla. Kyseessä on pystylaudoitettu ja punaiseksi maalattu asuinrakennus, jonka julkisivuja jäsentävät valkoiset kehyslistat sekä kolmijakoiset ikkunat koristeellisine vuorilautoineen. Eteläsivulle on myöhemmin rakennettu laajennus, joka näkyy pohjoispuolella muuta runkoa korkeampana harjana. Vesikatteena on saumapelti.

Arvot

Purolantie 437:n risteyssijainti tekee siitä tieympäristössä maamerkin. Kartta- ja rekisteritiedot kertovat asutuksen jatkuvuudesta vähintään 1940-luvulta sekä 1960-luvun rakennusvaiheesta. Pystylaudoitettu, punaiseksi maalattu julkisivu, valkoiset kehyslistat ja kolmijakoiset ikkunat koristeellisuudellaan edustavat 1900-luvun puolivälin maaseututyylin keskeisiä piirteitä. Eteläsivun myöhempi laajennus tuo kohteeseen luettavaa kerroksellisuutta heikentämättä kokonaisuuden ilmettä.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimaton kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Purolantie 437.

6.7.6 Purolan entinen myymälä

Kuvaus

Purolan entinen myymälärakennus sijaitsee Svartbäckin joen suistoalueella Purolantien vieressä kohoavalla mäellä. Rakennus on ullakko-kerroksinen, pitkäsuuntainen puutalo, jonka runko ajoittuu 1800-luvun alkuun, mutta ulkoasu on olennaisesti uudistettu. Rakennuksessa on harjakatto, katteena tiilikuviainen/profiilipeltinen levy, ja vaaleankeltainen puuverhoaus, jossa yläosassa vaakalaudoitus ja alaosassa pysty-laudoitettu sokkelivyöhyke. Nurkka- ja vuorilaudat ovat punaruskeat. Tien puoleisella seinustalla on kaksi suurta, liikeikkunaa muistuttavaa aukkoa sekä keskitetty sisäänkäynti betoniportain. Kummassakin päädyssä on matalat laajennusosat.

Talo edustaa Alakylän vanhinta säilynyttä rakennuskerrostumaa, ja sen historiaan kuuluu myös kauppatoiminta. Viime vuosisadan lopulla talossa toimi osuuskauppa "Kotkan aitta" ja myöhemmin osuusliike Liitto. Tuolloin rakennukseen oli liitetty myöhemmin purettu huone.

Arvot

Entisellä myymälärakennuksella on kulttuurihistoriallista arvoa harvinaistuneena, kyläkauppatoimintaa edustavana ja 1800-luvun runkoon perustuvana rakennuksena. Sen merkittävyyttä lisää muutosten kerroksellisuus, joka kertoo paikallisen palveluverkoston ja kaupallisen rakennusperinteen muuntumisesta. Rakennuksen arvoa heikentävät laajat muutokset, kuten kattomuodon vaihtuminen, ikkunoiden uusiminen sekä laajennusosat, jotka ovat muuttaneet julkisivujen detajliikkaa ja rakennuksen ulkohahmoa. Rakennuksella on kohtalaista maisemallista arvoa tieympäristössä.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka ja suositukset

Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimaton kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

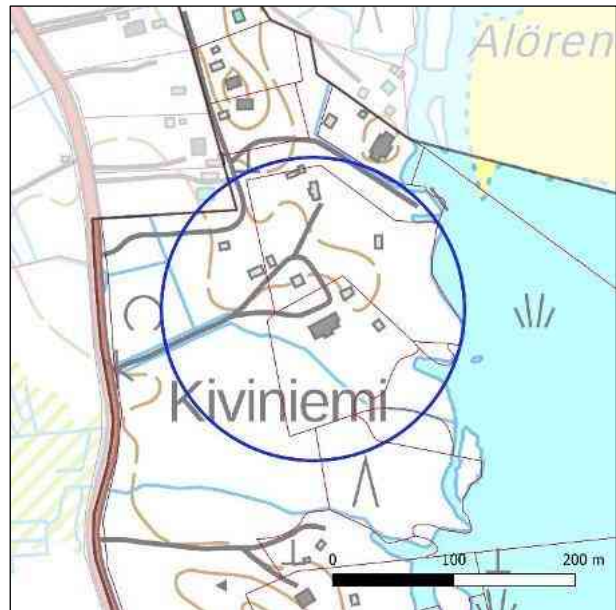
Purolan entinen myymälä. (Kuva Työväen Arkisto)

6.8 Kiviniemen kartano

Kuvaus

Kiviniemen kartano sijaitsee Siltakylänlahden itärannalla. Pihapiiriin johtaa komea hopeapajukujanne. Pihapiiriin kuuluu 1800-luvun alusta peräisin oleva kartanon päärakennus, asuinrakennus 1873, aitta 1827, maakellari sekä 2000-luvulla valmistuneita ulkorakennuksia. Kartanon pihapiirin pohjoispuoleisella tontilla sijaitsee 1800-luvulta peräisin oleva vierastalo sekä rantasauna.

Kiviniemen kartanon varhaisimmat tiedot on kirjattu verottajan asiapapereihin 1500-luvulla. Tarinan mukaan aiemmin pappilana toiminut päärakennus olisi siirretty nykyiselle paikalle 1800-luvun alkupuolella. Korkeat ikkunat on asennettu 1960-luvulla. Rakennus siirtyi nykyisten omistajien omistukseen 2003, jota ennen rakennus oli ollut autoio lähes 30 vuotta. Tämän jälkeen kartanon vanhoja rakennuksia on kunnostettu perinnerakentamista noudattaen. Kartano toimii nykyään sekä asuntona että matkailukohtena. (Kiviniemen kartano, 2025)

Kartanon päärakennus on hirsirunkoinen ja sen julkisivut ovat vaakalaudoitettuja ja vaalean keltaiseksi maalattuja. Sokkeli on luonnonkiveä. Rakennuksen sisäpihan puolella on koristeellinen avokuisti, jossa on sorvatut pystypuut sekä koristeellinen ylälaudoitus. Eteläseinustalla on lasiveranta. Rakennuksen kattomuotona on harjakatto tummalla peltikatteella. Ikkunat ovat pystysuuntaisia perinteisiä moniruutuisia puuikkunoita, joissa on koristeelliset listoitukset. Räystäällä ja päätykolmioissa on koristepuuleikkauksia. Pienessä hirsirukoisessa ja vuonna 1873 valmistuneessa asuinrakennuksessa on paanulla vuoratut ja punaiseksi maalatut julkisivut. Sokkeli on luonnonkiveä. Itäseinustalla on pieni vaakalaudoitettu umpikuisti. Ikkunat ovat pääosin kuusiruutuisia puuikkunoita. Harjakaton katemateriaalina on punatiili. Aitta on siirretty nykyiselle paikalleen 1827 ja sitä on laajennettu 1937 ja 2019. Rakennus on hirsirunkoinen, kaksikerroksinen, punamullattu piharakennus, jossa on satulakatto ja harmaa peltikate. Julkisivu on pysty-laudoitettu, ja nurkkalaudat sekä parveketasanteen rakenteet on maalattu vaaleiksi kontrastiksi punaiselle rungolle. Rakennuksen etusivulla on koko julkisivun levyinen avokuisti ja yläkerran parveke. Ikkunat ovat uusittuja. Rakennus seisoo matalalla kiviperustuksella. Pohjoisen tontin vierastalo on valmistunut 1800-luvulla. Vierastalossa on punaiseksi maalatut ja pystypeiterimoitetut julkisivut. Kuusiruutuisissa ikkunoissa on valkoiset puitteet. Harjakaton katemateriaalina on musta huopa. Matalassa ja pitkänomaisessa rakennuksessa on pihan puolella myöhemmin rakennettu umpikuisti. Rannassa oleva sauna on myös 1800-luvun puolelta. Pienessä hirsirunkoisessa rakennuksessa on punaiseksi maalattu vaakalaudoitus sekä kuusiruutuiset puuikkunat. Harjakaton katemateriaalina on punatiili.

Arvot

Kiviniemen kartanossa on säilynyt merkittävä määrä 1800-luvun hirsirunkoista rakennuskantaa, perinteisiä rakennusmateriaaleja sekä arkkitehtonisia yksityiskohtia. Korjaus- ja muutostyöt on tehty alkuperäistä arkkitehtuuria ja tyyliä kunnioittaen. Kartanon varhaisimmat tiedot ovat 1500-luvulta ja sillä on siten merkittävää historiallista arvoa kertoen paikallisen kartanoelämän ja rakennustekniikan kehityksestä 1800-luvulta nykypäivään. Kartanolla on maisemallista arvoa Siltakylänlahden itärannalla. Komean hopeapajukujanne vahvistaa historiallisen sisääntulon vaikutelmaa. Päärakennus, asuinrakennus, aitta, vierastalo sekä rantasauna muodostavat rakennushistoriallisesti merkittävän ja edustavan kokonaisuuden.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue ja kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde.

Päärakennus 1800-luvun alusta.

Aitta, asuinrakennus sekä vierastalo.

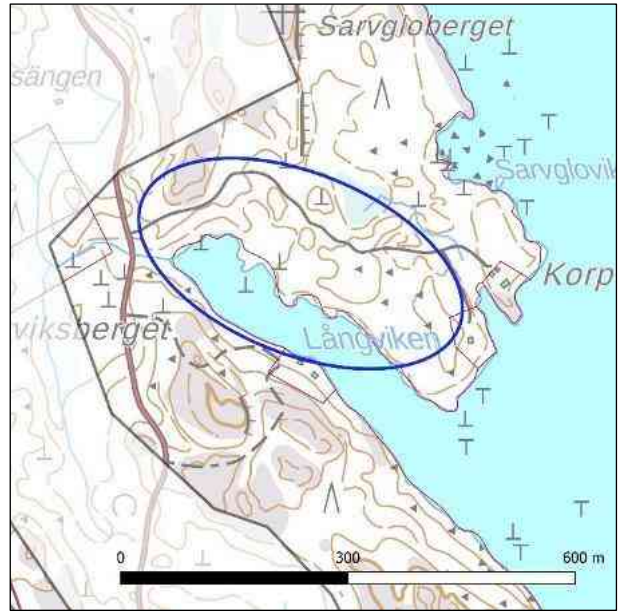

Sauna 1800-luvulta sekä 2000-luvulla valmistuneita ulkorakennuksia.

6.9 Långörenin proppisahan rakennusjäänteet

Kuvaus

1800-luvun lopussa heräsi ajatus sahatoiminnan perustamisesta Pyhtäälle. Vuonna 1880 A. Ahlström niminen yritys rakensi höyrysahan Häsholmenin sisäpuolelle Långsundetin viereen saareen ja Heinlaxin välille mantereelle. Insinööri Knut Waldemar Heyman (1869-1944) vuokrasi Långvikenin alueen käytettäväksi sahatoimintaan marraskuussa 1895. Jo vuonna 1898 sahan omistus siirtyi kauppias R. Mortensenille. Vuoden 1900 manttaaliluettelon mukaan saha-alueella asuin 72 henkilöä ja seuraavana vuonna 88 henkilöä. Saha meni uudelleen myyntiin huutokaupalla lokakuussa 1901. Omistus siirtyi tiittävästi kauppias Fritz Arthur Jusèliukselle (1855-1930). Toiminta jatkui huutokaupan jälkeen. Keväällä 1904 manttaaliluettelon mukaan alueella asuin 51 henkilöä. Myöhemmin samana vuonna sahan toiminta lakkautettiin. Helmikuussa 1905 rakennukset pantiin myyntiin huutokaupalla. Tietojen mukaan koko laitos koneineen ja rakennuksineen purettiin ja siirrettiin Juseliuksen kotikaupunkiin Poriin. (Ståhl, 2019)

Sahan päärakennus eli saharakennus seiso i kivipilareilla. Rakennus oli 28 m pitkä ja rakennettu pysty puusta ja laudoista. Julkisivut olivat maalatut ja katteena huopakatto. Saharakennuksessa oli kaksi kerrosta. Saharakennuksen lisäksi rakennuskokonaisuuteen kuului sahan konttori, isännöitsijän ja työläisten asuinrakennukset, erilaisia huolto- ja talousrakennuksia sekä kauppa. (Ståhl, 2019)

Maastokäynti alueelle kohdentui saharakennuksen ympäristöön. Alueen maasto on nykytilassa paikoin pusikoitunutta ja vaikeakulkuista. Havaintoja tehtiin yksittäisistä punatiilistä sekä löydettiin tuntemattoman rakennuksen rauniot.

Arvot

1890-luvun lopulla perustetusta sahasta on nykyään jäljellä vain muutamien rakennusten jäänteitä. Rakennusten puuttumisesta huolimatta alueella on yhä huomattavaa historiallista arvoa. Saha on ollut tärkeä osa paikallista sahateollisuutta ja sen kehitystä, ja sahapaikat yleensäkin ovat olleet keskeisiä Suomen teollistumisessa. Sahan toiminta jäi kuitenkin sen kokoon nähden valitettavan lyhytaikaiseksi.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa sk-merkintä sijoittuu alueen itäpuolella sijoittuvalle Långören saarelle.

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimaton kohde.

- 1 Höyrysaha
- 2 Isännöitsijän asuinrakennus
- 3 Sahan konttori
- 4 Työläisten sauna
- 5 Pesutupa
- 6 Ulkorakennus
- 7 Työläisten asuinrakennus
- 8 Sikala
- 9 Talli
- 10 Työkaluvaja
- 11 Paja
- 12 Sauna
- 13 Käyttötarkoitus tuntematon
- 14 Kauppa
- 15 Venäjän armeijan vartijamökki
- B sillat, puukansi
- Bg Lautatarha
- J Kaperaiteinen rautatie
- L Lastauspaikka
- V Hevosvetoinen laite tukkien vetämiseksi
- X Kaatopaikka

Kartta Långvikin alueesta. Se on piirretty Rolf Mäkelän (Tuskas) tekemän luonnoksen pohjalta sekä hänen antamiensa tietojen mukaan. Kartta teoksesta Episoder ur Mogenpörts historia.

Työläisäsuunnon nro 7 kivijalka. Kuva Johan Ståhl 2013.

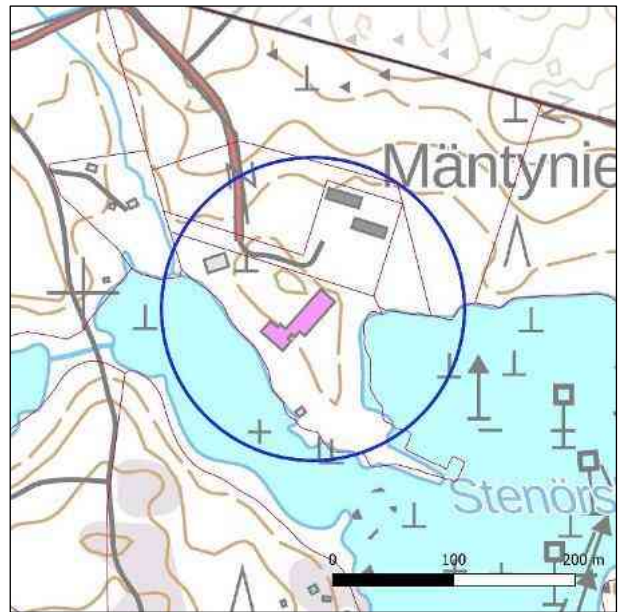
Tuntemattoman akenuksen jäänteitä syyskuussa 2025.

6.10 Mäntyniemi

Kuvaus

Mäntyniemi sijaitsee Munapirtin saarella Parlahden etelärannalla. Pihatietä reunustaa suuri siirtolohkare. Ympäristö on luonnonmukainen ja mäntypuuston hallitsema.

Vuonna 1977 valmistunut rakennus muodostuu kahdesta toisiinsa kohtisuoraan sijoittuvasta suorakaiteen muotoisesta rakennusosasta, joista eteläisempi osa on rakennettu vuosien 1982-1994 välillä. Pääosin punatiilistä verhoiltuja julkisivut täydentävät puuverhoillut sekä betonipinnat. Pääsisäänkäynti sijaitsee katoksen alla ja sen yhteydessä näkyy rakennuksen nimi *Mäntyniemi*. Ikkunat ovat suhteellisen pieniä ja horisontaalisesti ryhmitettyjä. Lyhyen rakennusosan rannan puolella on koko julkisivulinjan mittainen myöhemmin rakennettu parveke, jonka puiset rakennusosat tuovat pehmeyttä tiilimassoihin. Pitkän rakennusosan rannan puolella on toisen kerroksen parvekerivistö sekä ensimmäisen kerroksen muusta rakennusosasta ulkoneva 2010-luvulla rakennettu erkkeri. Alkuperäisen rakennusosan tasakatko on muutettu harjakatoksi, joka näkyy julkisivun korotuksena pystysuuntaisena lautaverhouksena

Arvot

Mäntyniemellä on kulttuurihistoriallista ja arkkitehtonista arvoa 1970-luvun lopun rantaympäristöön sovitetun tiilirakentamisen edustajana, jonka 1980–1990-lukujen ja 2010-luvun muutokset muodostavat kerroksellisen kokonaisuuden. Arvoa luovat punatiiliverhouksen, puu- ja betonipintojen yhdistelmä, horisontaalisesti ryhmitetyt pienet ikkunat, sisäänkäynnin katos nimikylttineen sekä rannan puoleiset parvekkeet, joiden puuosat pehmentävät tiilimassoja. Laajennusosat, erkkeri ja tasakaton muuttaminen harjakatoksi ovat muokanneet ilmettä, mutta perusmittakaava, kahden toisiinsa kohtisuoran rakennusosan massoittelu ja rantaan avautuva jäsentely ovat säilyneet luettavina. Ympäristö- ja maisema-arvo on kohtalainen luonnonmukaisessa, mäntypuuston hallitsemassa rantamaisemassa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohteelle ei ole osoitettu rakennussuojeluun liittyviä merkintöjä tai määräyksiä.

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde.

Mäntyniemessä järjestettiin mm. Rakennusliiton kurssitoimintaa. (Kuva Kansan arkisto)

Vasemmalla alkuperäistä rakennusosaa, keskellä pääsisäänkäynti ja oikealla laajennusosa.

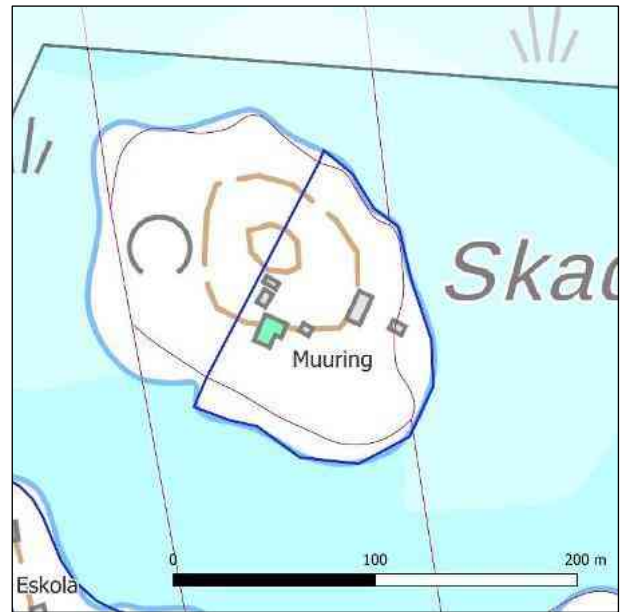
Laajennusosan rannan puoleinen julkisivu.

6.11 Muuring

Kuvaus

Muuringin rakennuskokonaisuus sijaitsee omassa pienessä saarensa Hevossaaren pohjoispuolella. Pihapiiriin kuuluu 1921 valmistunut päärakennus sekä rakennusrekisterin tietojen perusteella pääosin 1940-luvulla valmistuneita ulkorakennuksia.

Muuringin osin jugendvaikutteinen päärakennus on lohkokivien päälle perustettu puolitoistakerroksinen huvilarakennus. Julkisivuissa on punaiseksi maalattu pystypeiterimoitus. Listoitukset, nurkkalaudat ja ikkunapuitteet ovat valkoiset, mikä korostaa julkisivujen jäsentelyä. Jyrkän harjakaton katemateriaalina on punatiili. Kuusiruutuisissa puuikkunoissa on koristeelliset ikkunaluukut. Eteläseinustalle sijoittuu myöhemmin rakennettu katettu terassi. Pihan puolella on pieni katettu kuisti.

Arvot

Muuringin päärakennuksella on rakennushistoriallista arvoa edustaessaan hyvin 1900-luvun alun huvilarakentamista. Rakennuksen mittasuhteet, jyrkkä kattomuoto, julkisivumateriaali ja koristeelliset yksityiskohdat, kuten kaarevapäinen ullakon ikkuna, ikkunaluukut sekä parveke- ja terassiratkaisut, ovat huvila-arkkitehtuurille tyypillisiä ja hyvin säilyneitä. Rakennuksella on historiallista arvoa osana alueen varhaisempaa vapaa-ajan asumisen ja edustavan huvila-asutuksen kehitystä. Se ilmentää aikakautensa vaurastumista, vapaa-ajanvieton muutosta ja rakennustaidon korkeaa tasoa. Päärakennus yhdessä pihapiirinsä kanssa muodostaa eheän kokonaisuuden. Kohteella on vähäistä maisemallista arvoa osana Hevossaaren huvila-alueetta.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus). Pihapiiri on osoitettu /s -merkinnällä (alue, jolla ympäristö säilytetään).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

Muuringin ulkorakennuksia.

Muuringin julkisivu pohjoiseen.

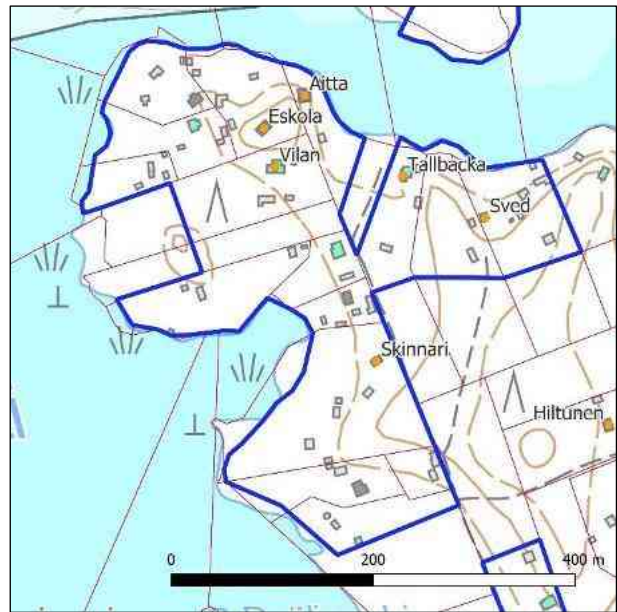
Muuringin julkisivu etelään.

6.12 Hevossaaren pohjoisosa

Kuvaus

Nimensä mukaisesti alue sijoittuu Hevossaaren pohjoisimpaan osaan. Alue muodostuu useista varhaisen 1900-luvun huvila- ja lomarakennuspihoista, joiden rakennuskanta ulottuu 1800-luvun lopun hirsirakennuksista 1900-luvun alkuvuosikymmeninä valmistuneisiin päärakennuksiin sekä myöhempiin laajennuksiin ja ulkorakennuksiin. Rakennuksille on ominaista luonnonkiviperustus, puuverhoilu, punamullan ja vaaleiden sävyjen vaihtelu, moniruutuiset puuikkunat sekä harjakatot. Useissa huviloissa on rannan suuntaan avautuvat kookkaat lasiverannat.

Alueelle sijoittuu yhteensä kuusi avainkohdetta; Eskola, Vilan, Aitta, Tallbacka, Sved sekä Skinnari. Avainkohteiden tarkemmat kuvaukset ja arvotukset ovat edellä.

Arvot

Hevossaaren pohjoisosa on yhtenäinen esimerkki Hevossaaren varhaisesta 1900-luvun huvila-asutuksesta, jossa näkyvät sekä varakkaamman huvilarakentamisen piirteet että vaatimattomampi rakennustapa. Kokonaisuus heijastaa saaren varhaisinta vapaa-ajan asutusta ja sen kehitystä. Rakennushistoriallista arvoa ilmentävät selkeä runkomuoto ja mittasuhteet, luonnonkiviperustukset, puuverhosten vaaka- ja pystysuuntainen rytmi, moniruutuiset puuikkunat, frontonit sekä rannan suuntaiset lasiverannat.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

Skinnarin pohjoispuolelle sijoittuva kiinteistö.

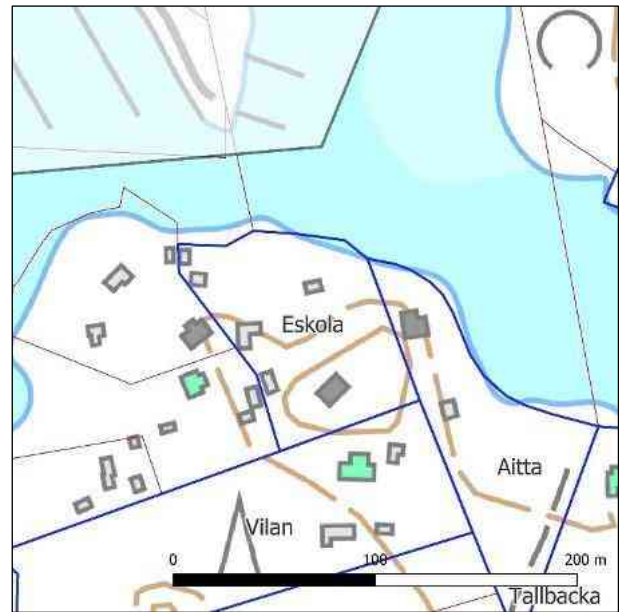
Vilanin eteläpuolelle sijoittuva kiinteistö sekä Vilanin länsipuolelle sijoittuva kiinteistö.

6.12.1 Eskola

Kuvaus

Eskola sijoittuu Hevossaaren pohjoisosaan. Rakennuskokonaisuuteen kuuluu 1919 valmistunut ja pihapiirin korkeimmalle kohdalle sijoittuva päärakennus sekä viisi ulkorakennusta. Vanhimmat ulkorakennukset ovat 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun vaihteesta.

L-kirjaimen muotoisessa päärakennuksessa on rannan suuntaan avautuva umpiterassi, jossa on suuret moniruutuiset ikkunat. Julkisivuissa on pääkerroksessa vaakasuuntainen keltaiseksi maalattu laudoitus, ullakkokerroksessa laudoitus on pystysuuntainen. Vanhat puuikkunat ovat pääosin kuusiruutuisia, puitteet ovat valkoiset. Perustus on luonnonkiveä. Harjakaton katemateriaalina on saumapelti. Etelälapeella on frontoni.

Arvot

Eskola on edustava esimerkki varhaisesta 1900-luvun alun huvilarakentamisesta ja sen historialliset arvot liittyvät huvila-asutukseen. Rakennus on hyvin säilyttänyt alkuperäisen ulkomuotonsa ja rakentamisajalleen tunnusomaiset piirteet. Ulkorakennukset kuuluvat osana huvilarakennuksen rakennushistoriaan. Päärakennuksella ja siihen liittyvillä ulkorakennuksilla on maisemallista arvoa osana Hevossaaren rantamaisemaa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus). Pihapiiri on osoitettu /s -merkinnällä (alue, jolla ympäristö säilytetään).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Eskolan julkisivu pohjoiseen.

Eskolan julkisivu etelään.

Eskolan ulkorakennuksia.

6.12.2 Aitta

Kuvaus

Aitta sijoittuu Hevossaaren pohjoisosaan Eskolan pihapiiriin viereen. Mäntyiseen pihapiiriin kuuluu vanha huvilarakennus sekä ulkorakennus.

Alun perin lääkärin asuintalona ja myöhemmin kauppana toiminut Aitta on huvilarakennus. Rannan suuntaan avautuu kookas lasiveranta suurine ja pieniruutuisen lasipintoineen. Pihan puolella on pääsisäänkäynnin yhteydessä lasiveranta ja sen yläpuolella toisen kerroksen avoterassi, jossa koristeelliset puukaiteet. Julkisivut on verhoiltu pystysuuntaisella sekä osin vaakasuuntaisella vaalealla laudoituksella. Listoitukset, kaiteet ja koristeaiheet ovat samaa mutta tummempaa sävyä. Vesikatteena on saumattu peltikatto. Kattomuotona on harjakatto, johon liittyy kummallakin lappeella frontonit. Puikkunat ovat moniruutuisia.

Päärakennuksen eteläpuolelle sijoittuu hirsirakenteinen ulkorakennus, joka asukastietojen mukaan on saaren vanhin rakennus. Rakennuksessa on toiminut aiemmin kauppa.

Arvot

Aitan päärakennus ilmentää aikakautensa varakkaampaa rakennuskulttuuria ja rakennuksella on merkittävää rakennustaiteellista arvoa. Monimuotoinen massoittelu, veranta- ja parvekeratkaisut ja huolellisesti toteutetut puuyksityiskohdat edustava korkeatasoista puurakentamista. Rakennuksen alkuperäinen hahmo, runkomuoto ja keskeiset arkkitehtoniset piirteet ovat säilyneet hyvin. Vanhalla hirsirakennuksella on paikallishistoriallista arvoa saaren vanhimpana rakennuksena ja entisenä kaupparakennuksena. Rakennus sulautuu hyvin ympäröivään metsämaisemaan ja päärakennuksella on maisemallista arvoa osana Hevossaaren rantamaisemaa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus). Pihapiiri on osoitettu alueena, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Aitan julkisivu pihan puolelle.

Julkisivu rannan suuntaan.

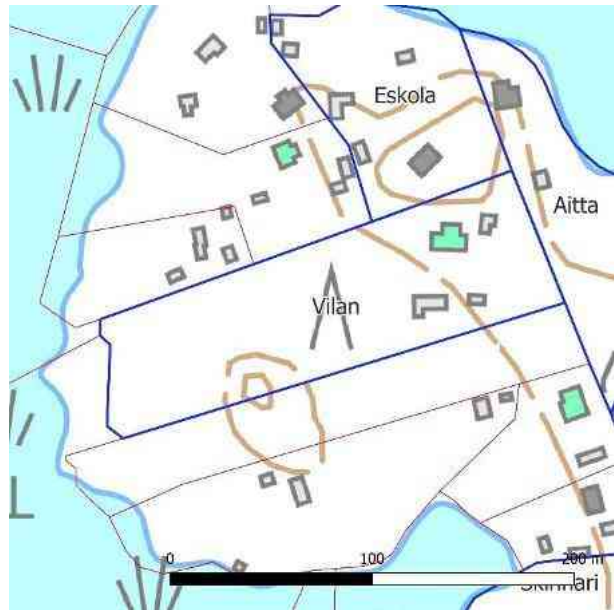
Vanha hirsirakennus.

6.12.3 Vilan

Kuvaus

Vilanin pihapiiri sijoittuu Eskolan ja Aittan eteläpuolelle. Pahasti villiintyneen pihapiirin itäreunalla on 1919 valmistunut komea huvilarakennus sekä kolme ulkorakennusta.

Vilanin 1919 valmistunut huvilarakennus on kaksikerroksinen ja siihen liittyy päämassan lisäksi jokaisella julkisivulla sivu- ja kuistiosia. Julkisivut on verhoiltu vaalean keltaiseksi maalatulla vaakalaudoituksella. Listoitukset ovat niukkoja, mutta ikkuna- ja oviaukot ovat selkeästi rajattu. Vanhat puuikkunat ovat pystysuuntaisia ja kaksijaksoisia siten, että yläosa on alaosaa matalampi. Rannan suuntaan avautuu kookas lasiveranta, jossa on suuret yksiruutuiset ikkunat. Verannan yläpuolella on toisen kerroksen avoterassi, jossa koristeelliset puukaiheet. Eteläseinustalla on kahden kerroksen korkuisten pystypilareiden kannattelema katos. Idän puoleisella seinustalla on vaatimaton laajennusosa ja pohjoisella julkisivulla pieni harjakattoinen sisäänkäyntikatos. Lasiverantoihin liittyen on tehty ikkunamuutoksia. Perustukset ovat lohkokiveä.

Arvot

Vilan on edustava esimerkki varhaisesta 1900-luvun alun huvilarakentamisesta ja sen historialliset arvot liittyvät huvila-asutukseen. Rakennuksen arvo muodostuu sen mittasuhteista, massoitteista sekä parvekkeiden ja kuistien kaltaisista yksityiskohdista, jotka elävöittävät kokonaisuutta. Ulkorakennukset kuuluvat osana huvilarakennuksen rakennushistoriaan. Rakennukset jäävät hyvin kasvillisuuden peittoon eikä niillä ole erityistä maisemallista arvoa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus). Pihapiiri on osoitettu alueena, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Vilanin julkisivu länteen.

Vasemmalla Vilanin julkisivu etelään ja oikealla itään/pohjoiseen.

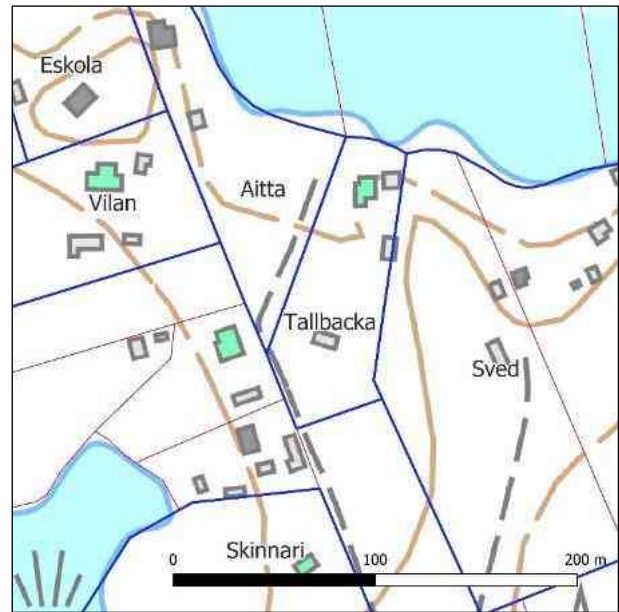
Pihapiirin ulkorakennukset.

6.12.4 Tallbacka

Kuvaus

Tallbackan eli Pajusen pihapiiri sijoittuu Hevossaaren pohjoisosaan kapealle tontille. Rakennuskokonaisuuteen kuuluu 1919 valmistunut päärakennus sekä kolme ulkorakennusta; 1974 valmistunut saunarakennus sekä kaksi 1900-luvun alusta peräisin olevaa ulkorakennusta.

Pieni puolitoistakerroksinen päärakennus sijoittuu pihapiirin rannan tuntumaan. Siniseksi maalatuissa julkisivujen alaosassa on vaakalaudoitus ja ullakkokerroksessa pystyloudoitus. Rannan puolella on kookas taitekattoinen lasiveranta. Pihan puolella on 2000-luvun puolella toteutettu lapekattoinen laajennusosa. Harjakaton katemateriaalina on musta saumapelti. Rannan puoleisella lappeella on frontoni. Ikkunat ovat pääosin vanhoja moniruutuisia puuikkunoita valkoisin puittein. Pihan puolella koristelujen määrä on rantaa vähäisempää.

Arvot

Tallbacka edustaa perinteistä ja hillittyä suomalaista huvila-arkkitehtuuria, jossa yhdistyvät käytännöllinen asuinrakentaminen ja maisemaan avautuvat oleskelutilat. Rakennuksen ilme on pelkistetty mutta aikakaudelleen tyypillinen. Rakennustaiteellinen arvo perustuu rakennuksen selkeään runkomuotoon, verantaratkaisuun sekä mittasuhteiltaan tasapainoisiin julkisivuihin. Huvilarakennuksella on maisemallista arvoa osana Hevossaaren rantamaisemaa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus) Pihapiiri on osoitettu alueena, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Päärakennuksen pihan puoleinen julkisivu.

Rannan puoleinen julkisivu.

Tallbackan päärakennuksen vieressä oleva ulkorakennus sekä pihapiirin eteläosassa sijaitseva rakennus.

6.12.5 Sved

Kuvaus

Svedin kookas ja avoin pihapiiri muodostuu kahdesta kiinteistöstä, joihin kuuluu kaksi vapaa-ajanrakennusta sekä seitsemän ulkorakennusta ja maakellari.

Itäinen lomarakennus on ulkoasun perusteella valmistunut 1900-luvun alussa. Pienen rakennuksen pääkerroksessa on vaakasuuntainen keltaiseksi maalattu vaakalaudoitus. Ullakokerroksessa laudoitus on pystysuuntainen. Ikkunat ovat vanhoja puuikkunoita ja niissä on tumman vihreät puitteet ja valkoiset vuorilaudat. Puitejako vaihtelee; päärakennusosassa on T-jako, ullakokerroksessa 6-ruutuiset ja kuistin yhteydessä kaksijakoiset. Perustukset ovat luonnonkiveä. Harjakaton katemateriaalina on vihreä saumapelti.

Läntinen lomarakennus on valmistunut 1904. Punaiseksi maalattuja pystypeiterimoitettuja julkisivuja jäsentävät säännöllisesti sijoitetut pienet T-jakoiset puuikkunat valkoisin puittein ja vuorilaudoin. L-kirjaimen muotoisen rakennuksen pihan puoleiseen kulmaan sijoittuu lapekattoinen sisäänkäyntikatos. Harjakaton materiaalina on musta huopa.

Pihapiiriin kuuluu lisäksi yhteensä seitsemän ulkorakennusta. Rakennukset ovat punaiseksi maalattuja pysty-laudoitettuja harjakattoisia rakennuksia.

Arvot

Svedin lomarakennukset edustavat ajalle tyypillistä yksinkertaista huvilarakentamista, jossa korostuvat käytännöllisyys, selkeä runkomuoto ja vesistöön avautuvat ikkunat. Rakennusten arvo perustuu selkeään runkomuotoon, perinteisiin materiaaleihin ja hillittyyn arkkitehtoniseen ilmeeseen. Rakennuksilla ja niihin liittyvillä ulkorakennuksilla on maisemallista arvoa osana Hevossaaren rantamaisemaa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus). Pihapiiri on osoitettu alueena, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Svedin idänpuoleinen lomarakennus sekä siihen liittyviä ulkorakennuksia.

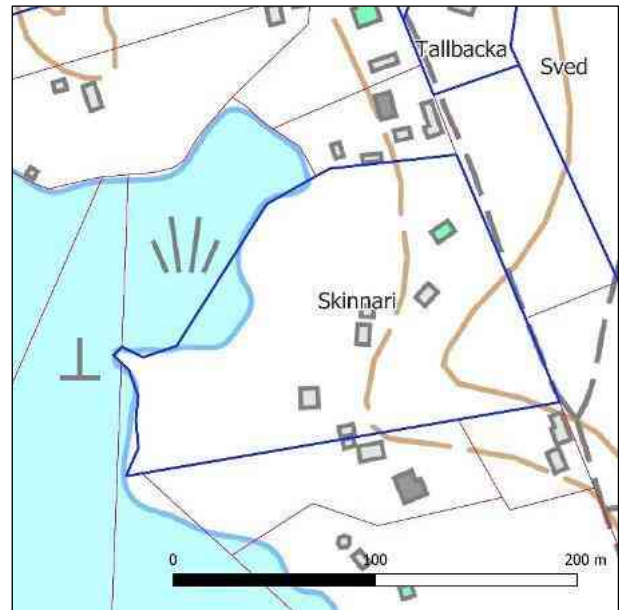
Svedin lännenpuoleinen lomarakennus sekä siihen liittyviä lomarakennuksia.

6.12.6 Skinnari

Kuvaus

Skinnarin laajaan pihapiiriin kuuluu kaksi lomarakennusta sekä muutamia ulkorakennuksia ja maakellari. Ulkoasun perusteella lomarakennukset ovat 1900-luvun alusta. Ulkorakennukset on rakennettu lomarakennusten jälkeen, viimeisin niistä 2000-luvulla.

Pihapiiriin kuuluu kaksi hirsirakenteista ja punaiseksi maalattua pystypeiterimoitettua lomarakennusta. Pienissä lomarakennuksissa on harjakatot sekä ullakkokerrokset. Pohjoisimman rakennuksen yhteyteen on myöhemmin tehty kahden julkisivun kokoinen laajennus, jossa rannan suuntaan avautuvat suuret moniruutuiset lasi-ikkunat. Eteläisemmän rakennuksen yhteyteen on tehty pohjoiselle sivulle sisäänvedetty sisäänkäyntikatos. Rakennuksissa on vanhoja puuikkunoita, joiden koko ja puitejako vaihtelee.

Arvot

Skinnarin kaksi lomarakennusta edustavat perinteistä ja vaatimatonta 1900-luvun alun rakentamista, joka kertoo vaatimattomasta mökkeilystä ja sen kehityksestä. Rakennuksissa toteutetut laajennukset ja muutokset heikentävät rakennuskokonaisuuden säilyneisyyttä. Rakennuksilla on historiallista arvoa osana Hevossaaren vanhinta rakennusperintöä. Rakennukset sijoittuvat tontin itäosaan, eikä niillä ole erityistä maisemallista arvoa rantamaisemassa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus). Pihapiiri on osoitettu alueena, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimaton kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Skinnarin pohjoinen lomarakennus.

Skinnarin eteläinen lomarakennus.

Skinnarin ulkorakennuksia.

6.13 Hiltunen

Kuvaus

Hiltusen lomarakennus sijaitsee saaren itärannalla. Itse huvila sijoittuu pihapiirin keskiosaan. Huvilan pohjoispuolella on vanha punaiseksi maalattu ja pystypeiterimoitettu varastorakennus. Rannassa on 1995 valmistunut punaiseksi maalattu ja pystypeiterimoitettu kookas ulkorakennus.

Hiltusen päärakennus on tiettävästi saaren vanhinta rakennuskantaa ja on toiminut aikoihin renkitupana. Kapearunkoisessa pienessä huvilassa on vaalean vihertäväksi maalattu vaakalaudoitus, ullakkokerroksessa laudoitus on pystysuuntainen. Poispäätyyn on myöhemmin rakennettu harjakattoinen umpikuisti. Eteläpäädyssä on myöskin myöhemmin rakennettu lapekattoinen lasiveranta, jossa suuret yksiruutuiset ikkunat. Ikkunat ovat pystysuuntaisia ja ostin T-mallisia ja osin moniruutuisia. Harjakaton katemateriaalina on musta pelti. Rakennus on perustettu luonnonkiviperustukselle.

Arvot

Hiltusen lomarakennus edustaa perinteistä suomalaista puutalorakentamista 1800-1900-lukujen vaihteesta. Rakennuksen mittasuhteet, kattomuoto ja julkisivujako ilmentävät rakennuksen rakentamisajankohdan tyylipiirteitä. Rakennuksessa on tehty merkittäviä muutoksia julkisivuissa laajennusten ja ikkunamuutosten johdosta. Nämä heikentävät rakennuksen rakennushistoriallista arvoa. Huvilalla on paikallishistoriallista arvoa yhtenä saaren vanhimpana rakennuksena. Lomarakennus sijoittuu tontin keskiosaan eikä sillä ole erityisiä maisemallisia arvoja.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimaton kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Hiltusen huvilan pohjoispääty.

Huvilan eteläpääty.

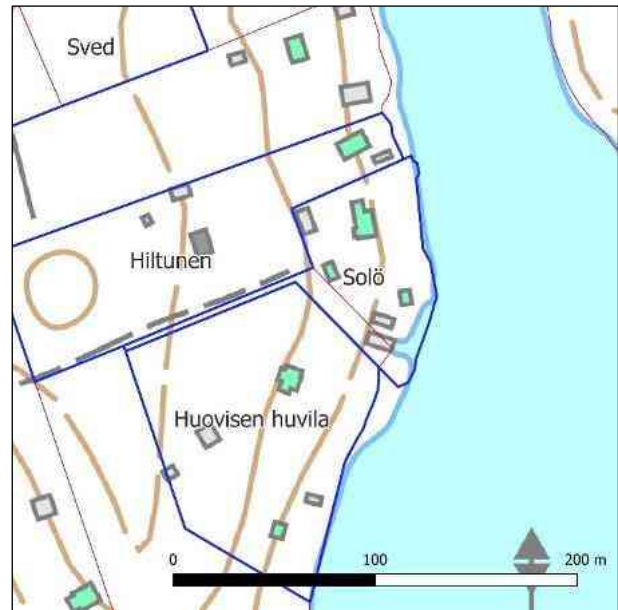
Huvilan pohjoispuoleinen ulkorakennus.

6.14 Solö

Kuvaus

Solö eli entinen tärpättitehdas sijaitsee Hiltusen ja Huovisen kainalossa, Hevossaaren itärannalla. Pienellä tontilla sijaitsee 1863 valmistunut päärakennus, kaksi 1900-luvun alun ulkorakennusta sekä kaksi venevajaa, joista uudempi on valmistunut 2022.

Solön päärakennuksen rakennusmassa on pitkänomainen ja jäsentyy eri-ikäisiin osiin. Julkisivut on rapattu vaaleiksi, laajennusosissa on vaakasuuntainen puupaneeli. Rannan suuntaan sijoittuu lähes koko julkisivun mittainen lasiveranta, jossa on tiheäruutuiset, pystysuuntaiset ikkunat ja ovet. Puitteet ovat vihertävät. Rakennus on perustettu matalalle kivisokkelille. Kattomuotona on harjakatto ja katemateriaalina kupari. Arkkitehtuuri on pelkistettyä, teolliselle rakentamiselle ominaista, ilman koristeellisia yksityiskohtia.

Rantaan sijoittuu lähemmäksi kaksi punaiseksi maalattua ja lautaverhoitua venevajaa. Uudempi näistä on valmistunut 2022. Pihan puolella on kaksi punaiseksi maalattua ulkorakennusta. Pohjoinen on valmistunut 1927, eteläisempi on edellistä vanhempi.

Arvot

Solö ilmentää 1800–1900-lukujen vaihteen teollisen rakentamisen piirteitä ja on ajan mittaan muuntunut vapaa-ajan käyttöön. Kohteella on teollisuushistoriallista merkitystä tärpätinvalmistuksen historiaan liittyvänä paikkana. Rakennushistorialliset arvot perustuvat teolliselle rakentamiselle tyypillisten ominaispiirteiden luettavuuteen, kuten perusmassaan, mittakaavaan, aukotukseen ja tuotantorakennuksille ominaiseen selkeyteen. Muutoksia on tehty runsaasti, mutta perusmittakaava ja teollinen luonne ovat edelleen hahmotettavissa, ja viimeaikaiset korjaukset on toteutettu rakennuksen yleisilmettä kunnioittaen. Pihapiirin ulkorakennukset täydentävät kokonaisuutta ja kytkeytyvät paikan teolliseen historiaan. Solö on näkyvä osa Hevossaaren rantamaisemaa ja sillä on maisemallista arvoa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus). Pihapiiri on osoitettu alueena, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Päärakennuksen julkisivu rannan suuntaan.

Päärakennuksen julkisivu pihan puolelle sekä venevajat.

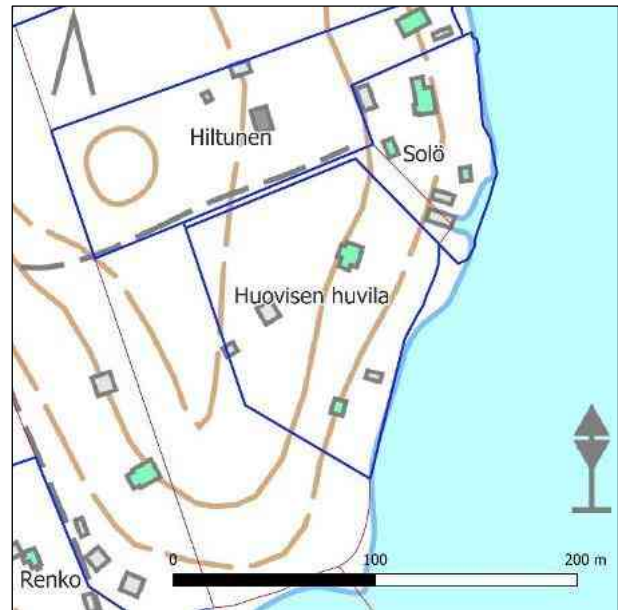
Solön ulkorakennuksia.

6.15 Huovisen huvila

Kuvaus

Huovisen huvila sijoittuu Hevossaaren itärannalle. Rakennuskokonaisuuteen kuuluu huvila 1889 sekä kaksi ennen 1940-lukua valmistunutta ulkorakennusta ja venevaja.

Kaksikerroksinen huvilarakennuksessa on jyrkkä harjakatto sekä poikkipäädty. Julkisivut on verhoiltu vaalealla vaakasuuntaisella puupaneelilla. Listoitukset, nurkkalaudat, ikkunapuitteet ja muut korostavat rakenteet on maalattu tummanpunaisiksi. Päädyissä on korostettu kolmiomainen päätyaine, jossa näkyy koristeellinen puuverhous ja kehysrakenteita. Pihan puolella on taitekattoinen lasiveranta, jossa moniruutuiset ikkunat. Rannan puolella on lapekattoinen kuisti, jonka yläpuolella on ullakkokerroksen avoterassi. Vanha pystysuuntaiset puuikkunat ovat kuusiruutuisia. Katemateriaalina on konesaumattu tumma peltikate.

Arvot

Huovisen huvila edustaa 1900-luvun alun edustaa varakkaampaa huvilarakentamista ja sen arkkitehtuurissa on nähtävissä kansallisromanttisia ja jugend-vaikutteita, erityisesti kattomuodossa, päätyaiheissa sekä julkisivujen detaljointitavassa. Rakennuksen arvo perustuu erityisesti hyvin säilyneeseen arkkitehtoniseen kokonaisuuteen sekä koristeelliseen ja huolelliseen puuarkkitehtuuriin. Rakennuksella on historiallista arvoa osana Hevossaaren vanhinta huvilarakentamista. Rakennus on säilynyt kokonaisuutena hyvin, eikä siinä ole havaittavissa sellaisia muutoksia, jotka olennaisesti heikentäisivät sen arkkitehtonista arvoa. Huvila sijoittuu luontevasti rantamaisemaan ja sillä on maisemallista arvoa osana Hevossaaren rantamaisemaa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus). Pihapiiri on osoitettu alueena, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

Huovisen julkisivu pihan puolelle.

Huovisen julkisivu rannan suuntaan.

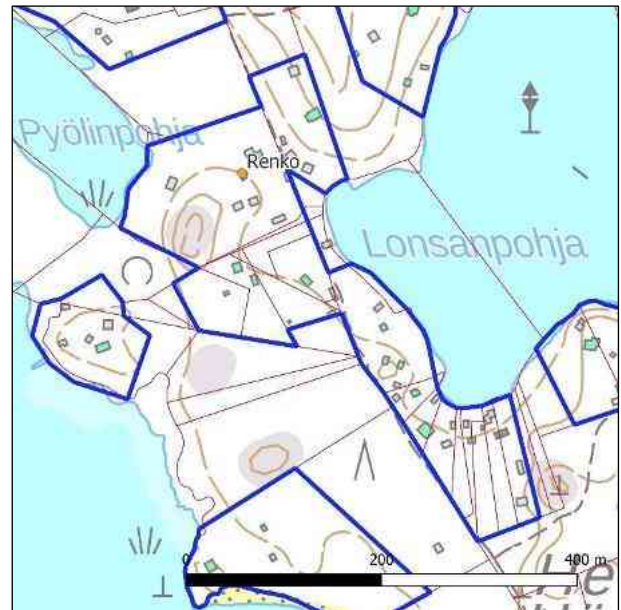
Venevaja.

6.16 Lonsanpohja

Kuvaus

Lonsanpohjan alue sijoittuu Lonsanpohjan ja Pyölinpohjan väliselle alueelle. Alueen rakennuskanta on kerroksellista ja heijastaa eri aikakausien rakentamistapoja ja tyylipiirteitä. Alueen pohjoisosassa rakennuskanta on pääosin peräisin 1920-1940-luvuilta. Rakennukset sijaitsevat suhteellisen väljästi rakennetuilla suurilla tonteilla. Alueen eteläosassa rakennuskanta on pääosin uudempaa ja rakentaminen tiiviimpää, erityisesti rannan tuntumassa.

Alueen pohjoisosaan sijoittuu yksi alueen avainkohteista Rengon pihapiiri, jonka tarkempi kuvaus ja arvotus on edellä.

Arvot

Lonsanpohjan alue edustaa varhaista lomarakentamisen ja huvila-asutuksen kehitystä 1920- ja 1940-luvuilla. Alueella on paikallisesti merkittävää kulttuurihistoriallista arvoa, joka perustuu alueen rakennuskannan ikärakenteeseen, kerroksellisuuteen ja säilyneeseen pihapiirirakenteeseen. Alueen vanhimmat rakennukset ja pihapiirit muodostavat historiallisesti luettavan kokonaisuuden, jossa rakennusten sijoittuminen ja mittakaava ovat säilyneet pääosin alkuperäisinä. Myöhemmästä täydennysrakentamisesta huolimatta alueen perusluonne on säilynyt. Rakennukset ja pihapiirit liittyvät luontevasti rantamaisemaa ja sillä on siten maisemallista arvoa osana Hevossaaren rantamaisemaa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

Rengon itäpuoleinen huvila 1929.

Rengon eteläpuolelle sijoittuvat 1940 ja 1931 valmistuneet rakennukset.

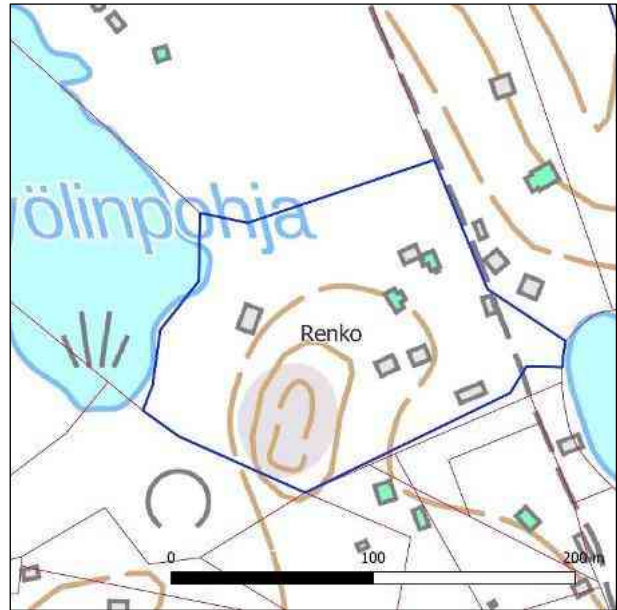
Lonsanpohjan rannan tiivistä rakennuskantaa alueen eteläosassa.

6.16.1 Renko

Kuvaus

Rengon pihapiiri sijaitsee Pyölinpohjan ja Lon-sanpohjan välisellä alueella. Pihan halki kulkee Hevossaaren asukkaiden käytössä oleva pieni etelä-pohjoissuuntainen polku. Pihapiiriin kuuluu 1929 valmistunut päärakennus, 1931 valmistunut sivurakennus, 1800-1900-luvun vaiheessa valmistuneita hirsirakennuksia sekä uudempia ulkorakennuksia.

Rengon päärakennus on puolitoistakerroksinen huvilarakennus, jonka julkisivut on verhoitu vaakasuunnatulla paneloinnilla ja maalattu vaaleiksi. Ullakkokerroksessa panelointi on pystysuuntainen. Nurkkalaudat, ikkunapuitteet ja muut korostavat listoitukset ovat tummanruskeat. Eteläpäädyssä on myöhemmin rakennettu taitekattoinen umpikuisti. Eteläkulmassa on lapekattoinen kuisti, jossa on koristeelliset kaiteet. Rannan suuntaan avautuvat pääkerroksen moniruutuiset ikkunat. Päädyissä on ullakkokerroksessa pienet moniruutuiset ikkunat. Harjakaton katemateriaalina on vihreä profiilipelti. Räystäslinjan alapuolella on koristeelliset kissanpenkit.

Päärakennuksen pohjoispuolelle sijoittuu 1931 valmistunut valkoiseksi rapattu sivurakennus, jossa on tummanruskeat nurkkalaudat, ikkunapuitteet ja muut korostavat listoitukset. Rakennuksessa on jyrkkä harjakatto ja räystäslinjan alapuolella kissanpenkit. Pihapiirin eteläosassa on kolme ruskeaksi maalattua hirsirakennusta, joissa on siniseksi maalatut yksityiskohdat. Ulkoasun perusteella ne ovat 1800-1900-luvun vaihteesta. Karttatarkastelun perusteella ne on todennäköisesti siirretty nykyiselle paikalleen myöhemmin.

Arvot

Rengon päärakennus edustaa 1900-luvun alun huvilarakentamista ja sen arkkitehtuurissa on nähtävissä kansallisromanttisia ja jugend-vaikutteita. Rakennuksen arvo perustuu erityisesti rakennusajan tyyliä ilmentäviin mittasuhteisiin, kattomuotoon ja julkisivujen puudetaljoihteihin kuten kaiteisiin ja kissanpenkeihin. Rakennuksella on rakennushistoriallista ja historiallista arvoa edustaesseen Hevossaaren varhaisinta huvilarakentamista. Rakennukseen myöhemmin tehty umpikuisti ja korjaukset on tehty alkuperäistä mittakaavaa ja tyylipiirteitä kunnioittaen. Pihapiirin muut rakennukset kuuluvat osana huvilarakennusta alueen rakennushistoriaan. Rengon pihapiirillä on vähäistä maisemallista arvoa sijoituessaan Hevossaaren asukkaiden käyttämän polun varrelle.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus). Pihapiiri on osoitettu alueena, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

Rengon päärakennus.

Vasemmalla pihapiirin eteläosaan sijoittuva aitta ja oikealla päärakennuksen ja aitan väliin jäävä hirsirakennus.

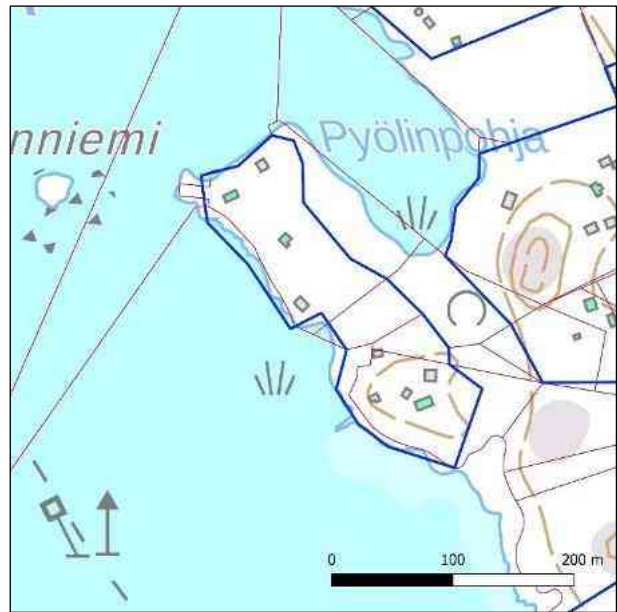
Vasemmalla pihan poikki kulkevan polun varrelle sijoittuva ulkorakennus sekä pihapiirin pohjoisosassa oleva rakennus.

6.17 Pyölinniemi

Kuvaus

Hevossaaren länsirannalle sijoittuvat Pyölinniemi muodostuu kahdesta suuresta ja kallioisesta pihapiiristä. Pohjoisemmalle pihapiirille sijoittuu 1950-luvun rakennuskantaa ja eteläisemmälle pihapiirille 1800-luvun lopun rakennuskantaa.

Eteläiselle kiinteistölle sijoittuu 1800-luvun lopussa valmistunut kookas päärakennus pihapiirin korkeimmalle kohdalle. Rannan tuntumassa on pieni punaiseksi maalattu ja vaakaneloitu lomarakennus. Rakennuksessa on loiva harjakatto, jonka katemateriaalina on vihreä pelti. Ikkunoissa on valkoiset puitteet ja vihreät ikkunaluukut.

Pohjoiselle kiinteistölle sijoittuu rannan tuntumaan 1940-1950-luvun vaihteessa valmistunut lomarakennus. Yksikerroksisen ja matalan lomarakennuksen julkisivut on verhoiltu punaiseksi maalatulla vaakalaudoituksella. Ikkunat ovat suorakaiteen muotoisia ja niissä on koristeettomat, vihreäsi maalatut ikkunaluukut. Rakennuksessa on loiva harjakatto. Sisäänkäynnin yhteydessä on pieni katettu terassi.

Arvot

Pyölinniemen arvo perustuu Hevossaaren länsirannan vapaa-ajan asutuksen pitkään jatkumoon ja kahden eri-ikäisen pihapiirin muodostamaan kerroksellisuuteen, joka heijastaa hyvin säilynyttä huvila- ja lomarakentamisen kehitysvaiheita 1800-luvun lopulta 1950-luvulle. Rakennushistorialliset arvot liittyvät perinteiseen puuarkkitehtuuriin, selkeään perusmittakaavaan sekä yksityiskohtiin kuten sisäänkäyntikatoksiin ja ikkunaluukkuihin. Maisema-arvoa vahvistaa kallioinen, mäntyinen rantamaisema, rakennuskannan sopeutuminen maaston muotoihin ja pihapiirien väljyys.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa alueen eteläinen pihapiiri on osoitettu alueena, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

Pyölinniemen pohjoisimman kiinteistön päärakennus.

Pyölinniemen pohjoisimman kiinteistön rakennuksia.

Pyölinniemen eteläinen vapaa-ajan kiinteistö.

6.18 Entinen seurakunnan kiinteistö

Kuvaus

Entinen seurakunnan kiinteistö sijoittuu Hevossaaren keskiosaan Siltakylän puoleiselle rannalle. Kallioiselle rantatontille sijoittuvaan rakennuskokonaisuuteen kuuluu 1948 valmistunut päärakennus sekä ulkoasun perusteella samaan aikaan valmistunut rantasauna. Todennäköisesti kiinteistö on rakennettu palvelemaan erilaisia seurakunnan jäsenten vapaaajan tarpeita ja yhteisöllistä toimintaa, erityisesti kesäaikaan.

Päärakennus on puolitoistakerroksinen ja julkisivut on verhoiltu vaalean keltaiseksi maalatulla vaakalaudoituksella. Ikkunat ovat pystysuuntaisesti kaksi- tai kolmijakoisia. Nurkkalaudat, ikkunapuitteet ja muut korostavat listoitukset ovat valkoiset. Rakennuksessa on harjakatto, joka on katettu vihreällä peltikatteella. Rannan suuntaan avautuvat pääkerroksen suuret moniruutuiset ikkunat. Saunarakennus on yksikerroksinen ja mittakaavaltaan päärakennusta selvästi pienempi. Sen julkisivut noudattavat päärakennuksen kanssa yhtenäistä ilmettä. Pohjoisella seinustalla on sisäänvedetty kuisti.

Arvot

Entisellä seurakunnan kiinteistöllä on rakennushistoriallista arvoa edustaessaan hyvin sotien jälkeistä rakentamista. Rakennuksen materiaalit, mittakaavat ja ulkoasu ilmentävät aikakaudelle tyypillistä rakentamista. Kohteen historiallista arvoa vahvistaa sen alkuperäinen seurakunnan omistus, mikä kytkee kohteen paikalliseen yhteisö- ja seurakuntahistoriaan. Julkinen omistushistoria erottaa kohteen tavanomaisesta yksityisestä huvilarakentamista ja lisää sen sosiaalishistoriallista merkitystä. Kokonaisuutena päärakennus ja saunarakennus ovat säilyttäneet hyvin rakennusajankohdalleen tyypilliset piirteet. Kohde on merkittävä osa Hevossaaren rantamaisemaa ja sillä on täten maisemallista arvoa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue ja kohde.

Entinen seurakunnan päärakennus.

Saunarakennus

6.19 Pitkäsalmi

Kuvaus

Pitkäsalmen alue sijoittuu Pitkäsalmen ja Lonsanpohjan kulmaan, Hevossaaren itärannalle.

Alueen pohjoisosaan sijoittuva laaja pihapiiri on ollut karttatarkastelun perusteella rakennettu jo 1940-luvun alussa. Pihapiiriin kuuluu kookas punaiseksi maalattu lomarakennus. Puolitoista kerroksisessa rakennuksessa on rannan suuntaan kookas lasiveranta sekä kattofrontoni. Harjakaton katemateriaalina on vihreä profiilipelti. Nurkka- ja vuorilaudat ovat valkoiseksi maalatut. Ikkunat ovat moniruu-tuisia. Päärakennuksen lisäksi pihapiiriin kuuluu 1994 valmistunut hirsisauna, rannan tuntumassa sivurakennus sekä pihapiirin eteläosassa vanha ulkorakennus.

Pitkäsalmen rannalle sijoittuu kaksi 1950-1960-luvuilla rakentunutta pihapiiriä. Pohjoisimmalle kiinteistölle sijoittuu 1941 valmistunut puolitoistakerroksinen ja vaalean vihreäksi maalattu lomarakennus. Rannassa on 1953 valmistunut rantasauna. Eteläisemmällä kiinteistöllä on 1964 valmistunut matala pitkäsuuntainen rantarakennus tummaan sävyyn vaakalaudoitettuna, valkoisin listoin ja peltikatolla.

Arvot

Pitkäsalmen varrelle sijoittuvat pihapiirit edustavat 1940-1960-lukujen lomarakentamista ja alueella on rakennushistoriallista arvoa sodanjälkeisen vapaa-ajan asumiseen liittyvänä alueena. Rakennuksissa on säilynyt rakennusajankohdalleen ominaisia piirteitä. Rakennukset jäävät osin metsäisen rantavyöhykkeen peittoon, joten alueen maisemallinen arvo on rajallinen.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

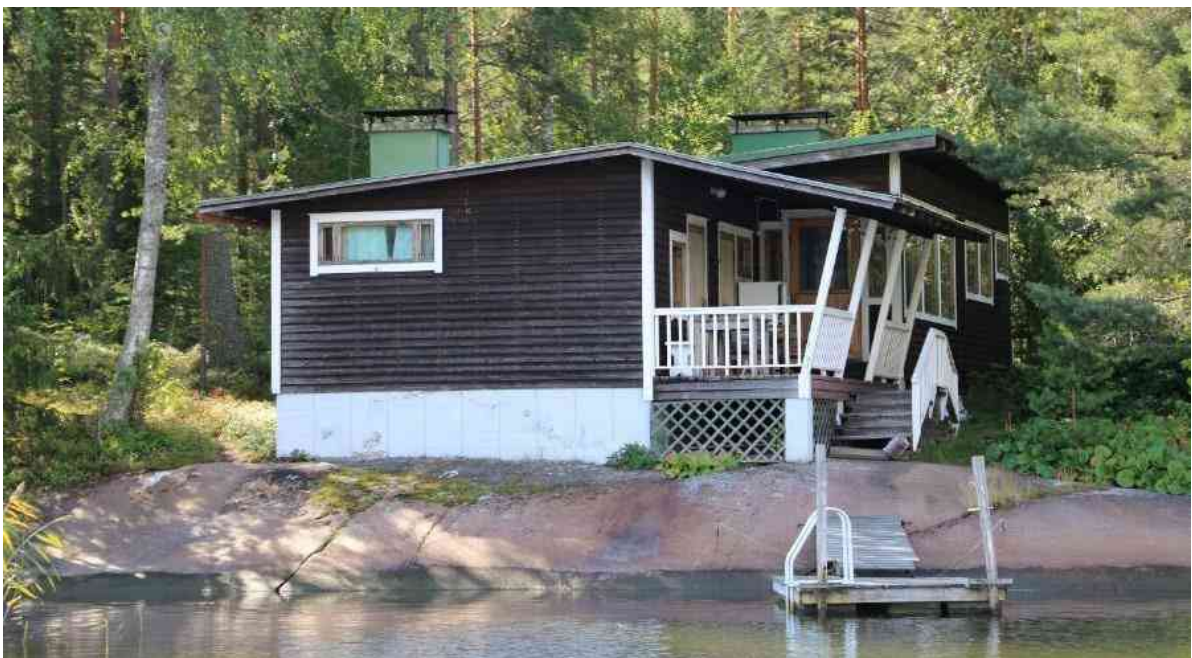
Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

Alueen pohjoisin vapaa-ajankiinteistö.

Alueen keskiosan lomakiinteistöjä.

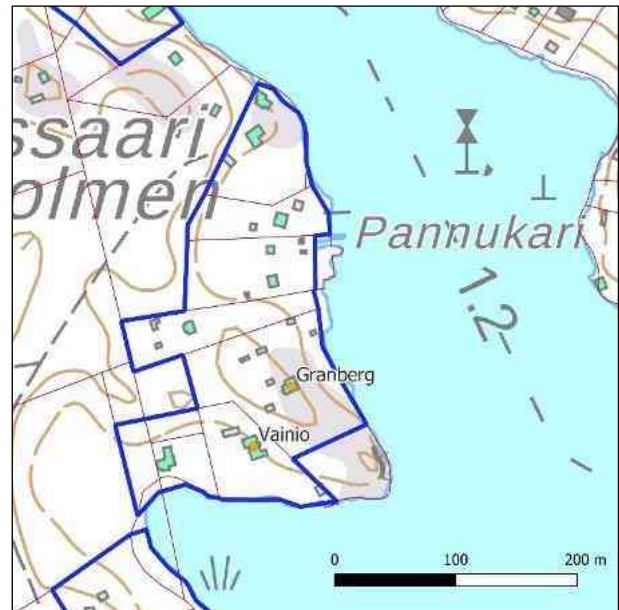
Alueen eteläisin vapaa-ajankiinteistö.

6.20 Pannukari

Kuvaus

Pannukarin alue sijoittuu Pitkäsalmen varrelle Hevossaaren itäosaan. Suhteellisen tiiviisti rakentunut alueelle sijoittuu yhteensä seitsemän lomakiinteistöä. Alueen vanhinta rakennuskantaa edustaa Granbergin 1909 valmistunut huvila alueen eteläosassa. Muutoin alueen rakennuskanta on rakentunut sotien jälkeen pääosin 1930-1950-lukujen aikana. Alueen rakennuskanta on kerroksellista ja heijastaa eri aikakausien rakentamistapoja ja tyylipiirteitä.

Alueen eteläosaan sijoittuu kaksi alueen avainkohdetta Granberg ja Vainio, joiden tarkemmat kuvaukset ja arvotukset ovat edellä.

Arvot

Pannukarin alue edustaa varhaista lomarakentamisen ja huvila-asutuksen kehitystä 1900-luvun alusta aina 2000-luvulle saakka kerroksellisena kokonaisuutena. Rakennuskanta on monimuotoinen ja ajan myötä tehdyt muutokset ja lisäykset kertovat pitkästä käyttöhistoriasta. Säilyneet rakenteet, mittakaava ja useat alkuperäispiirteet ovat yhä luettavissa. Alueella on maisemallista aroa Pannukarin rantamaisemassa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde sijoittuu alueelle, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

1950-luvun lomarakennus ja rantarakennukset alueen pohjoisimmalla kiinteistöllä.

Alueen keskiosassa 1939 valmistunut lomarakennus.

1936 valmistunut lomarakennus.

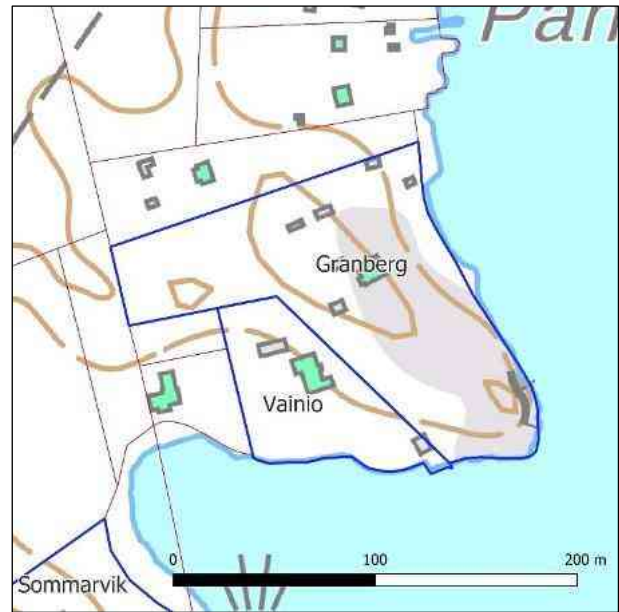
Alueen keskiosan 1990-luvun lomarakentamista.

6.20.1 Granberg

Kuvaus

Granbergin metsäinen ja kalliainen pihapiiri sijoittuu Hevossaaren keskivaiheelle Siitviikin rantaan. Päärakennus sijaitsee tontin keski-osaan, tontin ja alueen korkeimmalla kohdalla. Päärakennuksen lisäksi rakennuskokonaisuuteen kuuluu päärakennuksen pohjoispuolelle sijoittuva toinen vapaa-ajanrakennus, 4 ulkorakennusta sekä rantasauna.

Granbergin 1909 valmistunut päärakennus on ullakollinen ja vaakapaneelilla verhoiltu lomarakennus. Rakennuksessa on satulakatto ja katemateriaalina tumma peltikate. Julkisivut on maalattu punamullansävyin, listoitukset ja nurkkalaudat ovat valkoiset. Pitkällä sivulla on myöhemmin rakennettu lapekattoinen lasiveranta, joka on toisesta päästään valokatteinen. Pihan puoleista pitkää sivua on laajennettu kahteen kertaan. Ikkunat ovat pääosin pieniruutuiset ja valkoisilla vuorilaudoilla kehystetyt. Ullakolla on pienet päätyikkunat. Päärakennuksen pohjoispuolelle sijoittuu päärakennusta pienempi vapaa-ajanrakennus, joka on päärakennusta pienempi. Julkisivut mukailevat päärakennuksen ulkoasua. Pääjulkisivun keskellä on pieni, harjakattoinen avokuisti risti-aitakaitein ja ruutulasin ulko-ovi. Ikkunat ovat leveäkarmaiset, nykytyyppiset ja yksinkertaisin vuorilaudoin kehystetyt. Rannan tuntumassa on pieni ja matala saunarakennus, jonka julkisivuissa on punaiseksi maalattu vaakapanelointi. Ikkunoissa on sydänkoristeiset ja sinivihreiksi maalatu ikkunaluukut. Päärakennuksen vieressä on pieni ja matala uudehko ulkorakennus, jossa on pihan suuntaan suuret lasiovet. Julkisivussa on punaiseksi maalattu vaakapanelointi. Edellisen eteläpuolella on kapea ja ullakkokerroksinen ulkorakennus. Pihan puolelle avautuu suuret sinivihreiksi maalatut puuovet sekä ullakkokerroksen neliönmuotoinen luukku. Pihan pohjoisosassa on kapea ja korkea **ulkorakennus**, jossa punaiseksi maalattu pystylaudoitus.

Arvot

Granbergin päärakennus edustaa varhaista 1900-luvun alun huvila- ja kesäasutuksen rakennusperinnettä. Rakennuksessa on säilynyt useita aikakaudelle tyypillisiä piirteitä, kuten punamullatut julkisivut, valkoiset listoitukset sekä pieniruutuiset ikkunat. Myöhemmät laajennukset ja lisäykset, kuten lasiveranta ja pihan puoleiset laajennukset, kuvastavat rakennuksen pitkäaikaista käyttöä ja muuttuvia tarpeita. Pihapiirin muut rakennukset täydentävät kokonaisuutta eri aikakausien kerrostumina, vaikka osa niistä edustaa uudempaa ja yksinkertaistempaa rakentamistapaa. Kohteella on erityistä historiallista arvoa edustaessaan Hevossaaren vanhinta rakennuskantaa. Kohde muodostaa eheän ja kerroksellisen pihapiirin, joka sijoittuu luontevasti rantamaisemaan. Rakennusten mittakaava, sijoittelu ja yhtenäinen värimaailma sitovat kokonaisuuden ympäröivään luontoon.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus) Pihapiiri on osoitettu alueena, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

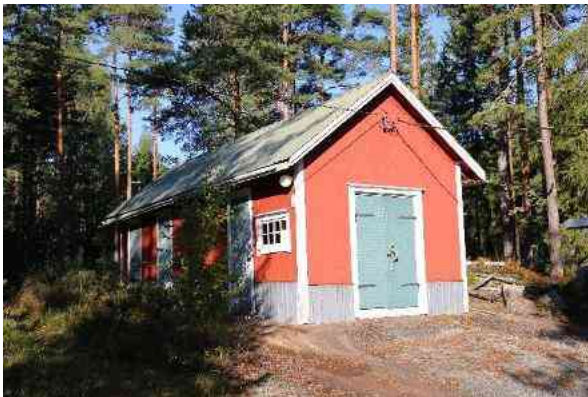
Kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti merkittävää aluetta.

Granbergin Päärakennus.

Granbergin toinen lomarakennus.

Talousrakennuksia.

6.20.2 Vainio

Kuvaus

Vainio eli Jensenin huvila sijaitsee Hevossaa-
ren keskiosassa Siitviikin rannalla. Pienelle
etelään ja rantaan laskeutuvalla tontille sijoit-
tuu vuonna 1953 valmistunut huvilarakennus.
Huvilan pohjoispuolella on ulkorakennus ja
rannassa sauna.

Huvila on yksikerroksinen ja suorakaiteeseen
perusmassaan perustuva, vaaleaksi maala-
tulla vaakapaneelilla verhoiltu puurakennus.
Pohjoisosaa rakennusosaa kattaa harjakatto ja
eteläistä rakennusosaa aumakatto. Punaista
kattoa rytmittävät punaiseksi maalatut savu-
piiput. Rakennuksen etelään suuntautuvaan
julkisivuun liittyy kulmaan sijoittuva ja toden-
näköisesti myöhemmin toteutettu, kahdelle si-
vulle avautuva lasitettu kuisti liukuovineen. Julkisivuissa on suuret, tummapuitteiset ikkunat, joita
reunustavat koristeelliset vuorilaudat. Sokkeli on betoninen. Pihapiiriä täydentää päärakennuksen
pohjoispuolelle sijoittuva punakattoinen ja ruskeaksi maalattu talousrakennus. Rannassa on ruske-
aksi maalattu hirsisauna.

Arvot

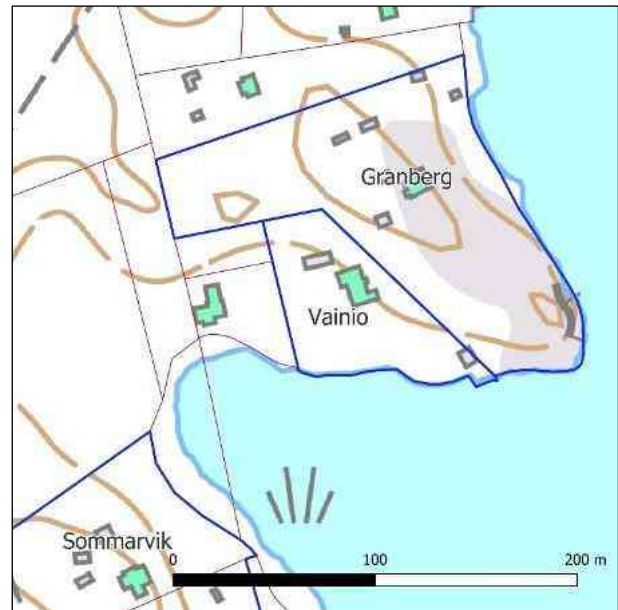
Vainio edustaa alueen hieman vaatimattomampaa kesäasuntorakentamista, mutta poikkeaa tyyli-
lisesti alueen muusta säilyneestä rakennuskannasta. Myöhemmät muutokset, kuten laistettu kuisti
sekä ikkunoiden koristeelliset vuorilaudat eivät kuulu rakentamisajankohtaan ja heikentävät koh-
teen autenttisuutta. Pihapiiriä täydentävät pohjoispuoleinen ulkorakennus ja rannan hirsisauna.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohde on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai
kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus). Pihapiiri on osoitettu alueena, jolla ympäristö
säilytetään (s).

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimaton kohde. Osa kulttuurihistoriallisesti arvokasta aluetta.

Vainion päärakennus.

Ulkorakennus sekä rantasauna.

6.21 Sommarvik

Kuvaus

Sommarvikin rakennuskokonaisuus sijoittuu Hevossaaren kapeimmalle kohdalle saaren keskivaiheille. Kahdesta kiinteistöstä muodostuvaan rakennuskokonaisuuteen kuuluu kaksi 1900-luvun alun päärakennusta sekä kuusi ulkorakennusta.

Eteläisempi päärakennus Sommarvik I on 1½-kerroksinen, vaaleaksi maalattu ja vaakalaudoitettu puurakennus, jonka pitkää runkoa korostaa satulakatto vihreällä peltikatteella sekä koko julkisivun mittainen katettu kuisti kaiteineen. Ikkunat ovat puupuitteisia, pieniruutuisia ja vuorilaudat sekä nurkat korostettu vihrein listoin. Eteläpäädyssä on ulkoasun perusteella myöhemmin toteutettu lapekattainen laajennusosa. Rakennuksessa on jyrkellä lohkokivisokkeli. Pohjoinen päärakennus Sommarvik II on samoin 1½-kerroksinen, jyrkkäharjainen puurakennus, jossa on tumma katto. Pitkällä sivulla on laaja kevytrakenteinen lasikuisti. Sisäänkäyntejä suojaavat pienet kuistit. Julkisivuissa on vaakalaudoitus ja vihreät vuorilaudat. Itäseinustalla on myöhemmin rakennettu laaja lasiveranda. Muut ulkorakennukset ovat punaiseksi maalattuja ja harjakattoisia. Pohjoisen päärakennuksen vieressä on hirsirakenteinen asuinrakennus ja rannassa rantsauna.

Arvot

Sommarvikin kaksi päärakennusta muodostavat hyvin säilyneen ja edustavan esimerkin varhaisesta 1900-luvun saaristohuvila-asutuksesta. Arkkitehtonista arvoa tuottavat mittakaava, elävä massoittelu, puinen julkisivurakenne sekä kuistit. Historiallista arvoa vahvistaa pihapiirin kerroksellisuus ja yhteys Hevossaaren lomanvietto-perinteeseen. Rakennuskokonaisuus jää olemassa olevan kasvillisuuden suojaan eikä sillä siten ole erityistä maisemallista arvoa osana Hevossaaren ranta-maisemaa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa molemmat päärakennukset on osoitettu sk -merkinnällä (kulttuurihistoriallisesti ja/tai kyläkuvan säilymisen kannalta arvokas rakennus). Pihapiiri on osoitettu alueena, jolla ympäristö säilytetään (s).

Arvoluokka

Sommarvik I on kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä kohde. Sommarvik II on kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde. Kokonaisuutena kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

Sommarvikin eteläisempi päärakennus Sommarvik I.

Sommarvikin pohjoisempi päärakennus Sommarvik II.

Sommarvikin ulkorakennuksia.

Sommarvikin ulkorakennuksia.

6.22 Hevossaaren eteläranta

Kuvaus

Hevossaaren eteläranta sijoittuu nimensä mukaisesti Hevossaaren eteläisimpään osaan. Metsäisen saaristoympäristön rantaviiva on vaihteleva ja osin kivikkoinen. Kallioisten rantatonttien rakennuskanta koostuu pääosin 1960-luvulla valmistuneista pienistä ja matalista lomarakennuksista sekä myöhempien vuosikymmenien täydennysrakentamisesta. Rakennukset on sijoitettu melko väljästi rantavyöhykkeelle ja ne on sovitettu maaston muotoihin. Materiaaleina korostuvat puu ja tummat julkisivupinnat, jotka sulautuvat ympäröivään metsään. Piha-alueet ovat pääosin luonnonmukaisia, eikä voimakasta maisemuokkausta ole havaittavissa. Rakennuksiin liittyy paikoin terasseja, laitureita ja kevyitä piharakenteita.

Arvot

Hevossaaren eteläranta edustaa hyvin säilynyttä 1960-luvun saaristoloma-asutusta ja alueen pienalomittakaavaista rakentamisperinnettä. Erityisesti pienet ja matalat, puuverhoillut ja tummasävyiset lomarakennukset sekä niiden maastonmuotoja myötäilevä, väljä sijoittelu omaavat rakennushistoriallista ja arkkitehtonista arvoa. Kokonaisuutena alue muodostaa eheän ja tunnistettavan kerrostuman, jossa 1960-luvun loma-asutuksen piirteet ovat säilyneet hyvin myöhemmän täydennysrakentamisen rinnalla.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa alueelle ei ole osoitettu rakennussuojeluun liittyviä merkintöjä tai määräyksiä.

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

Hevossaaren eteläosan rantarakentamista.

Hevossaaren eteläosan rantarakentamista.

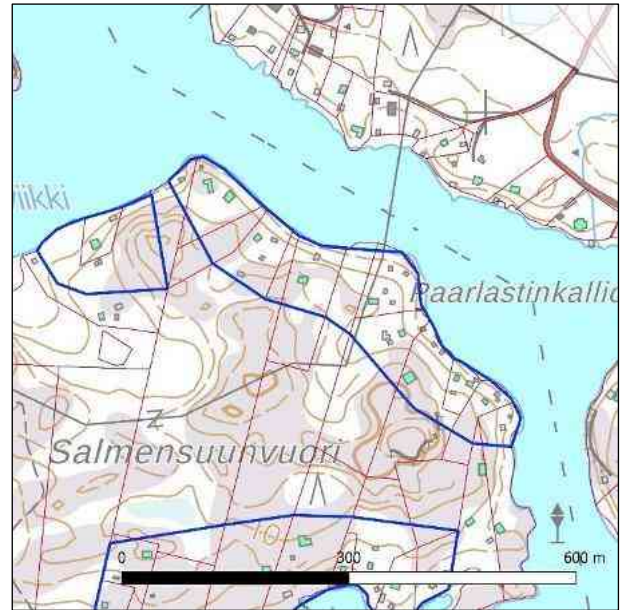
Rakentamista alueen itäosassa.

6.23 Paarlantinkallio

Kuvaus

Paarlantinkallio sijoittuu Hevossaaren eteläosan itärantaan. Alueen vanhin rakennuskanta ajoittuu 1950-luvun loppupuolelle. Alueelle sijoittuu useita tämän jälkeen valmistuneita laadukkaasti toteutettuja ja kunnossa pidettyjä lomarakennuksia.

Rakennuskanta koostuu pääosin pienistä, yksikerroksisista puuverhoilluista mökeistä, saunoista ja talusrakennuksista, joiden julkisivut ovat pääosin tummia. Joukossa on myös uudemman kerrostuman vaaleita ja pelkistettyjä rakennuksia harja- tai pulpettikatoilla ja laajoilla ikkuna-aukoilla. Rakennukset on porrastettu maastoon väljästi ja kasvillisuuden suojaan.

Arvot

Paarlantinkallio edustaa hyvin säilynyttä 1950-luvun lopulta alkavaa saaristoloma-asutusta ja pienentalomittakaavaista rakentamisperinnettä. Erityisesti pienet ja yksikerroksiset mökit omaavat rakennushistoriallista ja arkkitehtonista arvoa. Laadukkaasti toteutettu ja hyväkuntoinen uudempi kerrostuma on mittakaavaltaan hillittyä ja sopeutuu ympäristöön, jolloin kokonaisuutena alue muodostaa eheän ja tunnistettavan kerrostuman, jossa 1950–1970-lukujen loma-asutuksen piirteet ovat säilyneet hyvin.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa alueelle ei ole osoitettu rakennussuojeluun liittyviä merkintöjä tai määräyksiä.

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

1950-luvun lopun lomarakentamista.

1970-luvun lopun ja 1980-luvun alun lomarakentamista.

1990-luvun alun lomarakentamista.

2020-luvun lomarakentamista.

6.24 Kainalonpää

Kuvaus

Kainalonpään rakennuskokonaisuus sijoittuu Hevossaaren lounaisimpaan kulmaan. Mäntyvaltaiselle kalliotontille sijoittuvaan rakennuskokonaisuuteen kuuluu 1948 valmistunut päärakennus, päärakennuksen yhteydessä olevat ja pääosin 1940-luvulla valmistuneet ulkorakennukset sekä alueen korkeimmalle kohdalle sijoittuva 2000-luvulla valmistunut ulkorakennus.

Päärakennus on yksikerroksinen ja muodoltaan selkeälinjainen. Julkisivut ovat pysty-laudoitettut ja vaalean keltaiseksi maalatut. Rakennusta kattaa loivahko harjakatto, jonka katteena on vihreä pelti. Rakennuksessa on suuret, suorakaiteen muotoiset ikkunat. Rakennuksen rannan puoleisella sivulla keskeisenä elementtinä on suuri, myöhemmin lisätyön olinen lasikuisti. 1940-luvulla valmistuneet rantsauna sekä piharakennus noudattelevat päärakennuksen ulkoarkkitehtuuria ja värimaailmaa. Näiden lisäksi pihapiirissä on kaksi punaiseksi maalattua lauta-verhoiltua ulkorakennusta.

Arvot

Kainalonpään rakennuskokonaisuus muodostaa ajallisesti kerroksellisen ja maisemallisesti merkittävän pihapiirin Hevossaaren lounaiskärjessä. Mäntyvaltaiselle kalliotontille sijoittuva kokonaisuus ilmentää sodanjälkeistä rakentamista ja vapaa-ajan asumisen kehittymistä alueella. Vuonna 1948 valmistunut päärakennus edustaa selkeälinjaista ja pelkistettyä aikakautensa arkkitehtuuria. Rakennuksen keskeinen piirre on rannan suuntainen, myöhemmin lisätty lasikuisti, joka heijastaa rakennuksen käytön muutoksia ja vapaa-ajan asumisen korostumista. Pihapiirin 1940-luvulla valmistuneet rantsauna ja piharakennus muodostavat päärakennuksen kanssa yhtenäisen ja ajallisesti eheän kokonaisuuden. Alueen korkeimmalle kohdalle sijoittuva 2000-luvulla valmistunut ulkorakennus edustaa uudempaa kerrostumaa. Se erottuu ajallisesti vanhemmasta rakennuskannasta. Kokonaisuudella on rakennushistoriallista, kulttuurihistoriallista ja maisemallista arvoa. Se kuvastaa hyvin sodanjälkeisen ajan rakentamista sekä myöhempiä muutoksia ja täydentymistä, säilyttäen kuitenkin selkeän yhteyden alkuperäiseen rakennusvaiheeseen ja ympäröivään maisemaan.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohteelle ei ole osoitettu rakennussuojeluun liittyviä merkintöjä tai määräyksiä.

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue.

Kainalopään päärakennus.

Kainalopään pihapiirin muuta rakennuskantaa.

2000-luvulla valmistunut rakennus.

6.25 Siitviikki

Kuvaus

Hevossaaren eteläosan pohjoisrannalle sijoittuva Siitviikin päärakennus on valmistunut 1929. Rannassa on 1900-luvun alussa valmistunut rantasauna ja pihan puolella 1900-luvun alussa valmistunut ulkorakennus.

Puolitoista kerroksisen päärakennuksen julkisivut ovat pääosin vaakalaudoitetut ja vaalean punaiseksi maalatut. Rakennuksen keskeinen elementti on rannan suuntaan avautuva koko rakennuksen levyinen kuisti, jossa on koristeelliset ja sorvatut pylvää. Pihan puolella on pieni umpikuisti kahdella sisäänkäynnillä. Ikkunat ovat pääosin kuusiruutuisia ja niissä on vaalean siniseksi maalatut koristeelliset profioidut ikkunavuorilaudat.

Rannan suuntaisesti sijaitsee alaosastaan pystyлаudoitettu ja punaiseksi maalattu sekä yläosastaan vaakalaudoitettu ja keltaiseksi maalattu rantasauna. Pihan puoleiseen päätyyn sijoittuu pieni kuisti, jonka yläpuolella on pieni pyöreä ikkuna. Muutoin vanhat puikkunat ovat moniruutuisia ja niissä on siniset puitteet. Pihan puolella on samaan aikaan rakennettu ja värimaailmaltaan ja arkkitehtuuriltaan saunarakennuksen kanssa yhteneväinen ulkorakennus. Ulkorakennusta on laajennettu myöhemmin edellistä korkeammalla ja kapeammalla rakennusosalla.

Arvot

Siitviikki on hyvin säilynyt ja tunnistettava esimerkki varhaisen 1900-luvun ranta- ja pihapiirirakentamisesta. Vuonna 1929 valmistunut päärakennus edustaa aikakaudelleen tyypillistä, mutta yksityiskohdiltaan huolellisesti toteutettua huvilarakentamista. Rakennus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen mittakaavansa, materiaalinsa ja detajjiikkansa. Pihapiiriä täydentävät 1900-luvun alussa rakennetut rantasauna ja ulkorakennus, jotka muodostavat päärakennuksen kanssa eheän ja toiminnallisesti perinteisen kokonaisuuden. Rakennusten yhtenäinen värimaailma, mittakaava ja rakennustapa vahvistavat miljöön kulttuurihistoriallista arvoa. Rantasaunan ja ulkorakennuksen säilyneet alkuperäiset piirteet, kuten moniruutuiset ikkunat ja lautaverhoukset, lisäävät kokonaisuuden autenttisuutta. Ulkorakennuksen myöhempi laajennus on luettavissa omana kerrostumanaan, eikä se merkittävästi heikennä kokonaisuuden arvoa. Kokonaisuus on maisemallisesti merkittävä, sijoittuen luontevasti rantamaisemaan ja ilmentäen alueen huvila-asutuksen historiaa.

Kaavatilanne

Voimassa olevassa yleiskaavassa kohteelle ei ole osoitettu rakennussuojeluun liittyviä merkintöjä tai määräyksiä.

Arvoluokka

Kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde.

Päärakennuksen rannan puoleinen julkisivu.

Päärakennuksen pihan puoleinen sivu.

Rantasauna ja ulkorakennus.

7. Johtopäätökset ja suositukset

7.1 Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävät kohteet

Kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävät kohteet suositellaan huomioimaan kaavassa esimerkiksi seuraavalla merkinnällä ja määräyksellä:

Merkintä	Määräys
■ sr	<p>Paikallisesti erittäin arvokas rakennuskulttuurikohte.</p> <p><i>Rakennustaiteellisesti, historiallisesti ja/tai taajamakuvaan kannalta arvokas rakennus, joka on säilytettävä. Kohdetta tai sen kulttuurihistoriallisia arvoja omaavaa ympäristöä koskevien toimenpiteiden ja suunnittelun on oltava kokonaisuuden säilymistä turvaavia. Rakennuksissa tai rakennelmissa suoritettavien muutos- ja korjaustöiden tulee olla sellaisia, että kohteen kulttuurihistorian, rakennustaiteen ja kylä/maisemakuvaan kannalta merkittävä luonne säilyy. Kohteita koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä tulee pyytää museoviranomaisen lausunto.</i></p>

1. Hinkabölen tuulimylly (osa Hinkabölen kulttuurimaisemaa)
2. Hinkabölen vanha päärakennus (osa Hinkabölen kulttuurimaisemaa)
3. Hinkabölen uusi päärakennus (osa Hinkabölen kulttuurimaisemaa)
4. Mäkelä (osa Tuuskin kulttuurimaisemaa)
5. Tuuskintie 460 (osa Tuuskin kulttuurimaisemaa)
6. Piispa (osa Tuuskin kulttuurimaisemaa)
7. Purolan työväentalo (osa Purolan alakylää)
8. Purolan seurantalo Svedebo (osa Purolan alakylää)
9. Sjöbergin huvila (osa Purolan alakylää)
10. Kiviniemen kartano
11. Muuring
12. Eskola (Osa Hevossaaren pohjoisosaa)
13. Aitta (Osa Hevossaaren pohjoisosaa)
14. Vilan (Osa Hevossaaren pohjoisosaa)
15. Solö (osa Hiltunen-Solö-Huovinen aluetta)
16. Huovinen (osa Hiltunen-Solö-Huovinen aluetta)
17. Renko (Lonsanpohja)
18. Sommarvik I

7.2 Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet suositellaan huomioimaan kaavassa esimerkiksi seuraavalla merkinnällä ja määräyksellä:

Merkintä	Määräys
/s	<p>Kulttuurihistoriallisesti merkittävä alue</p> <p><i>Alue on rakennustaiteellisesti, historiallisesti ja/tai taajamakuvan kannalta arvokas ja ilmentää hyvin rakentamisajankohtansa tunnistettavia ratkaisuja. Alueen rakennetun ympäristön kokonaisuus, ominaispiirteet ja identiteetti on otettava huomioon alueen muutosten suunnittelussa sekä käytössä. Alueelle rakennettaessa tai aluetta muilla tavoin muutettaessa on huolehdittava sen erityisten arvojen säilymisestä.</i></p>

1. Hinkabölen kulttuurimaisema
2. Hinkabölen kansakoulu ja opettajan asuinrakennus
3. Tuuskin kulttuurimaisema
4. Purolan alakylä
5. Kiviniemen kartano
6. Muuringin pihapiiri
7. Hevossaaren pohjoisosa
8. Hiltunen-Solö-Huovinen
9. Lonsanpohjan lomarakennukset
10. Pyölinniemen lomarakennukset
11. Entinen seurakunnan kiinteistö
12. Pitkäsalmen lomarakennukset
13. Pannukarin lomarakennukset
14. Sommarvikin pihapiiri
15. Siitviikin pihapiiri
16. Kainalonpään pihapiiri
17. Hevossaaren etelärannan lomarakennukset
18. Paarlastinkallion lomarakennukset

7.3 Kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet suositellaan huomioimaan kaavassa esimerkiksi seuraavalla merkinnällä ja määräyksellä:

Merkintä	Määräys
	<p>Paikallisesti arvokas rakennuskulttuurikohte.</p> <p><i>Rakennustaiteellisesti, historiallisesti ja/tai kyläkuvan kannalta arvokas rakennus, joka suositellaan säilyttämään. Korjaus- ja muutostyöt sekä käyttötarkoituksen muutokset on suositeltavaa sovittaa kohteen ominaispiirteisiin.</i></p>

1. Seurantalo Moborg
2. Koivisto (osa Heinlahden kylää)
3. Myyrymäentie 3 (osa Heinlahden kylää)
4. Päkinrannantie 6 (osa Purolan alakylää)
5. Mäntyniemi
6. Tallbacka (osa Hevossaaren pohjoisosaa)
7. Sved (osa Hevossaaren pohjoisosaa)
8. Entinen seurakunnan kiinteistö
9. Granberg (osa Pannukarin aluetta)
10. Sommarvik II
11. Siitviikki
12. Kainalonpää

7.4 Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimattomat

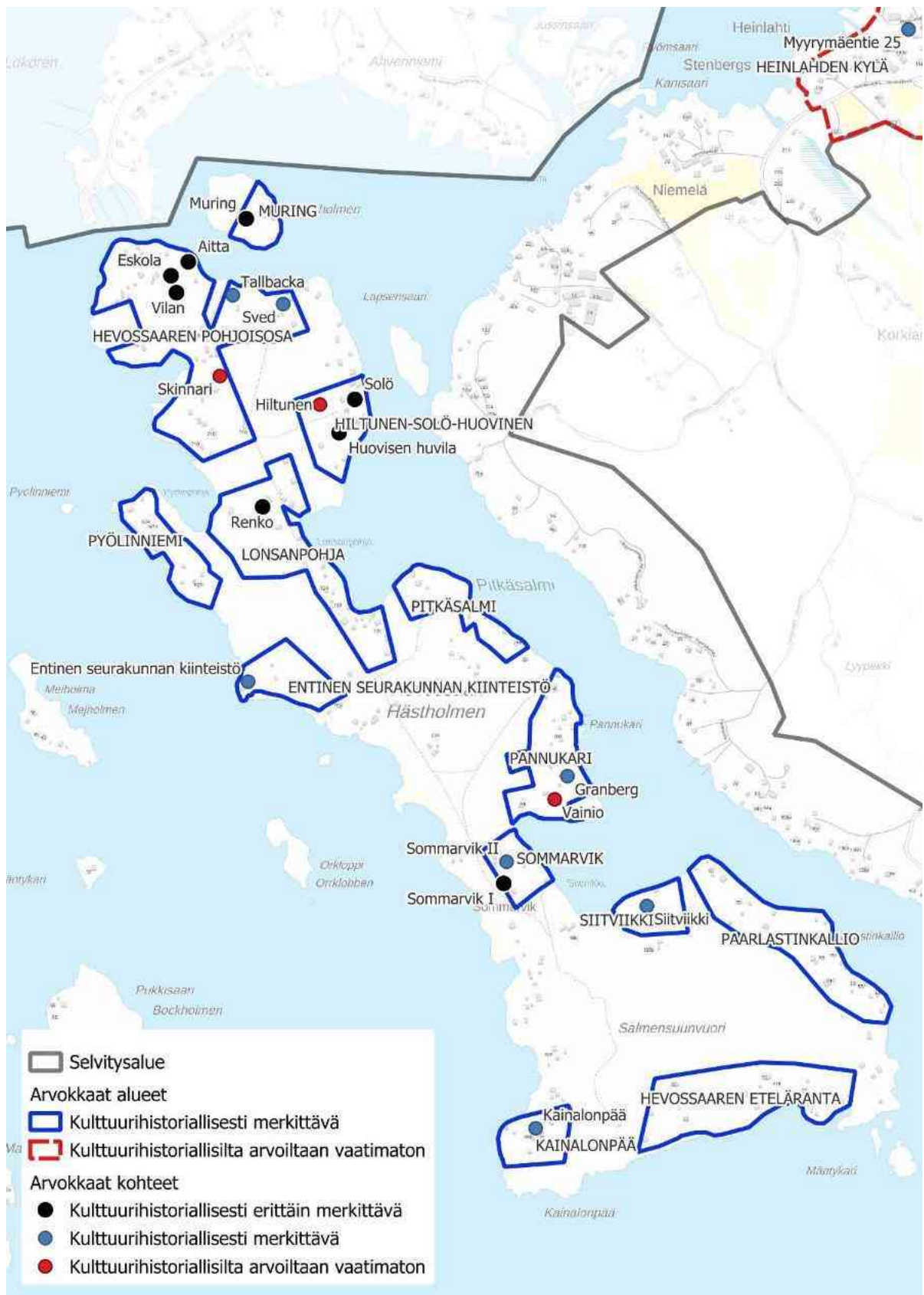
Alueille ja kohteille, joiden kulttuurihistorialliset arvot ovat vaatimattomat, ei esitetä kaavaan säilyttämistä tai suojelua koskevia merkintöjä tai määräyksiä.

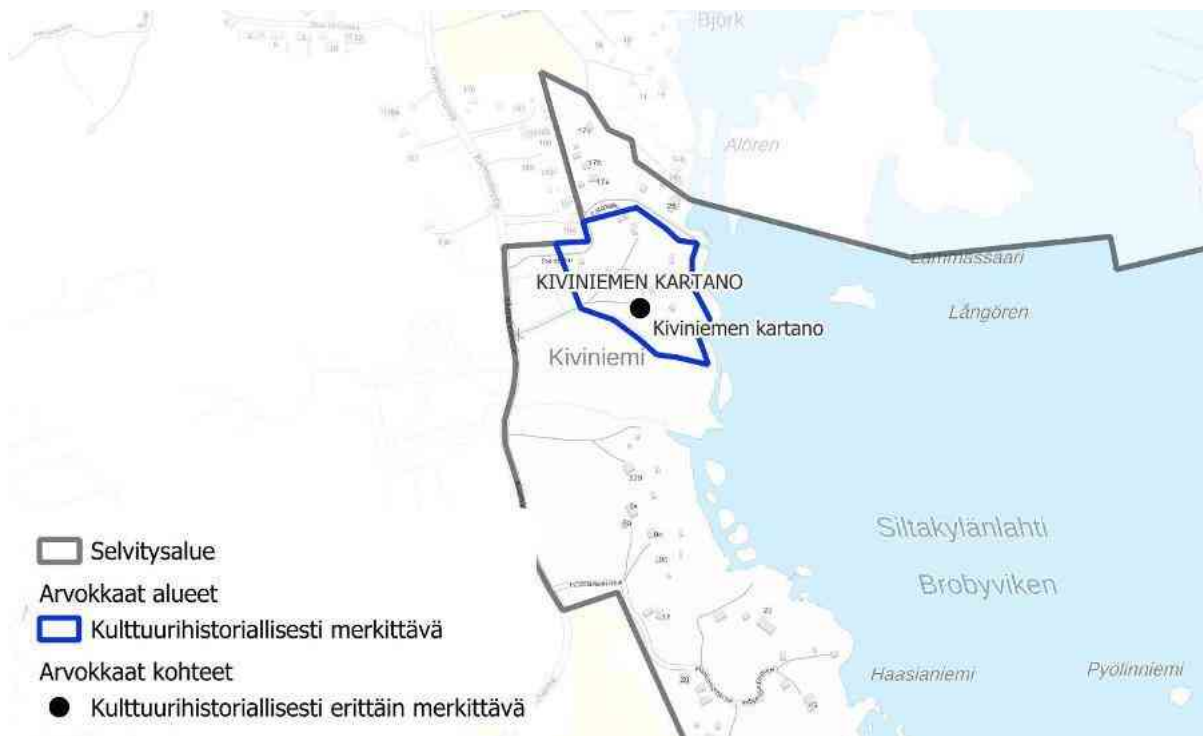
Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimattomat alueet:

1. Heinlahden kylä
2. Pirtnuoran kylä

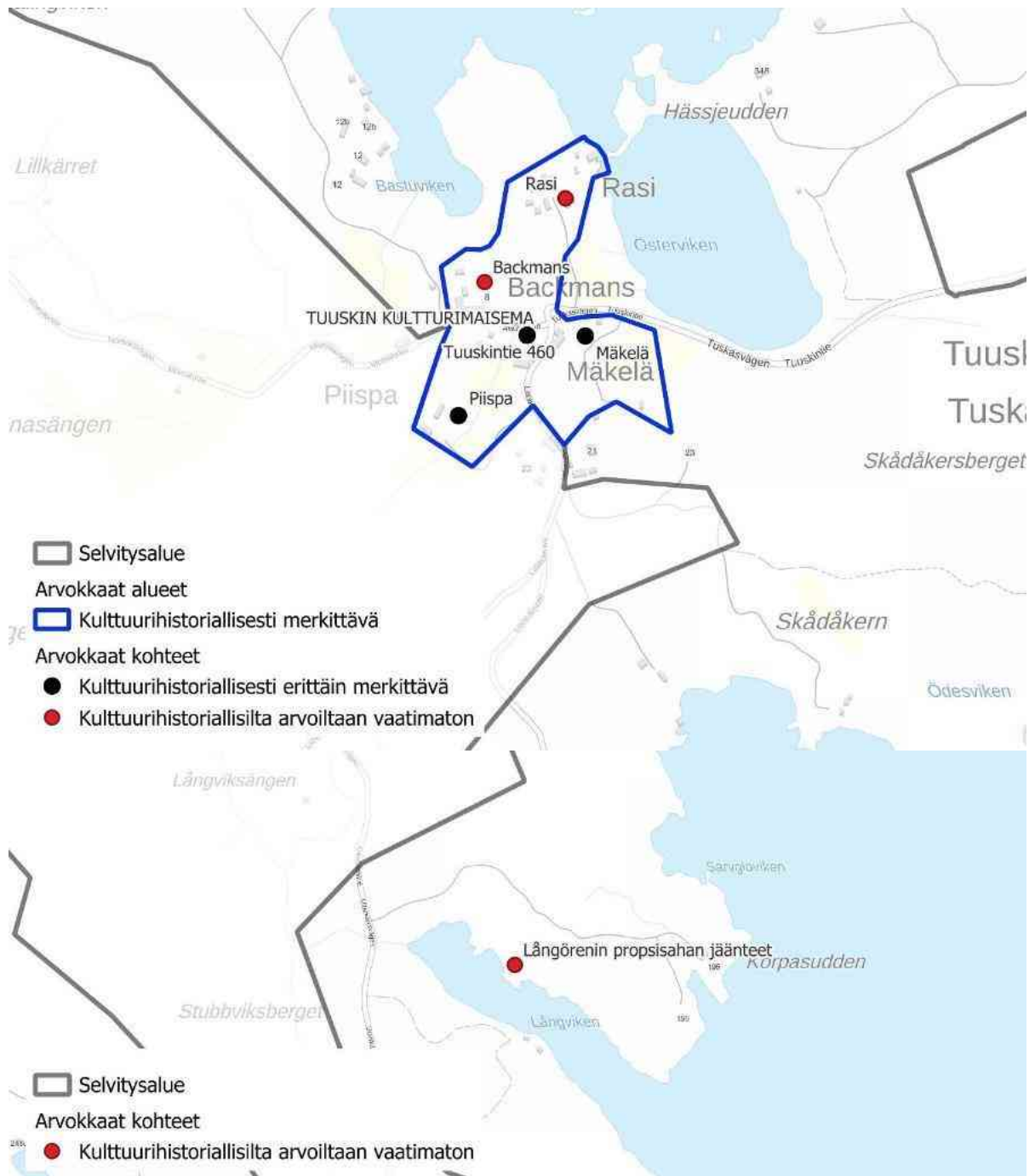
Kulttuurihistoriallisilta arvoiltaan vaatimattomat kohteet:

1. Långörenin proppisahan jäänteet
2. Hiltunen (Osa Hiltunen-Solö-Huovinen aluetta)
3. Skinnari (osa Hevossaaren pohjoisosaa)
4. Vainio (Osa Pannukarin aluetta)
5. Purolan entinen myymälärakennus (osa Purolan alakylää)
6. Purolantie 437 (osa Purolan alakylää)
7. Rasi (osa Tuuskin kulttuurimaisemaa)
8. Backmans (osa Tuuskin kulttuurimaisemaa)

8. Lähteet

- Alanen, T. & Kepsu, S. 1989. Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Gamla Hinkaböle. Munapirtin kotiseutumuseo. Munapirtin saaren kyläyhdistys R.F. 2018.
- Episoder ur Mogenpörts historia. Johan Ståhl. 2019.
- Kansallisarkisto 2026. Pyhtään aluetta koskevat venäläiset topografiset kartat v. 1875.
- Kansalliskirjasto 2026a. Doria-julkaisuarkisto. Kalmbergin kartasto IV I. Pyhtää, Ruotsinpyhtää, Loviisa, Lapinjärvi, Kymi, Elimäki, Sippola
- Kansalliskirjasto 2026b. Doria-julkaisuarkisto. Karta öfver Pellinge-Lovisa-Pyttis-Fagerö utgifven år 1880.
- Kansalliskirjasto 2026c. Doria-julkaisuarkisto. Karta öfver Pyttis-Fagerö-Kotka-Fredrikshamn utgifven år 1880.
- Maanmittaushallitus 1920. Suomen Taloudellinen kartta, lehti KOTKA I:8, II:8, 1920.
- Maanmittauslaitos 2026a. Peruskarttarasteri, WMS-rajapinta-aineisto.
- Maanmittauslaitos 2026b. Vanhat ilmakuvat vv. 1940–1980.
- Maanmittauslaitos 2026c. Vanhat peruskartat vv. 1964–1988.
- Mökkönen T. 2026. Saariston kulttuuriperinnön alueelliset piirteet. Valtakunnalliset kulttuuriperintöaineistot viidellä selvitysalueella. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2026:2.
- Pyhtään kunta 2026. Pyhtään kunnan rakennus- ja huoneistorekisteri (RHR).
- Munapirtin saaren kyläyhdistyksen kotisivut. Viitattu 22.4.2026. Saatavilla: <https://www.mogenport.net/munapirtti.htm>